

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO EKONOMISKO ATTIECĪBU KATEDRA

Vadības zinību bakalaura studiju programmas studiju virziens *Starptautiskais bizness*

STRĀDĀJOŠO NABADZĪBA EIROPAS SAVIENĪBĀ UN LATVIJĀ

In-work poverty in the European Union and Latvia

BAKALaura DARBS

Autors: *Gunta Čebotarjova*

Studenta apliecības Nr.: gc07006

Darba vadītājs: Dr.oec., prof. *Margarita Dunska*

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt un salīdzināt strādājošo nabadzīgo problēmas uz kopējā nabadzības fona Eiropas Savienības valstīs un Latvijā. Bakalaura darba uzdevumi saistīti ar strādājošo nabadzības statistikas datu analīzi uz kopējā nabadzības fona ES valstīs, īpaši pievēršot uzmanību Latvijai. Par pētījuma projektu autore ir izvēlējusies Latvijas pašvaldību sociālo dienestu aptaujāšanu, lai noskaidrotu strādājošo nabadzīgo situāciju pašvaldībās un viņu iespējas saņemt sociālo atbalstu.

Bakalaura darba rezultātā tika secināts, ka neskatoties uz to, ka ES valstīs strādājošie ir vismazāk pakļauti nabadzības riskam, tomēr, tie veido lielu daļu nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju. Latvijā strādājošo nabadzīgo īpatsvars ir lielāks nekā vidēji ES valstīs. Latvijā strādājošie nabadzīgie sociālo atbalstu var saņemt, ja atbilst trūcīgās personas vai maznodrošinātās personas statusam. Maznodrošinātās personas statusa ienākuma līmenis tiek noteikts un ir atšķirīgs katrā pašvaldībā. Strādājošām personām ar zemiem ienākumiem kopumā ir grūtāk saņemt sociālo atbalstu, jo maznodrošinātās personas statusa ienākuma līmenis ir zemāks, salīdzinājumā ar citām sociālajām riska grupām, kā arī, ja strādājoša persona ir šādu statusu saņēmusi, pabalstu apmērs ir ierobežotāks nekā, piemēram, pensionāriem un bezdarbniekiem.

Atslēgvārdi: nabadzība, strādājošo nabadzība, minimalā alga, nabadzības riska sliekšnis, nabadzības riska indekss, maznodrošināta persona.

ABSTRACT

The goal of the present bachelor thesis is to investigate and compare the problems of the working poor against the background of the general level of poverty in the EU countries and Latvia. The enabling objectives deal with the working poor statistical data analysis as compared to the general EU countries level, with a particular focus on Latvia. As a research project, the author has chosen the survey of the welfare departments of the Latvian municipalities in order to investigate the working poor situation in the municipalities and their access to social security support.

The research results testify that notwithstanding the fact that the employed in the EU are less exposed to the risks of poverty, they form a fairly large part of the total EU population poverty risk group. The share of the working poor in Latvia is higher than the EU average. The working poor in Latvia are entitled to social aid if their status corresponds to the one of poverty or that of the impoverished person. The income level of the person classified as impoverished is defined by each municipality independently. It is more difficult to obtain the social aid for the working poor with a low income level because the total income of an impoverished person is lower as compared to other social risk groups; moreover, if an employed person receives such a status, the amount of social aid is lower than, for instance, for the retired or the unemployed.

Key words: poverty, the working poor, minimal wage, poverty risk level, poverty risk index, impoverished person.

SATURS

Apzīmējumu saraksts.....	5
Ievads.....	7
1. Nabadzības teorētiskais pamatojums.....	9
1.1. Nabadzības jēdziens	9
1.2. Nabadzības noteikšanas rādītāji un mērīšanas metodes	17
1.3. Nabadzību ietekmējošie faktori un riska grupas	23
2. Strādājošo nabadzības statistikas izvērtējums Eiropas Savienībā.....	29
2.1. Nabadzības statistikas rādītāji un to struktūra Eiropas Savienības valstīs	29
2.2. Strādājošo nabadzības izplatība ES valstīs.....	39
2.3. Strādājošo darba samaksa un ienākumu nevienlīdzība ES valstīs	42
2.4. Strādājošo nabadzība no mājsaimniecības tipa aspekta	49
2.5. Strādājošo nabadzība no darba intensitātes un nodarbinātības veida.....	50
3. Latvijas Sociālo dienestu aptaujas datu analīze	54
3.1. Pētījuma metodoloģija.....	54
3.2. Strādājošo nabadzīgo ienākuma līmeņa atšķirības, nosakot maznodrošinātā statusu Latvijas lielākajās pilsētās	56
3.3. Strādājošo nabadzīgo aptaujas datu salīdzinājums Liepājas pilsētas pašvaldībā un Carnikavas novada pašvaldībā	60
Secinājumi un priekšlikumi	67
Bakalaura darba rezultātā darba autore izdarīja šādus secinājumus:.....	67
Izmantotā literatūra un avoti.....	70

Apzīmējumu saraksts

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

AT – Austrija

att. - attēls

BE – Beļģija

BU – Bulgārija

CSP – Centrālā statistikas pārvalde

CZ – Čehija

CY – Kipra

DK – Dānija

DE – Vācija

EE – Igaunija

EL – Grieķija

ES – Spānija

ES – Eiropas Savienība

EUR – eiro

EU-SILC – Eiropas Savienības valstīs aptveroša statistisko pētījumu sistēma

EU27 – Eiropas savienības 27 dalībvalstis

FI – Somija

FR – Francija

GMI – garantētais minimālais ienakums

IT – Itālija

IKP – Iekšzemes kopprodukts

LR – Latvijas Republika

LV – Latvija

LVL – Latvijas lats

LT – Lietuva

LU – Luksenburga

HU – Ungārija

MPI – multidimensiālais nabadzības indekss

MT – Malta

NL – Nīderlande

PL – Polija

PT – Portugāle

RO – Rumānija

SI – Slovēnija

SK – Slovākija

SE – Zviedrija

UK – Apvienotā Karaliste

u.c. – un citi

IEVADS

Neskatoties uz to, ka dzīvojam vienā no visattīstītākajiem un bagātākajiem reģioniem – Eiropā, strādājošo nabadzīgo problēma kļūst arvien aktuālāka. Pastāv uzskats, ka nodarbinātība ir kā „zāles” pret nabadzību, tomēr, darbs nav pilnīgi droša garantija pret nabadzību. Arvien vairāk cilvēku, kuri strādā algotu darbu, kļūst par “nabadzīgiem strādājošiem”. Latvijā strādājošo nabadzīgo problēma ir vēl aktuālāka nekā vidēji Eiropā, jo to īpatsvars ir trešais augstākais radītājs Eiropas Savienības valstīs. Latvijā cilvēki, kuri, strādājot nevar nodrošināt sevi un savu ģimeni, izvēlas pamest šo valsti un visbiežāk doties uz kādu no Eiropas valstīm, kur strādājošo vidējā alga valstī ir vairākas reizes lielāka nekā Latvijā.

Strādājošo nabadzīgo problēma nav saistīta tikai ar pašiem strādājošajiem, tā iet roku rokā arī ar bērnu nabadzību, jo bērni, kas aug strādājošo nabadzīgo ģimenēs arī cieš no nabadzības un viņu iespējas ir ierobežotākas, lai nākotnē paši nekļūtu par strādājošiem nabadzīgiem.

Nabadzības problēmas aktualitāti kopumā apliecina arī fakts, ka 2010. gads Eiropā bija pasludināts par gadu cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību, kura ietvaros tika pievērsta uzmanība arī strādājošo nabadzīgo problēmām.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt un salīdzināt strādājošo nabadzīgo problemātiku uz kopējā nabadzības fona Eiropas Savienības valstīs un Latvijā.

Bakalaura darba uzdevumi:

1. Izpētīt zinātnisko literatūru par nabadzības jēdziena skaidrojumu, un tā pielietošanu Eiropas Savienībā un Latvijā.
2. Noskaidrot kādus rādītājus un metodes izmanto Eiropas Savienības valstīs nabadzības noteikšanai.
3. Noskaidrot nabadzības cēloņus un riska grupas Eiropas Savienībā un Latvijā.
4. Strādājošo nabadzīgo statistikas datu analīze uz kopējā nabadzības fona, salīdzinot ES valstu statistiku ar Latvijas datiem laika periodā no 2005. līdz 2011. gadam.
5. Noskaidrot strādājošo nabadzīgo ienākuma līmeni maznodrošinātā statusa saņemšanai Latvijas lielākajās pilsētās.
6. Izpētīt kādu sociālo atbalstu saņem strādājošie nabadzīgie Latvijā, vai tas atšķiras no citām nabadzīgo sociālajām grupām.

7. Apkopojot un izanalizējot iegūto informāciju, izdarīt secinājumus un sniegt priekšlikumus par strādājošo nabadzības mazināšanas iespējām.

Lai veiktu bakalaura darba uzdevumus, darba autore izmantoja sekojošas pētīšanas metodes:

- zinātniskās literatūras apkopošanas un analīzes metodi;
- statistisko datu analīzes metodi;
- aptaujas datu analīzes metodi;

Bakalaura darbs sastāv no trim nodaļām. Pirmajā nodaļā darba autore apskata nabadzības teorētisko aspektu – nabadzības jēdziena daudzveidību dažādu autoru skatījumā, nabadzību ietekmējošos faktoros, riska grupas un nabadzības noteikšanas metodes. Otrajā nodaļā tiek analizēti strādājošo nabadzības statistikas dati uz kopējā nabadzības fona Eiropas Savienības 27 dalībvalstīs, īpaši pievēršot uzmanību Latvijai. Statistikas datu analīzei tiek izmantotas Eurostat un Latvijas CSP datubāzes. Trešās nodaļas ietvaros par pētījuma projektu autore ir izvēlējusies Latvijas pašvaldību sociālo dienestu aptaujāšanu, lai noskaidrotu strādājošo nabadzīgo situāciju pašvaldībās un viņu iespējas saņemt sociālo atbalstu.

Darba apjoms ir 73 lappuses, darbā iekļauti 3 attēli no literatūras avotiem un 23 darba autores veidoti attēli, un 3 darba autores veidotas tabulas.

Bakalaura darbā veiktā analīze un pētījums pamatojas uz Latvijas un ārvalstu zinātnieku darbiem, publikācijām zinātnisko rakstu bazēs un periodikā, Eurostat un Latvijas Centrālās Statistikas pārvaldes statistikas datiem, internetā pieejamiem materiāliem, Latvijas valsts un pašvaldību noteikumiem, kā arī pašvaldību sociālo dienestu aptaujā sniegtajiem datiem. Kopā literatūras saraksts sastāv no 51 avota.

1. NABADZĪBAS TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS

1.1. Nabadzības jēdziens

Mūsdienās nabadzības jēdzienam nav vienotas definīcijas, visbiežāk to izprot kā nepieciešamo dzīves uzturlīdzekļu trūkumu un nespēju to sagādāt vai nu personīgu iemeslu (slimības, vecuma, izšķērdības, laiskuma u.c.) vai arī no atsevišķa cilvēka neatkarīgu apstākļu dēļ. Bezdarbs, valsts saimnieciska krīze, kas radusies neražas vai valdības nesaimnieciskuma rezultātā.¹

Pastāv uzskats, ka nabadzības jēdziens cauri gadsimtiem ir piedzīvojis evolūciju, tam ir atšķirīgs pielietojums dažādos laikos un sabiedrībā. Nabadzības jēdzienam ir ilga vēsture un lietošanas tradīcijas. I.Brante² ir apkopojusi nabadzības jēdziena uztveršanas evolūciju:

- Sociāldarvinisms, 18.gs. beigās (Ā.Smīts, T.Maltus, H.Spensers u.c.)
 - Nabadzība ir industrializācijas sekas.
 - Nabagi ir paši atbildīgi par savām materiālajām grūtībām.
 - Netika atbalstīta valsts iekļaušanās dabiskajā sabiedrības attīstībā.
 - Problēmas risinājums: dabiska atlase (izdzīvo stiprākais)
- Egalitāriskā pieeja, 19. gs. vidus (E.Reklī, K.Markss, F.Engelss u.c.)
 - Nabadzība izriet no netaisnīgas valsts ienākumu sadales sistēmas.
 - Nabadzības problēmas saistītas ar kapitalisko sabiedrību.
 - Problēmas risinājums: kapitāliskās sabiedrības revolucionāro pārveidošana.
- Empīriskais virziens, 19. gs. beigās (F.Leplē, Č.Buts, B.S. Rauntri u.c.)
 - Nabadzība tiek uzskatīta par sociālu slimību.
 - Problēmas risinājums: sabiedrības sociālā pārveidošana.
- Nabadzības kultūra, 20.gs. 50.-70. gadi (O.Leviss, V.Millers u.c.)
 - Nabadzība tiek uztverta kā kultūra, kā dzīvesveids.
 - Fiziskās nabadzības pārvarēšana nav pietiekama, lai pārvarētu nabadzības kultūru.

¹Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca:4478 termini ar tulkojumu angļu, vācu, franču un krievu valodā/ Sast. R.Grēviņa (aut. kol. vad.) – Rīga: Zinātne, 2000.-311. lpp.

²Brante I., Nabadzības līmenis ekonomisko faktoru ietekmē. Latvijas Universitātes raksti. 2009, 743. Sēj.: Ekonomika. Vadības zinātne.

Vēsturiski nabadzības jēdziens visbiežāk tiek saistīts ar ienākumu vai resursu trūkumu, kas arī mūsdienās saglabājas kā pamatkoncepts, tomēr, vairākums zinātnieku norāda, ka šāds skatījums uz nabadzības problēmu ir ļoti vienkāršots, jo koncentrējas uz vienu dimensiju.

Mūsdienās zinātnieki, pētot nabadzības problēmas, ņem vērā ne tikai materiālo līdzekļu trūkumu, bet arī cilvēka socialās aktivitātes ierobežošanu, izslēgšanu no socialās dzīves, kas ierobežo viņu tiesības. Tomēr līdz šim nav izdevies izstrādāt vienu precīzu un vispārpieņemtu nabadzības definīciju. Tāpēc var apgalvot, ka mūsdienās nabadzības jēdziens ir daudzdimensiāls, nabadzības pētnieki cenšas atbildēt uz jautājumiem: kas cilvēkam ir vajadzīgs un kam jātrūkst, lai patiešām varētu runāt par nabadzību.

Pēc vispārīgās klasifikācijas nabadzību var iedalīt trīs grupās:

- 1) absolūtā nabadzība,
- 2) relatīvā nabadzība,
- 3) subjektīvā nabadzība.

Absolūtā nabadzība ir jēdziens, ko ANO skaidro kā cilvēka pamatvajadzību nenodrošināšana, kas izpaužas kā pārtikas trūkums, dzeramā ūdens, veselības aprūpes, pajumtes, izglītības un informācijas trūkums.¹ Tiek uzskatīts, ka ir iespējams noteikt absolūto minimumu, kas nepieciešams fiziskās eksistences uzturēšanai un aktivitātes saglabāšanai. Par absolūtās nabadzības aizsācēju tiek uzskatīts **S.Rauntri**, viņa pieeja mūsdienās tiek kritizēta kā nepilnīga, kas neatspoguļo patiesos nabadzības apmērus. Tiek noteiktas gan cilvēka pamatvajadzības (uzturs, apģērbs, mājoklis), gan arī ienākumu līmenis, kāds uzskatāms par pietiekamu šo pamatvajadzību apmierināšanai.

Latvijā absolūtās nabadzības jēdzienam atbilst LR Centrālās statistikas pārvaldes regulāri aprēķinātā pilna iztikas minimuma patēriņa groza vērtība naudas izteiksmē vienam iedzīvotājam. Jāatzīmē, ka šajā grozā ietvertās normas ir novecojušas, tāpēc šo datu izmantošana jaunas likumdošanas izstrādē vai esošo tiesību aktu grozījumu veikšanai nav adekvāta.²

Saistībā ar absolūtās nabadzības jēdzienu, jāpiemin arī **galējās nabadzības** jēdziens³, ko ieviesa Pasaules Banka, ja cilvēka ienākumi dienā ir mazāki par 1.25 dolāriem (PPP). Pēc Pasaules Bankas aplēsēm 2005.gadā cilvēku skaits pasaule attīstības reģionos, kuri dzīvoja galējā nabadzībā bija 1,4 miljardi. Savukārt 2009.gadā, krīzes ietekmē galējā nabadzībā dzīvojošo skaits bija par 55-90 miljoniem lielāks nekā tika prognozēts pirms krīzes.

¹Gordon D., Indicators of Poverty & Hunger. 2005. Pieejams:

http://www.un.org/esa/socdev/nyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf

²Meiere E., Labklājības ministrija. Ko nozīmē „nabadzība” un „sociālā atstumtība”? Pieejams:

http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_ieklausana/eg/tematiskais1_1.pdf

³Nafziger E., Wayne E., Economic development. 2001. 71.lpp

Relatīvā nabadzība ir tad, kad cilvēka ienākumi un resursi ir tik nepietiekami, ka tiek liegts dzīves līmenis, kāds ir pieņemts sabiedrībā, kurā cilvēks dzīvo. Relatīvā nabadzība tiek noteikta salīdzinājuma ceļā ar kopīgi pieņemto dzīves līmeni, kuru uzskata par „normālo” dotajā sabiedrībā. Tas, kas, piemēram, Eiropas Savienības valstīs tiek uzskatīts par nabadzību, Āfrikas reģiona valstīs var tikt uzskatīts par greznību. Eiropas Savienības valstīs nabadzības kategorijā nonāk arī tie cilvēki, kuri neizjūt pārtikas trūkumu, bet nevar atļauties apmierināt augstāka līmeņa vajadzības (piemēram, izglītību, atpūtu). Tādējādi relatīvās nabadzības kritēriji bāzējas uz sociālām pazīmēm un stipri mainās dažādās valstīs un dažādos laikmetos.

Viens no relatīvās nabadzības jēdziena pilnveidotājiem un skaidrotājiem ir angļu profesors **P.Taunsends**, kurš ieviesa **relatīvās deprivācijas** jēdzienu.

P.Taunsends¹ nabadzību aplūko kā dinamisku nevis statisku jēdzienu. Viņaprāt, nepietiek ar minimālo lietu sarakstu, lai noteiktu iztikas minimumu un tādējādi arī nabadzību. Kļūdaini ir uzskatīt, ka cilvēku vajadzības visur ir vienādas – realitātē tās ir atšķirīgas gan vienas sabiedrības ietvaros, gan starp dažādām sabiedrībām. Kas vienā sabiedrībā var tikt uzskatīts par pašsaprotamu, citā var tikt uzskatīts par ekstru. Tā, piemēram, ekonomiski attīstītās valstīs par pašsaprotamu tiek uzskatīts ikdienā lietot ūdeni no ūdensvada, dažādu sadzīves priekšmetu lietošana (ledusskapis, televizors, telefons u.c.), regulāra augļu un dārzeņu lietošana, savukārt jaunattīstības valstīs lielākajai daļai sabiedrības šīs lietas nav uzskatāma par dzīves standartu. Pat vienas sabiedrības ietvaros ir kļūdaini skatīt nabadzību tikai no minimalā ienākumu aspekta, jo vienā valsts reģionā dzīve var būt dārgāka nekā citā reģionā, pamatnepieciešamības produktu un pakalpojumu izmaksas var būtiski atšķirties no reģiona uz reģionu. P.Taunsends uzsver, ka nabadzības jēdziens vienmēr ir jāskata kontekstā ar vietu, laiku, konkrētām kultūras iezīmēm. Nabadzības jēdzienu nevar skaidrot un noteikt ņemot vērā arī tikai fiziskās un fizioloģiskās vajadzības, jāņem vērā, ka cilvēks ir sociāla būtne. Tātad indivīda nabadzība tiek noteikta salīdzinājumā ar citiem sabiedrības locekļiem.

Vēl plašāku skatījumu uz nabadzību izvirzīja profesors **Amartja Sens**. Līdzīgi kā P.Taunsens arī A.Sens kritizēja nabadzības skatījumu tikai no ienākumu līmeņa aspekta. A.Sens² piedāvāja nabadzību aplūkot kā **spēju deprivāciju** konceptu, ko var vai nevar konkrētais indivīds, kādas ir cilvēka spējas konkrētā sociālekonomiskajā situācijā, kas cilvēks var vai nevar būt. Ienākumu nabadzības jēdzienu aizstāja ar spēju nabadzības jēdzienu, tomēr, uzsvēra, ka starp ienākumu nabadzību un spēju nabadzību ir savstarpēja saistība. Ienākumu palielināšanās uzlabo cilvēka spējas (saņemt labāku pārtiku, izglītību, veselības aprūpi u.c.),

¹Townsend P., The meaning of poverty. The British Journal of Sociology. 2010, 87.-101. lpp

²Sarshar M. Amartya Sen's Theory of Poverty. National Law University, Delhi, 2010. Pieejams: <http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1015&context=mubashshir>

kas savukārt palielina spējas saņemt lielākus ienākumus. A.Sena jaunā pieeja nabadzības pētišanā un definēšanā mainīja pasaules skatījumu kopumā par nabadzību. Viņa uzskatus par nabadzību iekļāva savos nabadzības definējumos tādas starptautiskas organizācijas, kā Pasaules Banka un ANO.

Latvijā relatīvās nabadzības definīcijai atbilst trūcīgās personas statusam atbilstošs ienākumu līmenis mēnesī. Trūcīgās personas statusam Latvijā atbilst persona, kuras ienākumi uz vienu ģimenes locekli pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz 90 LVL mēnesī.

Subjektīvā nabadzība ir pašu cilvēku uztvere par savu dzīves līmeni un situāciju. Subjektīvās nabadzības izpēte parasti tiek veikta aptaujās un cilvēki veic pašnovērtējumu. Subjektīvās nabadzības definīcijā tiek akcentēts tas, kā cilvēki paši vērtē savu statusu un kā viņi tajā jūtās. Arī Latvijā ir veiktas šādas aptaujas, lai noskaidrotu iedzīvotāju uzskatus par nabadzību, kā arī konstatēts nabadzīgo iedzīvotāju skaits pēc pašnovērtējuma metodes.

Pasaules Banka nabadzības jēdzienu definē kā izteiktu labklājības trūkumu, kas ietver vairākas dimensijas: zemu ienākuma līmeni, nespēju iegādāties pirmās nepieciešamības preces un pakalpojumus, kas nepieciešami izdzīvošanai un cieņai. Nabadzība ietver arī zemu veselības aprūpes un izglītības līmeni, sliktu piekļuvi dzeramajam ūdenim un sanitāriem apstākļiem, nepietiekama fiziskā drošība, balsttiesību trūkums, kā arī nepietiekamas iespējas labākai dzīvei.¹

Savukārt ANO nabadzību skaidro kā cilvēka cieņas parkāpumu, izvēles un iespēju atteikumu. Tas nozīmē, ka trūkst iespējas efektīvi piedalīties sabiedrībā. Nepietiekošs pārtikas daudzums, apģērbs, piekļuve skolām un slimnīcām. Nav iespēja izaudzēt pārtiku vai darba, lai nopelnītu sev iztiku, nav piekļuves kredītam. Tas nozīmē nedrošību, bezspēcību un izslēgšanu no sabiedrības. Viegli var kļūt par vardarbības upuri, dzīvošana nestabilā vidē, bez piekļuves tīram ūdenim un sanitāriem apstākļiem.²

Saskaņā ar Eiropas Komisijas noteikto, par **nabadzīgām** tiek uzskatītas personas, ja to ienākumi un resursi (ekonomiskie, sociālie un kultūras) ir tik ierobežoti, ka viņu dzīves līmenis ir zemāks par sabiedrībā pieņemto un tiem tiek liegtas vai ir ierobežotas pamattiesības. Tādējādi nabadzība galvenokārt ietver materiālo resursu trūkumu, kā rezultātā cilvēks nevar nodrošināt dzīvei nepieciešamās pamatvajadzības (pārtika, mājoklis, veselība, izglītība, kultūra u.c.).³

¹World Bank. Poverty. Pieejams: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty>

²Gordon D., Indicators of Poverty & Hunger. 2005. Pieejams: http://www.un.org/esa/socdev/nyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf

³Labklājības ministrija. Sociālā iekļaušana. Situācijas raksturojums. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/548>

Latvijas normatīvajos aktos ir noteikts, kas ir „*trūcīga persona*” un „*maznodrošināta persona*”, bet termins „nabadzība” Latvijas likumdošanā nav definēts, tāpēc, runājot par nabadzību, tiek pielietotas Eiropas Komisijas definīcijas.¹

Trūcīgās personas statusam Latvijā atbilst persona, kuras ienākumi uz vienu ģimenes locekli pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz 90 LVL mēnesī.²

Maznodrošinātas personas statusu nosaka atšķirīgi dažādās Latvijas pašvaldībās, tā piemēram, Rīgā noteiktais ģimenes (personas) ienākumu līmenis ir 250 LVL mēnesī, Liepājā 125 LVL, bet Jēkabpilī 180 LVL mēnesī.

Latvijā **garantētais minimālais ienākums**(GMI) sākot no 2013. gada 1.janvāra ir 35 LVL uz vienu ģimenes locekli, tā ir summa ko valsts kopā ar pašvaldību nodrošina iedzīvotājiem, vienlaikus pašvaldībām ir tiesības noteikt augstāku GMI līmeni (līdz 90 latiem) dažādām iedzīvotāju grupām, īpaši bērniem, vecuma un invaliditātes pensiju saņēmējiem.

Runājot par nabadzību, nevar nepieminēt tādu jēdzienu kā **sociālā atstumtība**. Arvien biežāk var sastapties ar situāciju, kad nabadzības jēdziena vietā tiek lietots sociālās atstumtības jēdziens. Tas ir plašāks jēdziens nekā nabadzība, jo tā aptver ne tikai ienākumu nepietiekamību, tomēr, nabadzība ir sociālās atstumtības galvenais cēlonis. Sociāli atstumts cilvēks nespēj piekļūt pakalpojumiem un precēm, nespēj īstenot savas tiesības un izmantot iespējas, jo pastāv šķēršļi, kas to liedz (vides nepieejamība, sabiedrības aizspriedumi, atkarība no psihoaktīvajām vielām, vardarbība, zemi ienākumi u.c.).³

Latvijā sociālās atstumtības jautājumus ir pētījusi **T.Lāce**. Viņasprāt, nabadzība ir saistīta ar ienākumu un materiālo resursu trūkumu vai neesamību, kā arī ar deprivāciju un nepiedalīšanos, kas izriet no šo resursu trūkuma, savukārt sociālā atstumtība attiecas uz nepiedalīšanos plašākā izpratnē. Sociālā atstumtība kā nepiedalīšanās ir saistīta ar daudziem faktoriem (ne tikai ar ienākumiem un materiālajiem resursiem), piemēram, vecumdienām, sliktu veselības stāvokli, invaliditāti, slimību, kultūras daudzveidību, diskrimināciju vai laika trūkumu.⁴

T.Lāce arī skaidro, kāpēc mūsdienās arvien biežāk sociālās nabadzības jēdziens tiek vairāk akceptēts nekā nabadzības jēdziens, it īpaši plašs šī jēdziena pielietojums ir Eiropas Savienībā. Viņasprāt, nabadzības jēdziens mūsdienu sabiedrībā ir kļuvis „neērsts”, jo:

- nabadzība vēsturiski asociējas ar palīdzību indivīdiem caur žēlsirdību un labdarību;

¹Labklājības ministrija. Sociālā iekļaušana. Situācijas raksturojums. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/548>

² Ministru kabineta noteikumi Nr.299. Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=207462&from=off>

³Meiere E., Labklājības ministrija. Ko nozīmē „nabadzība” un „sociālā atstumtība”? Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_ieklausana/eg/tematiskais1_1.pdf

⁴Lāce T., Sociālā atstumtība Latvijā Apgāds „Zinātne”, 2012. 22.lpp.

- to bieži vien uzskatīja tikai par līdzekļu trūkumu, un tas tika attiecināts vienīgi uz ekonomiskiem apsvērumiem, konkrētāk runājot, uz ienākumiem;
- nabadzības jēdziens tika noraidīts, jo tas atgādina pagātni, un tās problēmas, kā tika uzskatīts, jau bija atrisinātas, un to vēl joprojām jūtāmā klātbūtne tika uzskatīta par apgrūtinošu;
- nabadzības pretstats ir bagātība, kas izvirza jautājumu par tās sadali;
- nabadzības pamanāmība konfliktē ar plašsaziņas līdzekļu principiem, noteiktiem konstitucionāliem principiem un optimistiskiem novērtējumiem par ekonomiskās attīstības pozitīvajām sekām;
- Kad nabadzība ievērojami pieaug, tā atņem politiekiem drosmi un rada skepsi attiecībā uz tās samazināšanas iespējām, kas atklājas izteikumā, ka nabadzīgi cilvēki ir bijuši vienmēr un tie vienmēr arī būs.¹

Savukārt sociālās atstumtības jēdzienu ir vieglāk pieņemt, īpaši pieņemamāks politiķiem, arī sabiedrībai kopumā un tiem, kurus tas skar. Priekšplānā tiek izvirzīta nevis cīņa pret bagātību, bet gan cīņa pret atstumtību un tiekšanās pēc iekļaujošas sabiedrības. Ja ar nabadzības jēdzienu cilvēki nevēlas identificēties, tad pretēji ir ar sociālo atstumtību, jo ikviens, neapšaubami, ir atstumts no kaut kā vai kāda.²

Savādāks, nekā iepriekš pieminētiem autoriem, skatījums uz nabadzības jēdzienu ir **P.Spikeram**. Ja iepriekš pieminētie autori priekšplānā izvirzīja, kādu viņuprāt svarīgāko nabadzības jēdziena aspektu: iztikas minimumu, relatīvo deprivāciju, spēju deprivāciju, sociālo atstumtību, tad P.Spikers³ norāda, ka nav jāmeklē viens vienīgais nabadzības jēdziena skaidrojums, bet jāpieņem, ka nabadzības jēdziens ir daudzveidīgs un daudznozīmīgs un ne vienmēr katrā situācijā ir jāpielieto viss nabadzības jēdzienu spektrs. Viņš piedāvā nabadzības jēdzienu aplūkot kā saliktu konceptu modeli (skatīt 1.1. attēlu):

Nabadzības materiālais koncepts:

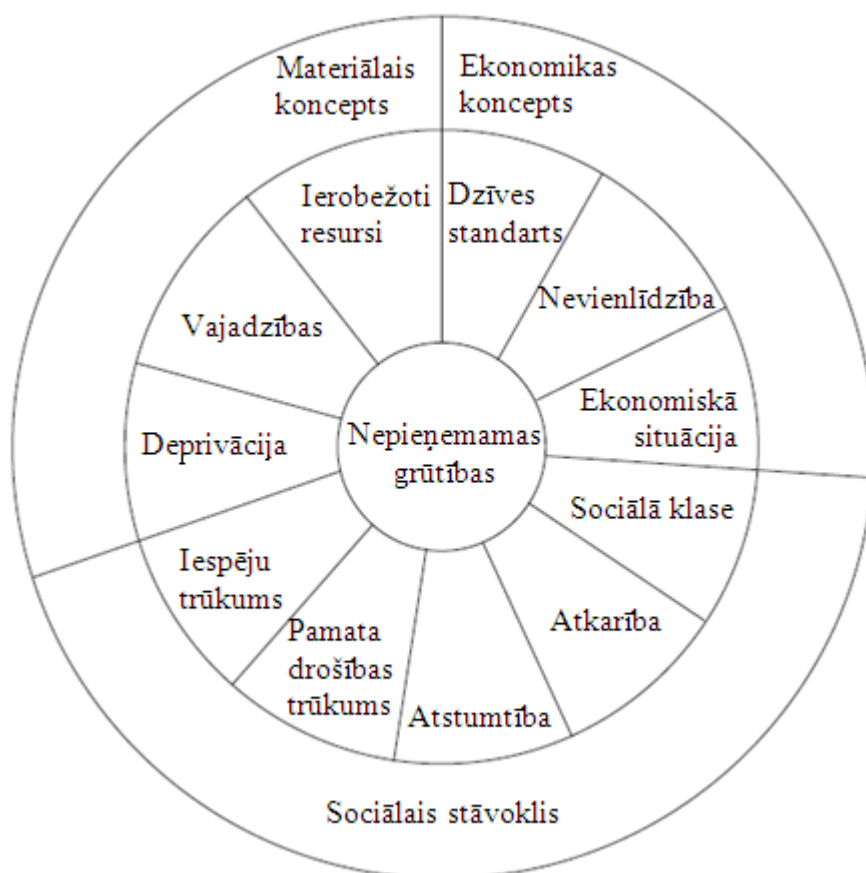
- Nabadzība kā neapmierinātas vajadzības – cilvēki ir nabadzīgi, jo netiek apmierinātas viņu pamatvajadzības pēc ēdiena, apģērba, degvielas, pajumtes. Nabadzība kā materiālais trūkums.
- Deprivācija – ne tikai materiālais trūkums, bet arī izglītības, veselības aprūpes, mājokļa trūkums.

¹Lāce T., Sociālā atstumtība Latvijā. Apgāds „Zinātne”, 2012. 23-24.lpp

²Turpat, 25.lpp

³Spicker P., Definitions of poverty: twelve clusters of meaning. 229-243. lpp. Pieejams: <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/welfare-state/spicker.pdf>

- Nabadzība kā ierobežota pieeja resursiem, piekļuve pakalpojumiem—nav konkrētajā vietā pieejams dzeramais ūdens, veselības aprūpe, izglītības iespējas;

1.1. att. P.Spikera nabadzības jēdziena saliktais koncepta modelis¹

Nabadzības ekonomiskais koncepts:

- Dzīves standarts – netiek uztverts kā konkrētas deprivācijas formas, bet saprot, ka indivīda dzīves standarts neatbilst konkrētās sabiedrības pieklājīgam minimumam.
- Nevienlīdzība - cilvēki sevi uzskata par nabadzīgiem, jo tie ir nelabvēlīgākā situācijā, salīdzinājumā ar citiem cilvēkiem sabiedrībā.
- Ekonomiskā situācija – nabadzība tiek saprasta kā noteikta sabiedrības šķira (klase), kas visbiežāk ir strādnieku šķira, kas cieši saistīta ar vispārējo šķiru nevienlīdzību.

Nabadzības sociālais koncepts:

- Sociālā šķira (klase)

¹ Spicker P., Definitions of poverty: twelve clusters of meaning. 240. lpp. Pieejams: <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/welfare-state/spicker.pdf>

- Atkarība – nabadzība kā atkarība, kad cilvēks saņem palīdzību no citiem(sociālos pabalstus), jo trūkst līdzekļu.
- Pamatdrošības trūkums –nabadzība kā sociālā neaizsargātība. Cilvēks vienlaicīgi ir pakļauts vairākiem sociālajiem riskiem, kas izpaužas kā nebeidzama cīņa par izdzīvošanu.
- Nabadzība kā tiesību, spēju trūkums – cilvēki cieš badu nevis tapēc, ka trūks pārtikas, bet nav tiesību vai spēju to iegūt (piemēram, bezpajumtnieki)
- Atstumtība – ja ienākumi un resursi (ekonomiskie, sociālie un kultūras) ir tik ierobežoti, ka dzīves līmenis ir zemāks par sabiedrībā pieņemto.¹

P.Spickers norādīja, ka šajā saliktajā konceptu modelī daudzi nabadzības jēdzieni pārklājas vai tieši pretēji, izslēdz viens otru, kas arī atspoguļo nabadzības jēdziena daudzdimensiālo raksturu.

Savukārt **Pols Alkoks**² uzskata, ka nav iespējamas nonākt pie viena, visu akceptēta nabadzības jēdziena definējuma, tāpēc ka nabadzība ir neizbēgami politisks koncepts, politisko procesu ietekmju produkts un politikas veidošana, tāpēc to vienmēr kāds centīsies apstrīdēt. Viņš uzsver, ka tiklīdz politiski tiks pieņemts lēmums patiesi cīnīties ar nabadzību, atkritīs vajadzība pēc pašas nabadzības definīcijas, jo tā ir tik daudzpusīga.

Darba autore savā darbā plašāk pēta strādājošo nabadzību. Par strādājošiem nabadzīgiem, pēc Starptautiskās darba organizācijas definīcijas, tiek uzskatīti nodarbinātie un to ģimenes, kas dzīvo trūkumā ļoti zemo ienākumu dēļ.³

Pasaules nabadzības enciklopēdijā⁴ tiek norādīts, ka pašā strādājošo nabadzība jēdzienā ir pretruna, ka cilvēki, kuri strādā var tikt pakļauti nabadzībai, neskatoties uz viņu centieniem sevi nodrošināt strādājot. Šis jēdziens apgāž sabiedrības mītu, ka visi nabadzīgie ir nestrādājošie iedzīvotāji, kuriem trūkst darba ētikas. Šis jēdziens pievērš sev gan sabiedrības, gan politiķu uzmanību, lai risinātu strādājošo nabadzīgo problēmas.

Saskaņā ar Eiropas Komisijas⁵ definīciju trūcīgi strādājoši ir cilvēki, kas ir nodarbināti vairāk nekā pusgadu un kuru saņemtie ienākumi tiem izraisa nabadzības risku. Ienākumus aprēķina attiecībā pret mājāsaimniecību, kurā cilvēks dzīvo, un tajos iekļauj visus

¹Spicker P., Definitions of poverty: twelve clusters of meaning 229-243 lpp. Pieejams: <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/welfare-state/spicker.pdf>

²Alcoc P., Understanding Poverty. Macmillan Press., 1997.,

³Rajevska F., Ročāns K., Minimālā alga kā cilvēkdrosības faktors/ Cilvēkdrosība Latvijā: riski un ietekmējošie faktori; Rīga: LU Akadēmiskais apgāds; 2011, 57.lpp

⁴Encyclopedia of world poverty/ general editor Mehmet Odekun,; Thousand Oaks;

⁵Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds. Strādājošo nabadzība Eiropā. Kopsavilkums. Pieejams: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2010/251/lv/1/EF10251LV.pdf>

mājsaimniecības locekļu ienākumus, kurus sadala uz mājsaimniecības locekļiem atbilstīgi mājsaimniecības lielumam un sastāvam. Tas, piemēram, nozīmē, ka vienāmājsaimniecībā dzīvojoša vīrieša un sievietesienākumi tiek vienlīdzīgi sadalīti neatkarīgi no tā, cik daudz katrs no viņiem nopelna.

Latvijā termins „strādājošie nabadzīgie” netiek lietots nedz pētījumos, nedz arī politiskos dokumentos. Strādājošo nabadzības problemātikai lielāka uzmanība ir pievērsta ES līmenī, kad 2010. gadā tika publicēts pētījums "Strādājošie nabadzīgie Eiropā", ko veica Eurofonds, apraksta šo problēmu Eiropas līmenī, kā arī sniedzot ieskatu par strādājošo nabadzīgo problēmu Latvijā.¹

Kopumā jāsecina, ka gan zinātnieki, gan organizācijas, kas nodarbojas ar nabadzības apkarošanu, gan arī Eiropas Savienībā nabadzības jēdzienu mūsdienās vairs neskaidro tikai kā ienākumu jeb materiālo nabadzību, bet nav arī vienota definējuma. Nabadzības jēdziens Eiropas Savienībā kopumā tiek skaidrots no materiālās deprivācijas un sociālās atstumtības aspekta.

Arī darba autore uzskata, ka nabadzības jēdziens ir daudzdimensiāls un noteikti, to nevajadzētu saprast tikai kā materiālo un ienākumu trūkumu, bet nabadzība izpaužas arī kā sociālā atstumtība un nevienlīdzība, kad vienas sabiedrības locekļiem nav vienādas iespējas un spējas.

1.2. Nabadzības noteikšanas rādītāji un mērīšanas metodes

Šobrīd nepastāv kāds viens nabadzības noteikšanas rādītājs vai metode. Nabadzība tiek pētīta un noteikta, izmantojot dažādus indikatorus gan populācijai kopumā, gan dažādos šķērzgriezumos: dažādās sociālās grupās, piemēram, nabadzība pēc dzimuma, nabadzība pēc vecuma, nabadzība pēc nodarbinātības, nabadzības rādītāji pēc mājsaimniecības tipa u.c.

Visbiežāk, lai izmēritu nabadzību kādā konkrētā valstī, tiek noteikts **nabadzības riska sliekšnis**.

Eiropas Kopiena uzskata, ka visām personām, kuru ienākumi attiecīgajā valstī ir mazāki par 60 % no vidējiem ienākumiem uz vienu iedzīvotāju, ir pakļautas **nabadzības riskam**. Ar ienākumiem jāsaprot mājsaimniecības rīcībā esošie kopējie ienākumi, dalīti ar visu mājsaimniecības locekļu skaitu.²

¹Lace T., Latvia. In-work poverty and labour market segmentation: A study of national policies. 2010. pieejams: www.peer-review-social-inclusion.eu

²<http://eur-law.eu/LV/Eiropas-Ekonomikas-socialo-lietu-komitejas-Atzinums-tematu-Nabadziba.241136.d>

Jāatzīmē, ka šie nabadzības riska sliekšņi katrā ES dalībvalstī ir atšķirīgi, jo iedzīvotāju ienākumi atšķiras no valsts uz valsti. Piemēram, 2011. gadā Luksemburgā nabadzības riska sliekšnis vienam iedzīvotājam bija 1626 EUR mēnesī, savukārt Rumānijā tas bija tikai 145 EUR mēnesī.

I.Brante ¹ uzskata, ka viena no būtiskākajām nabadzības vērtēšanas problēmām ir nabadzības sliekšņa noteikšanas metodes izvēle, jo no tā atkarīgs, cik cilvēku tiek uzskatīti par nabadzīgiem un pēc kuriem kritērijiem viņi tiek uzskatīti par nabadzīgiem. Tātad nabadzības sliekšņa noteikšanas metodei ir liela nozīme nabadzības novērtēšanā.

Darba autore, kā uzskatāmu piemēru nabadzības sliekšņa noteikšanas svarīgumam, var minēt Latvijas situāciju, kad Latvijas CSP nosaka nabadzības sliekšni, ņemot vērā Eiropas Kopienas vienoto izstrādāto metodoloģiju un uzskata, ka nabadzības sliekšnis ir 60% no rīcībā esošo ienākumu mediānas pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju. Tas nozīmē, ka Eurostat, apkopojot statistikas datus, nabadzīgo cilvēku skaitā iekļaus visus tos Latvijas iedzīvotājus, kuru ienākumi būs bijuši zemāki par 60% no vidēja Latvijas iedzīvotāja. 2011. gadā pēc šīs metodoloģijas Latvijā nabadzības riska sliekšnis bija 156 LVL mēnesī. Savukārt, kā jau tika minēts šī darba pirmajā sadaļā, tad Latvijā valsts un pašvaldību sociālais atbalsts tiek sniegts, nosakot citu nabadzības riska sliekšni. Par trūcīgām jeb absolūti nabadzīgām personām tiek atzīti tie Latvijas iedzīvotāji, kuru ienākumi vienam cilvēkam nepārsniedz 90 LVL mēnesī, šis nabadzības riska sliekšnis ir gandrīz divas reizes mazāks nekā Eiropas Kopienas noteiktais.

Nabadzības riska indekss ir visbiežāk pieminētais un lietotais nabadzības indikators. Tas parāda attiecīgās valsts iedzīvotāju daļu, kas dzīvo zem nabadzības sliekšņa. To aprēķina pēc formulas (1.1.):

$$H = q/n,^2 \quad (1.1.)$$

Kur H – nabadzības riska indekss

q – cilvēku skaits, kas dzīvo zem nabadzības sliekšņa;

v – kopējais cilvēku skaits valstī.

Saskaņā ar EU-SILC metodoloģiju, ko izmanto visās Eiropas Savienības valstīs, nabadzības riska indekss tiek saprasts kā iedzīvotāju īpatsvars procentos, kuru ekvivalentais

¹Brante I., Nabadzības novērtēšanas problēmas: nabadzības sliekšņa noteikšana. Latvijas Universitātes raksti, 2010, 754. Sēj. 106 .lpp.

² Макконнели К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. М:ИНФРА-М; 2007, 654 с.

rīcība esošais ienākums ir zem nabadzība riska sliekšņa. Ar terminu „**rīcībā esošais ienākums**” – tieksaprasti naudas ienākumi no algota darba; naudas izteiksmē pārrēķinātais darba ņēmēja natūrā gūtais ienākums, izmantojot firmas vai dienesta auto privātām vajadzībām; ienākumi vai zaudējumi, kas gūti no pašnodarbinātības; saņemtās pensijas un pabalsti; regulāra naudas palīdzība no citām mājsaimniecībām; peļņa no noguldījumu procentiem, dividendēm, akcijām; ienākumi, ko saņēmuši bērni jaunāki par 16 gadiem; ienākumi no īpašuma izīrēšanas; saņemtā summa no Valsts ieņēmumu dienesta (VID) sakarā ar ienākuma nodokļa pārmaksu (par saimnieciskās darbības veikšanu, attaisnotajiem izdevumiem – izglītību, ārstniecību u.tml.).¹

Nabadzības riska indekss ES valstīs tiek noteikts arī ņemot vērā iedzīvotāju ienākumus no sociālajiem transfēriem. Par sociālajiem transfēriem tiek uzskatīti valsts, pašvaldības piešķirtās pensijas un pabalsti, izmaksātie uzturēšanas izdevumi bērniem, stipendijas, sociālās apdrošināšanas pabalsti un kompensācijas, tai skaitā arī citu valstu.

Jāatzīmē, ka vairākums zinātnieku (Tounsends, Sens, Alkoks) uzsver, ka izmantojot tikai nabadzības riska indeksu, nevar iegūt patieso ainu par nabadzības izplatību. M.Ravilons uzsver, ka nabadzības indeksa pielietošana ir pieļaujama, lai novērtētu nabadzības samazināšanās vispārējo progresu, bet kategoriski iebilst pret šī indeksa izmantošanu, piemēram, lai analizētu noteiktu politisko pasākumuietekmi uz nabadzīgajiem, jo nabadzīgo iedzīvotāju indekss ir nejūtīgs pret nabadzības dziļumu.

Jau pieminētais profesors **A.Sens** ir devis savu ieguldījumu ne tikai jaunā nabadzības teorētiskā skatījumā, bet arī izstrādāja metodi, ar kuras palīdzību piedāvāja padziļinātāk pētīt nabadzības daudzveidību. Šī metode pazīstama kā **Sena indekss²jeb nabadzības dziļuma indekss**. A.Sens kritizēja nabadzības noteikšanu tikai pēc nabadzības sliekšņa, jo tādējādi nevarēja noteikt cik nabadzīgi ir nabadzīgie, un kādas izmaiņas notiek tiem, kas atrodas zem nabadzības sliekšņa. Līdz Sena indeksa ieviešanai nebija neviena rādītāja, ar kura palīdzību būtu iespējams noteikt, kā izmaiņas valsts labklājības stāvokī ietekmē konkrētu valsts indivīdu. Sena indekss parāda par cik procentiem nabadzīgo iedzīvotāju mēneša izdevumi atšķiras no izraudzītā nabadzības sliekšņa, tas ir, cik nabadzīgi ir nabadzīgie. Sena indeksa algebriskā izteiksme ir pēc formulas (1.2.):

$$P=H[I+(1-I)G],^3 \quad (1.2.)$$

¹Centrālās statistikas pārvalde. Monetārās nabadzības, ienākumu nevienlīdzības indikatori. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/metodologija/nabadzibas-ienakumu-nevienlidziba-36833.html#Definijas>

²Encyclopedia of world poverty/ general editor Mehmet Odekon,; Thausand Oaks; 967.lpp

³ Turpat; 967.lpp

Kur:

P = nabadzība

H = % daļa no cilvēkiem, kas dzīvo zem nabadzības sliekšņa

I = ienākumu starpība vai ienākumu deficīts

G = Džini indekss starp nabadzīgajiem

Lai atspoguļotu daudzveidīgos nabadzības aspektus no 2004. gada, bez jau pieminētajiem ienākumu nabadzības rādītājiem, ES valstīs tiek analizētā **materiālā deprivācija** jeb materiālā atstumtība. Materiālā deprivācija tiek definēta kā apstākļi, kas personai liedz pieeju materiāliem labumiem, kuri izriet no ekonomisko resursu trūkuma, neapmierinošiem majokļa apstākļiem un piespiedu atteikšanās izmantot sadzīves priekšmetus.

Materiālo deprivāciju mēra, lai gūtu dziļāku izpratni par nabadzību. Mēra kā vismaz 3 no sarakstā iekļauto 9 lietu piespiedu trūkumu:

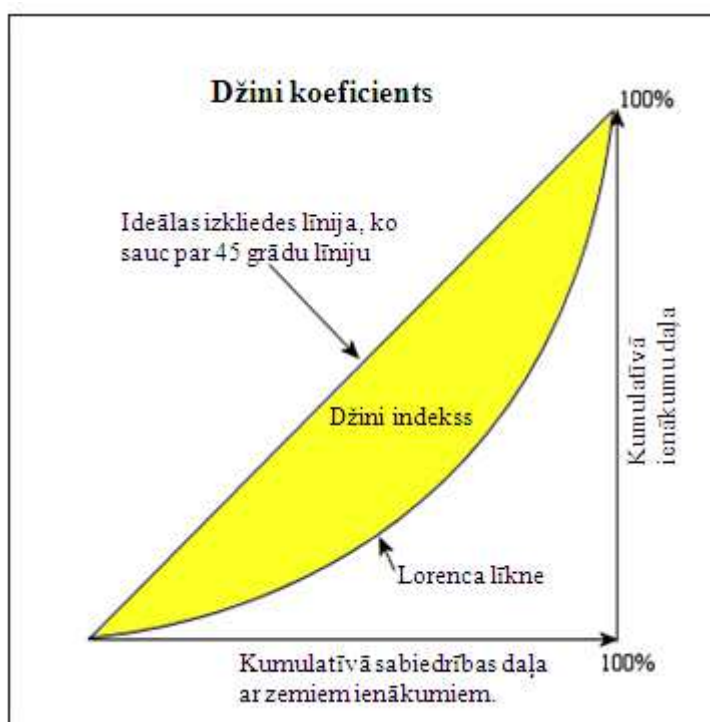
1. nespēja apmaksāt neparedzētus izdevumus;
2. nespēja apmaksāt nedēļu garas brīvdienas;
3. parādi (kredīts, īre, komunālie rēķini);
4. maltīte ar gaļu, vistu vai zivi katru otro dienu;
5. adekvāta mājas apsildīšana;
6. veļas mašīna;
7. krāsu TV;
8. telefons;
9. personīgā automašīna;

Mērot nabadzības līmeni, bieži tiek minēts arī Džini koeficients un Lorenca līkne, kas neatspoguļo tieši nabadzības līmeni, bet gan ienākumu lielumu vai vienlīdzību, kas savukārt ietekmē nabadzību.

Džini koeficientu attīstīja itāļu statistiķis un demogrāfs Korado Džini. Džini koeficients ir starptautiski atzīts rādītājs, kurš raksturo ienākumu vienlīdzību un noslāņošanās procesus sabiedrībā, parādot materiālo labumu sadalījuma vienmērīgumu starp sabiedrības locekļiem. Tas variē no 0 līdz 100. Džini koeficients ir 0, ja pastāv absolūta ienākumu vienlīdzība (t.i., visiem iedzīvotājiem ir vienādi ienākumi), bet, jo vairāk tas tuvojas 100, jo lielāka ir ienākumu nevienlīdzība.

Lorenca līkne (ko dēvē amerikāņu ekonomista Maksa Lorenca vārdā) - līkne, kas grafiski parāda valsts iedzīvotāju sadalījumu pēc to ienākuma lieluma. Līkni veido, uz vienas

koordinātu ass atzīmējot ienākumu saņēmēju (ģimeņu) daudzumu procentos, bet uz otras — viņu ienākumus procentos no kopējās ienākumu summas valstī.

1.2. att. Grafisks Džini koeficienta un Lorenca līknes attēlojums¹

Ņemot vērā, ka nabadzība ir daudzdimensiāla, Eiropas Savienība ir pieņēmusi vienotus nabadzības un sociālās atstumtības indikatorus, kas ir pazīstami kā „Lākenas indikatori” , kurus pieņēma 2001. gada 15. decembrī Eiropas Padomes sanāksmē Lākenē.

Šie 18 indikatori ir²:

- nabadzības riska indekss,
- nabadzības riska indeksa ilustratīvās robežvērtības,
- pastāvīgais nabadzības riska indekss,
- relatīvā mediānas nabadzības riska plaisa,
- S80/ S20 ienākumu kvintiļu koeficients - rādītājs, kas raksturo 20% turīgāko iedzīvotāju (augstākā ienākumu kvintile) ienākumu masas attiecību pret 20% trūcīgāko iedzīvotāju (zemākā ienākumu kvintile) ienākumu masu.
- veselīgas dzīves paredzamais ilgums,
- jaunieši, kas pārāgri pametuši skolu,
- personas, kas dzīvo mājāsaimniecībās, kurās neviena persona nav nodarbināta,

¹ Wikipedia, the free encyclopedia. Pieejams: <http://people.stfx.ca/mgerriet/econ241/Gini%20coefficient%20-%20Wikipedia,%20the%20free%20encyclopedia.htm>

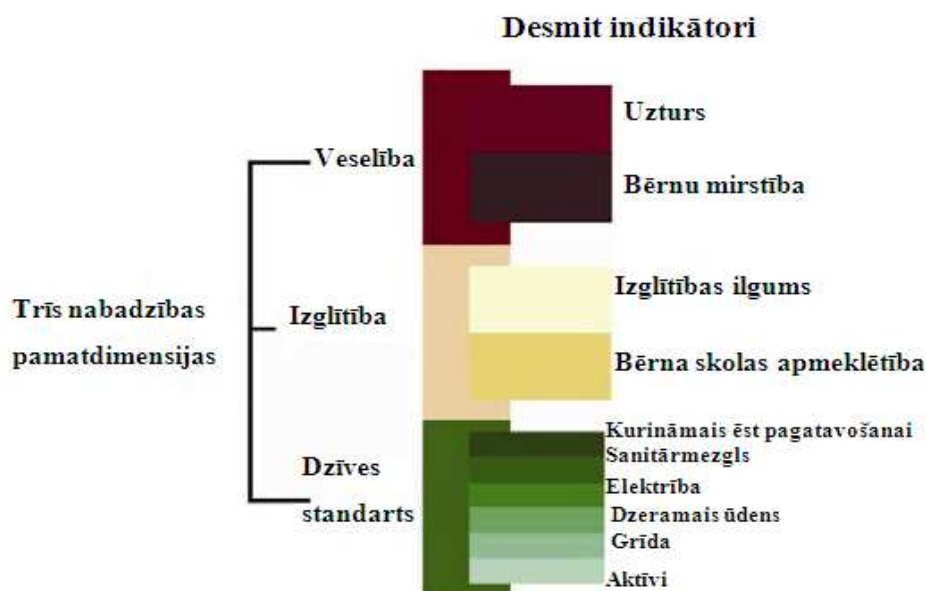
² The Poverty site. European Union (Laeken) indicators. Pieejams: <http://www.poverty.org.uk/summary/eu.htm>

- paredzamie kopējie valsts sociālie izdevumi,
- gados veco cilvēku relatīvais mediānas ienākums,
- kopējā aizvietošanas attiecība,
- neapmierinātā vajadzība pēc aprūpes,
- nabadzības riska indekss piesaistīts konkrētam laika posmam,
- vecāka gadagājuma strādājošo nodarbinātības līmenis,
- strādājošo nabadzības riska indekss,
- aktivitātes līmenis,
- reģionālās atšķirības- nodarbinātības līmeņa variāciju koeficients,
- veselības indikators.

Arī Latvijā Centrālā statistikas pārvalde veic mājāsaimniecību apsekojumus, lai noteiktu nabadzību pēc šiem indikatoriem.

Arī ANO nabadzības indekss, ko izstrādāja un ieviesa 2010. gadā, un pazīst kā **Multidimensiālo nabadzības indeksu (MPI)**, atspoguļo plašu skatījumu uz mājāsaimniecības nabadzību, ne tikai kā ienākumus uz vienu iedzīvotāju. Multidimensiālais nabadzības indekss ir noteikts 104 jaunattīstības valstīm, tajā skaitā arī Latvijai.¹

MPI balstās uz trim pamatdimensijām: veselību, izglītību un dzīves līmeni jeb standarts, kurās savukārt ietverti desmit indikātori: uzturs, bērnu mirstība, izglītības ilgums, bērna skolas apmeklētība, kurināmais ēst pagatavošanai, sanitārmezgls, elektrība, dzeramais ūdens, grīda, aktīvi (skat. 1.3. attēlu).

1.3 att. Multidimensiālais nabadzības indekss²

¹Oxford Poverty & Human Development Initiative. Global Multidimensional Poverty Index. Pieejams: <http://www.ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/>

²Oxford Poverty & Human Development Initiative. Global Multidimensional Poverty Index. Pieejams: <http://www.ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/>

Kā norāda Pols Alkoks, tad, lai noteiktu pilnīgāku izpratni par nabadzību, nepietiek tikai ar statistikas datu vākšanu un algebrisko formula piemērošanu, ir svarīgi jebkurā valstī veikt arī kvalitatīvos pētījumus, kas izpaužas kā padziļinātās intervijas ar respondentiem.¹

Eiropas Savienībā pēdējā laikā viens no visplašāk atspoguļotajiem kvalitatīviem pētījumiem notika 2009. gadā visās ES valstīs un ir zināms kā “Eiobarometra pētījums par nabadzību un sociālo atstumtību 2009”. Šī pētījuma ietvaros visās ES valstīs ar padziļināto interviju metodi un grupu diskusiju veidā tika noskaidroti iedzīvotāju viedokļi par nabadzību, tās cēloņiem un izplatību konkrētā valstī.

Latvijā nozīmīgi kvalitatīvie pētījumi par nabadzības jautājumiem tika aizsākti laika posmā no 1997-1999. gadam, kad nabadzības jautājumu Latvijā aktualizēja starptautiska organizācija Pasaules Banka. Šajā laika periodā pirmo reizi otrās Latvijas brīvvalsts laikā tika veikti visaptveroši gan kvalitatīvie, gan kvantitatīvie pētījumi, kuru mērķis bija nabadzības izplatības un dziļuma izvērtējums Latvijā².

Darba autore ir secinājusi, ka līdzīgi kā nabadzības jēdzienam nav vienotas definīcijas - tas ir daudzdimensiāls, arī nabadzību nav iespējams noteikt tikai pēc kāda viena kritērija un rādītāja. Nabadzības noteikšana arī ir daudzdimensiāla un ir svarīgi tās noteikšanai un mērīšanai izmantot vairākus kritērijus, kā arī veikt gan kvalitatīvos, gan kvantitatīvos pētījumus, lai padziļinātāk izprastu nabadzības daudzveidību.

1.3. Nabadzību ietekmējošie faktori un riska grupas

Sabiedrībā vienmēr ir pastāvējusi nabadzība, kā arī centieni skaidrot nabadzību vai attieksmi pret nabadzīgajiem. Mēģina rast atbildes uz jautājumiem - vai cilvēks pats ir atbildīgs, ka cieš nabadzību; vai sabiedrība kopumā ir sekmējusi indivīda nokļūšanu nabadzībā? Šobrīd var izdalīt divas galvenās nabadzības cēloņu kategorijas: pirmā, kas pamatojas uz pārliecību, ka nabadzīgie ir atbildīgi par savu stāvokli – personiskie faktori; un otrā kategorija, kas pamatojas uz pārliecību, ka apstākļi ir ārpus nabadzīgo kontroles – sabiedriskie faktori.

Kā personīgie faktori visbiežāk tiek minēti slikts veselības stāvoklis, invaliditāte, nelabvēlīgs ģimenes stāvoklis, zema izglītība un profesionālā sagatavotības (kas var būt arī sekas sociāliem cēloņiem). Noteiktas cilvēka personības iezīmes, tādas kā slinkums,

¹Alcoc P., Understanding Poverty. Macmillan Press., 1997, 126.lpp

²Lāce T., Sociālā atstumtība Latvijā. Apgāds „Zinātne”, 2012. 117-118.lpp

neuzņēmība, trūkst pašiniciatīvas un gribasspēka cīņā ar grūtībām. Arī cilvēku dažādās atkarības un alkoholisms. Savukārt visbiežāk minētie sociālie cēloņi ir nepietiekama valsts ekonomiskā un sociālā attīstība, valsts sociālā un saimnieciskā politika, kas pieļauj vai veicina sabiedrības pārmērīgu noslāņošanos pēc materiālā dzīves līmeņa. Arī valsts nesakārtotā likumdošana, kas nenodrošina visiem vienādas iespējas realizēt savas cilvēktiesības. Būtisks nabadzības sociālais cēlonis ir arī krasi atšķirīgā sociālā infrastruktūra, kas nenodrošina visiem vienādas iespējas izmantot veselības aprūpi, iegūt izglītību citus valsts un pašvaldību daļēji apmaksātos labumus. Bezdarbs un mazas algas, nepietiekami pabalsti arī tiek uzskatīti par būtiskiem sociāliem nabadzības cēloņiem.

O.Oslands¹ ir pētījis, kādi ir Latvijas iedzīvotāji viedokļi par nabadzības cēloņiem. Kopš 1999. gada, kad šādi pētījumi ir veikti, pārliecinoši dominējošie ir strukturālie jeb sabiedriskie cēloņi. Netaisnība sabiedrībā tiek norādīta par izteikti izplatītāko iemeslu. Citi iemesli (indivīda paša slinkums, gribasspēka trūkums vai neveiksme) tiek norādīti daudz retāk – mazāk nekā 20% no iedzīvotāju atbildēm. Salīdzinājumā ar 1999. gada pētījumu, netaisnība kā galvenais nabadzības iemesls, ir būtiski pieaudzis respondentu atbildēs. O.Oslands uzskata, ka šie dati norāda, ka Latvijas sabiedrībā nabadzība ir strukturāls fenomens, ko nevar izskaidrot tikai ar individuālam iezīmēm.

Eiropas Komisija 2009. gadā veica visās Eiropas Savienības valstīs pētījumu: „Eiropas barometra pētījums par nabadzību un sociālo atstumtību”, kurā aptaujājot iedzīvotājus, centās noskaidrot, kādi, viņuprāt, ir nabadzības cēloņi konkrētajā valstī. Kā galvenie sabiedriskie jeb valstiskie faktori, kas ietekmē nabadzību, tika minēti pārāk liels bezdarba līmenis (52%). Kā otrs svarīgākais faktors tika minēti zemās algas (49%), tad nepietiekami sociālie pabalsti un pensijas (29%). Kā arī pārmērīgas izmaksas par pienācīgu mājokli (26%) ir visplašāk novērotie sabiedriskie nabadzības izskaidrojumi ES iedzīvotāju vidū. Savukārt izglītības, apmācību vai prasmju trūkums (37%), kā arī „mantotā” nabadzība (25%) un atkarības (23%) ir visbiežāk pieminētie personiskie nabadzības cēloņi.²

Pastāv uzskats, ka cilvēki, kas kādā no savas dzīves posmiem ir pieskaitāmi pie kādas no noteiktas sociālas grupas, ir lielāka varbūtība nonākt nabadzībā. Visbiežāk pieminētās nabadzības riska grupas ir: bezdarbnieki, cilvēki, kas strādā nepilnu darba dienu vai gadījuma darbus, veci cilvēki, slimi cilvēki, cilvēki ar īpašajām vajadzībām, bērni, sievietes, daudz bērnu ģimenes, nepilnas ģimenes, mazākumtautību pārstāvji.

¹Oslands O. Latvijas iedzīvotāju attieksme pret labklājības sistēmu. / Sociālā atstumtība un sociālā iekļaušana: situācijas izvērtējums Latvijā/ Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006., 73-86. lpp

²Eiropas barometra pētījums par nabadzību un sociālo atstumtību. Eiropas Komisija. 2009. 2.lpp. Pieejams: http://ec.europa.eu/employment_social/2010againstpoverty/export/sites/default/extranet/Eurobarometre_091216_LV.pdf

Latvijā līdz 1997-1999. gadam netika veikti padziļināti pētījumi un izvērtējumi par nabadzību, tāpēc, kā norāda **T.Lāce**¹, līdz tam sabiedrībā kopumā valdīja uzskats, ka galvenās nabadzības riskam pakļautās iedzīvotāju grupas ir pensionāri un personas pirmspensijas vecumā. Taču pētījuma rezultāti atklāja pilnīgi jaunas iedzīvotāju grupas, kas līdz tam netika izvērtētas. Visaugstākais nabadzības risks tika konstatēts ģimenēs ar bērniem, īpaši daudz bērnu ģimenēs un nepilnajās ģimenēs. Būtisks nabadzības risks pastāvēja mājsaimniecībās ar vienu vai vairākiem bezdarbniekiem, īpaši ilgstošiem bezdarbniekiem. Tikpat augsts nabadzības risks tika konstatēts arī jauniešu bezdarbnieku vidū.

F.Gasmane savā pētījumā „Kas un kur Latvijā ir nabadzīgs” norāda, ka nabadzības risks lielā mērā saistīts ar to, kur cilvēks dzīvo: galvaspilsētā, mazpilsētā vai laukos. Rīgas rajonā ir daudz zemāks nabadzības līmenis nekā citos rajonos. Pašā galvaspilsētā Rīgā ir vidēji zemākais nabadzības līmenis. Lauku rajonos ir augstāks nabadzības līmenis nekā pilsētās. Jo mazāka ir apdzīvotā vieta, jo augstāks ir nabadzīgo iedzīvotāju skaita indekss un lielāks nabadzības dziļums². Kopumā, pēc 2000. gadā veiktā pētījuma, F.Gasmane minēja septiņas galvenās nabadzības riska grupas: mājsaimniecības ar četriem vai vairāk locekļiem, no kuriem vismaz divi ir pieaugušie; mājsaimniecība ar vienu pieaugušo un diviem vai vairāk bērniem; apgādnieki vecumā līdz 35 gadiem; apgādnieks ar pamatskolas vai zemāku izglītību; galvenais ienākumu avots ir lauksaimniecība vai socialie transferi (izņemot pensijas); mājsaimniecība dzīvo lauku apvidū; bezdarbnieki.

Šobrīd Latvijā nabadzības riska grupas ir noteikusi Labklājības Ministrija. Kā norāda Labklājības Ministrija, tad Latvijā šobrīd nabadzības riskam pakļautās iedzīvotāju grupas ir:

- pensijas vecuma personas (īpaši sievietes un vientuļie pensionāri);
- pirmspensijas vecuma personas;
- daudz bērnu un nepilnās ģimenes;
- bērni;
- invalīdi un personas ar funkcionāliem traucējumiem;
- bezdarbnieki (īpaši ilgstošie bezdarbnieki);
- bezpajumtnieki;
- romi;
- ieslodzītie un no ieslodzījuma vietām atbrīvotās personas;
- no psihoaktīvām vielām atkarīgās personas;
- personas ar nepietiekošām, zemām vai darba tirgum neatbilstošām zināšanām un prasmēm;

¹ Lāce T., Sociālā atstumtība Latvijā Apgāds „Zinātne”, 2012. 117.-118. lpp

² Gasmane F. Kas un kur Latvijā ir nabadzīgs? / Franciska Gasmane. - Rīga : LR Labklājības ministrija : Apvienoto Nāciju Attīstības programma, 2000.

- trūcīgās personas.¹

Šobrīd Eiropas Komisija programmā „Eiropa 2020” ir minētas šādas aktuālās nabadzības riska grupas Eiropas Savienībā kopumā: bērni, jaunieši, vientuļie vecāki, mājsaimniecības, kurās ir apgādājamie, cilvēki ar migrantu izcelsmi, dažas etniskās minoritātes (piemēram, romi), cilvēki ar īpašām vajadzībām, bezdarbnieki. Kā arī tiek norādīts, ka sievietes parasti ir vairāk apdraudētas nekā vīrieši.²

Šādas riska grupas ir izvēlētas, jo šobrīd nabadzība Eiropā apdraud vairāk kā 20 miljonus bērnu, īpaši tos bērnus, kas dzīvo kuplās ģimenēs un ģimenēs ar vienu vecāku. Bērnu nabadzība kavē personīgo izaugsmi, nelabvēlīgi ietekmē bērna veselību, sasniegumus mācībās un vispārējo labklājību. Nabadzībā un sociālā atstumtībā augušam bērnam ir lielāka varbūtība kļūt par nabadzīgo un atstumto pieaugušo. Arī katrs piektais jauniešs vecumā līdz 25 gadiem ir bezdarbnieks un tādējādi to nopietni apdraud nabadzība. Eiropas Komisija arī norāda, ka galvenais nabadzības iemesls iedzīvotājiem darbaspējīgā vecumā ir bezdarbs. Bezdarbniekiem nabadzības risks ir piecas reizes lielāks nekā tiem, kuriem ir darbs. Tomēr, norāda arī uz to, ka zems atalgojums, zema kvalifikācija un nepietiekama nodarbinātība var novest pie nodarbinātu personu nabadzības jeb strādājošo nabadzības. Eiropas Komisija akcentē, ka kopš 2000. gada cilvēku skaits, kurus skārusi strādājošo nabadzība, ir palielinājies, ko izraisījis pagaidu un nepilnas slodzes darba pieaugums, līdztekus ar dažkārt nemainīgu darba algu. Strādājošo nabadzība ir saistīta arī ar situāciju, kad visa ģimene ir atkarīga no viena strādājošā ienākumiem. Vientuļie vecāki un vienas darba algas ģimenes saskaras ar vislielāko strādājošo nabadzības risku.³

Arī vecāka gadu gājuma cilvēki ir pakļauti lielākam nabadzības riskam salīdzinājumā ar vispārējo nabadzību, un vairākās valstīs vecāka gadu gājuma cilvēki ir īpaši pakļauti materiālai nenodrošinātībai. Eiropas Komisija uzsver, ka demogrāfiskās problēmas mērogs, ar ko Eiropa saskaras, tikai vēl vairāk saasinās šo jautājumu. Līdz 2030. gadam pensionāru skaits Eiropā būs pieaudzis par vairāk nekā 25 miljoniem, tādējādi palielinot spiedienu uz pensiju sistēmu, kā arī veselības un senioru aprūpes sistēmu piemērotību un ilgtermiņa ilgtspējību.

Tiek norādīts, ka ekonomikas krīze vēl vairāk iezīmējusi migrantu sabiedrības daļas lielo pakļautību nabadzības riskam; bieži vien migranti ir pirmie, kuri cieš augoša bezdarba apstākļos. Vairākas nenodrošinātības neproporcionāli skar dažas etniskās minoritātes, no

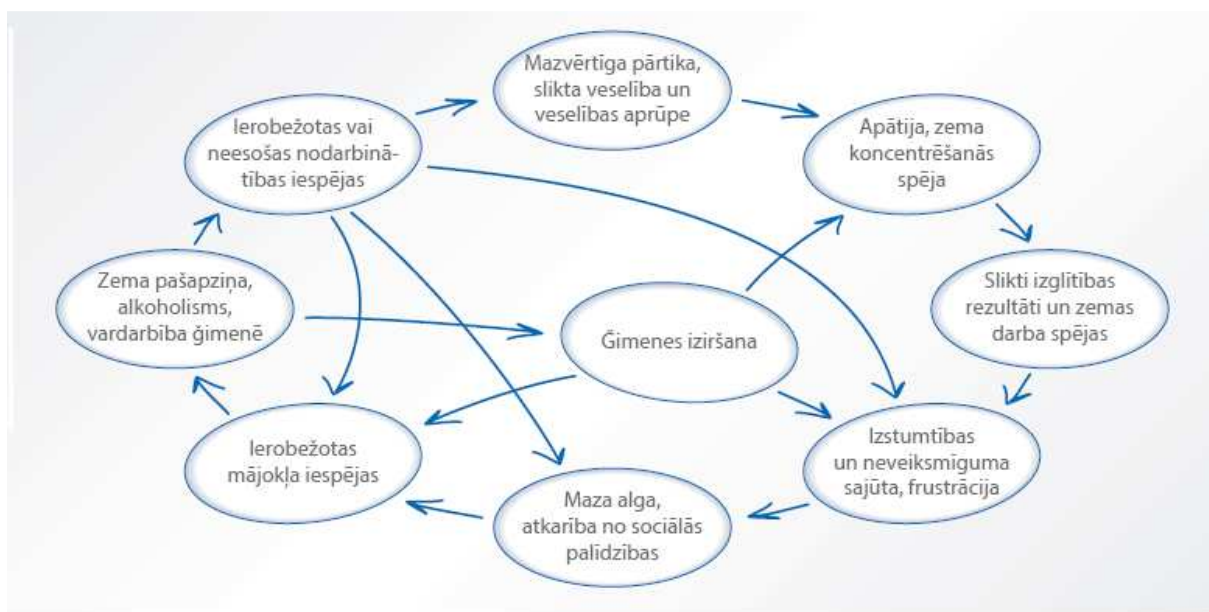
¹Labklājības ministrija. Sociālā iekļaušana. Situācijas raksturojums. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/548>

²Eiropas Komisija. Eiropas platforma cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību: Eiropas pamatprogramma sociālai un teritoriālai kohēzīvai./ Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs; 2011 — 7. lpp.

³Turpat— 8. lpp.

kurām lielākā grupa ir romi (aptuveni 10 līdz 12 miljoni cilvēku Eiropā). Cilvēki ar īpašām vajadzībām vai arī cilvēki ar nopietnām hroniskām saslimšanām nereti saskaras ar milzīgām ekonomiskām un sociālām grūtībām, kuras bieži vien skar visu mājsaimniecību, kuras apgādībā tie atrodas.¹

Nabadzības cēloņi bieži nav atdalāmi no sekām. Tāpēc veidojas tā saucamais nabadzības apburtais loks (skat. attēlu 1.4.) Ja cilvēks nonāk apburtajā lokā un visbiežāk pats saviem spēkiem nespēj no tā izkļūt, tad valstij un sabiedrībai jāpalīdz likvidēt nabadzības cēloņus un mazināt to sekas.

1.4.att. Nabadzības apburtais loks²

Lai cīnītos ar nabadzību un sociālo atstumtību Eiropas Komisija kopā ar ES valstu valdībām ir pieņēmusi jaunu stratēģiju „Eiropa 2020”, kas paredz turpmākajos desmit gados vismaz 20 miljoniem cilvēku palīdzēt izkļūt no nabadzības. Jaunajā stratēģijā tiek norādīts, ka cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību jābalstās uz izaugsmi un nodarbinātību, kā arī uz modernu un efektīvu sociālo aizsardzību. Turklāt inovatīva sociālās aizsardzības intervence jāapvieno ar plašu sociālo politiku spektru, tostarp pielāgotu izglītību, sociālo aprūpi, mājokļu jautājumu, privātās un darba dzīves saskaņošanu un ģimenes politiku, visām jomām, kurās labklājības sistēmas mēģinājušas iejaukties ar jau esošajām programmām.³

¹ Eiropas Komisija. Eiropas platforma cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību: Eiropas pamatprogramma sociālai un teritoriālai kohēzijai. / Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs; 2011 — 9. lpp

² Kā dzīvosim Latvijā 2015. gadā? Ziņojums par Tukstošgades attīstības mērķiem Latvijā. Ziņojums tapis LR Ārlietu ministrijas sadarbībā ar ANO Latvija. 2005. 12. lpp.

³ Eiropas Komisija. Eiropas platforma cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību: Eiropas pamatprogramma sociālai un teritoriālai kohēzijai. / Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs; 2011 — 10. lpp

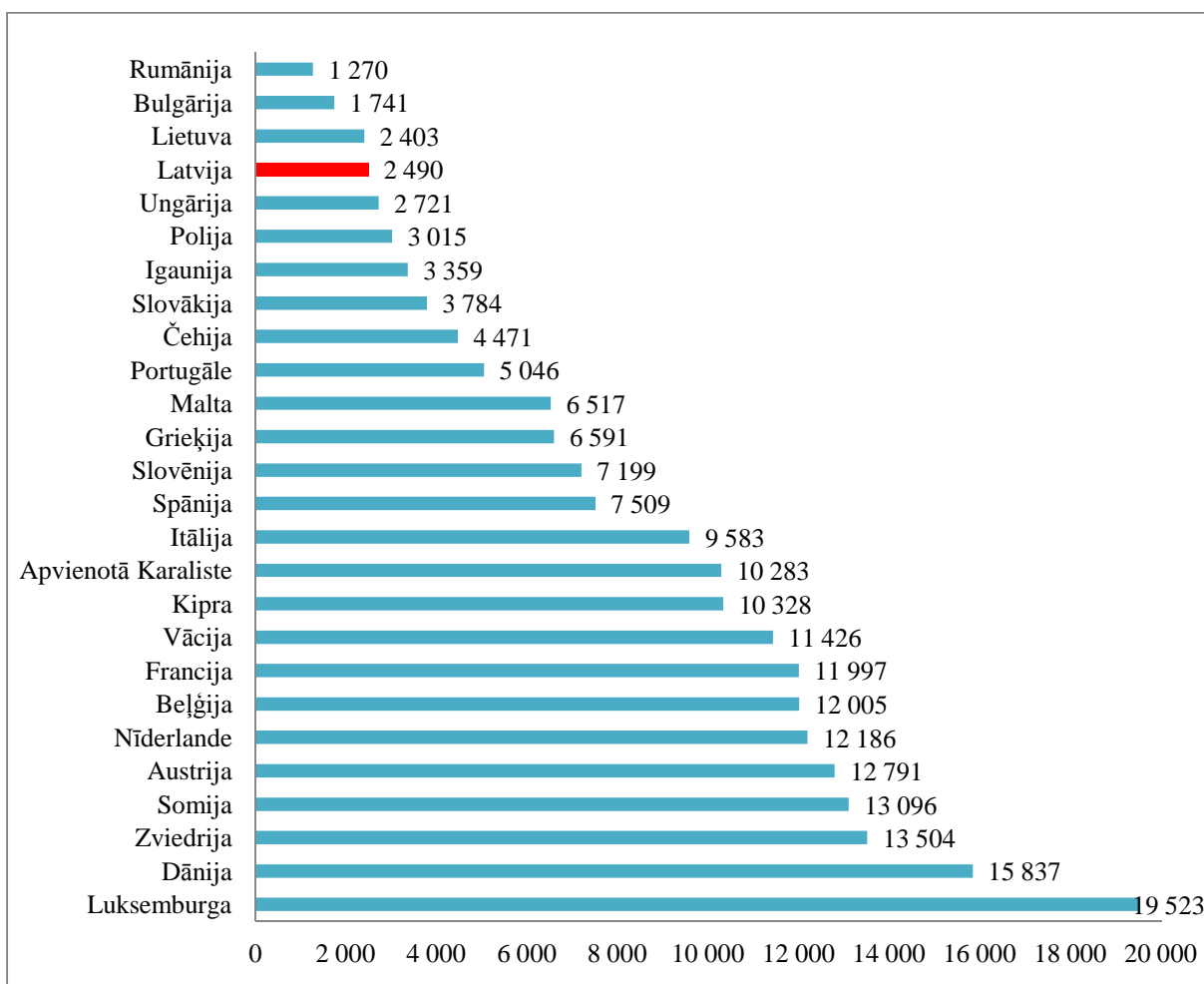
Kopumā jāsecina, ka Eiropas Savienībā nabadzība skar plašu sociālo grupu loku: bērnus, bezdarbniekus, cilvēkus ar īpašajām vajadzībām, daudz bērnu ģimenes, nepilnās ģimenes, imigrantus, kā arī aizvien biežāk tiek norādīts uz strādājošo nabadzību, kas pēdējo desmit gadu laikā ir pieaugusi. Pēc autores domām, nevienu no šīm riska grupām nevar izvirzīt kā prioritāru nabadzības samazināšanā. Visas šīs sociālās grupas ir savstarpēji saistītas: piemēram, strādājošie, kuriem, iespējams, ir daudz bērnu ģimene vai ģimenē kāds no apgādātājiem ir bezdarbnieks, tāpēc nabadzības izskaušanā ir nepieciešama kopveseluma redzējums un kompleksa pieeja. Svarīgi, lai nabadzība netiktu uztverta tikai kā katra indivīda personīga problēma, bet tās izskaušanā aktīvi iesaistītos valdība ar mērķtiecīgu fiskālo un sociālo politiku, sabiedrība kopumā līdzdarbotos, kā arī katrs indivīds būtu līdzatbildīgs.

2. STRĀDĀJOŠO NABADZĪBAS STATISTIKAS IZVĒRTĒJUMS EIROPAS SAVIENĪBĀ

Darba autore, lai izvērtētu nabadzību un strādājošo nabadzību ES un Latvijā, izmanto Eurostat un CSP pieejamos statistikas datus: EU-SILC, kas ir ES valstīs aptveroša statistisko pētījumu sistēma, kuras mērķis ir nodrošināt Kopienas statistikas sistemātisku apkopošanu par ienākumiem, to sadali, nabadzības līmeni un struktūru saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 1177/2003 (2003. gada 16. jūnijs). Darba autore ir izvēlējusies tieši šos statistikas datus, jo pēc EU-SILC vienotas metodoloģijas visās ES valstīs tiek veikta datu apkopošana, kas dod iespēju salīdzināt valstis, kā arī pēc šīs vienotās metodoloģijas ir iespējams izvērtēt konkrētu rādītāju dinamiku kopš 2005. gada, kad šī metodoloģija tika ieviesta arī Latvijā. Jaunākie statistika dati ir pieejami par 2011. gadu, kurus arī darba autore izvērtē. Kā trūkums šo datu izvērtēšanā, jāmin trūkstošie statistikas dati par Īriju par 2011. gadu.

2.1. Nabadzības statistikas rādītāji un to struktūra Eiropas Savienības valstīs

Nabadzības riska sliekšnis ir relatīvs rādītājs, ko ES nosaka, ņemot vērā katras dalībvalsts dzīves līmeni, un tie ir 60% no vidējā valsts ekvivalentā izmantojamā ienākuma. Nabadzības riska sliekšnis ES valstīs ir ļoti atšķirīgs. Tā, piemēram, visaugstākais nabadzības riska sliekšnis 2011. gadā bija Luksemburgā 19 523 EUR/gadā jeb 1626 EUR mēnesī, kas ir vairāk kā piecpadsmit reizes augstāks nekā Rumānijā. 2011. gadā Rumānijā nabadzības riska sliekšnis bija 1270 EUR gadā jeb 105 EUR mēnesī. Rumānijā no visām ES valstīm, ir viszemākais nabadzības riska sliekšnis, kas liecina par to, ka šajā valstī kopumā iedzīvotāju ienākumi ir viszemākie Eiropas Savienībā. Aiz Rumānijas seko tādas valstis kā Bulgārija (1741 EUR gadā jeb 145 EUR mēnesī), Lietuva (2403 EUR gadā jeb 200 EUR mēnesī) un arī Latvija (2490 EUR gadā jeb 208 EUR mēnesī). Pie nosacīti bagātākām valstīm, ar augstāku nabadzības riska sliekšni, bez jau pieminētās Luksemburgas, ir pieskaitāmas Dānija, Zviedrija un Somija. Šajās valstīs nabadzības riska sliekšnis ir no 1320 EUR mēnesī līdz 1091 EUR mēnesī.

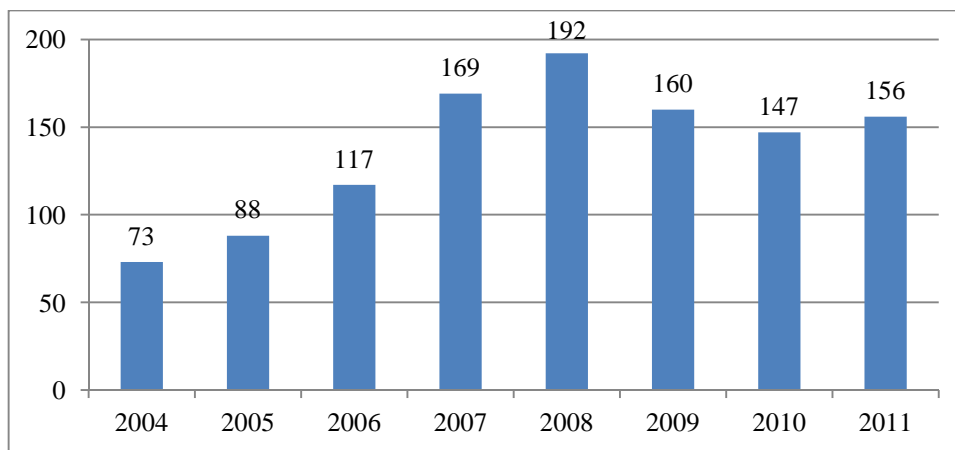

2.1. att. Nabadzības riska sliekšnis 2011. gadā ES valstīs (EUR gadā)¹

Lai ņemtu vērā dzīves dārdzības atšķirības dažādās valstīs, nabadzības riska sliekšnis bieži tiek izteikts kā pirktspējas līmenis (PSL). Pirktspējas līmenis ES dalībvalstīs ir ļoti atšķirīgs, līdzīgi kā nabadzības riska līmenis, kas izteikts EUR.

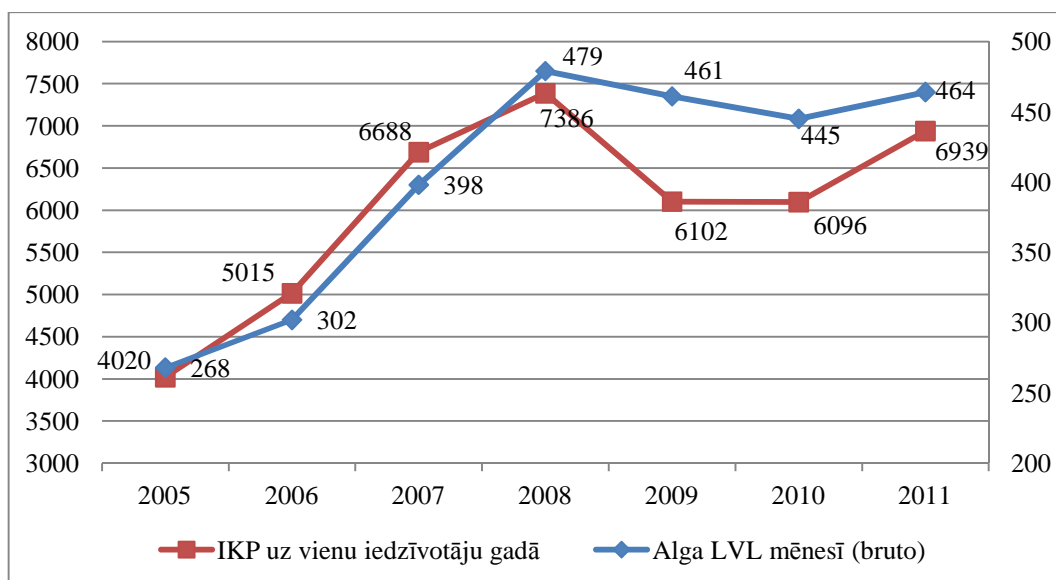
Nabadzības riska sliekšnis katrā ES valstī tiek aprēķināts katru gadu no jauna. Tas ļauj salīdzināt nabadzības riska sliekšni ne tikai starp valstīm, bet arī katras valsts ietvaros no gada uz gadu. Tā, piemēram, 2.2 attēlā redzams kā mainījies nabadzības riska sliekšnis Latvijā no 2004. gada līdz 2011. gadam. Sākot ar 2004. gadu, kad tas bija 74 LVL mēnesī uz vienu ekvivalento iedzīvotāju, tas strauji pieauga, 2008. gadā sasniedzot Latvijā augstāko nabadzības riska sliekšni 192 LVL mēnesī šajā laika periodā.

¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par nabadzības riska sliekšni. Pieejams: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

2.2. att. Nabadzības riska sliekšnis Latvijā (LVL uz vienu ekvivalento iedzīvotāju mēnesī)¹

Darba autore straujo nabadzības riska sliekšņa pieaugumu skaidro ar straujo ekonomisko izaugsmi šajā laika periodā Latvijā. No 2005. gada līdz 2008. gadam ieskaitot Latvijas IKP pieauga no 4020 LVL līdz 7386 LVL uz vienu iedzīvotāju gadā (faktiskajās cenās) jeb par 54% (skat. 2.3. attēlu), kas atspoguļojas arī ar tik pat strauju algas apmēra pieaugumu Latvijā (skat. 2.3. attēlu). Savukārt, ekonomiskā krīze 2009. gadā ietekmēja gan IKP, gan vidējās algas, gan arī nabadzības riska sliekšņa kritumu.

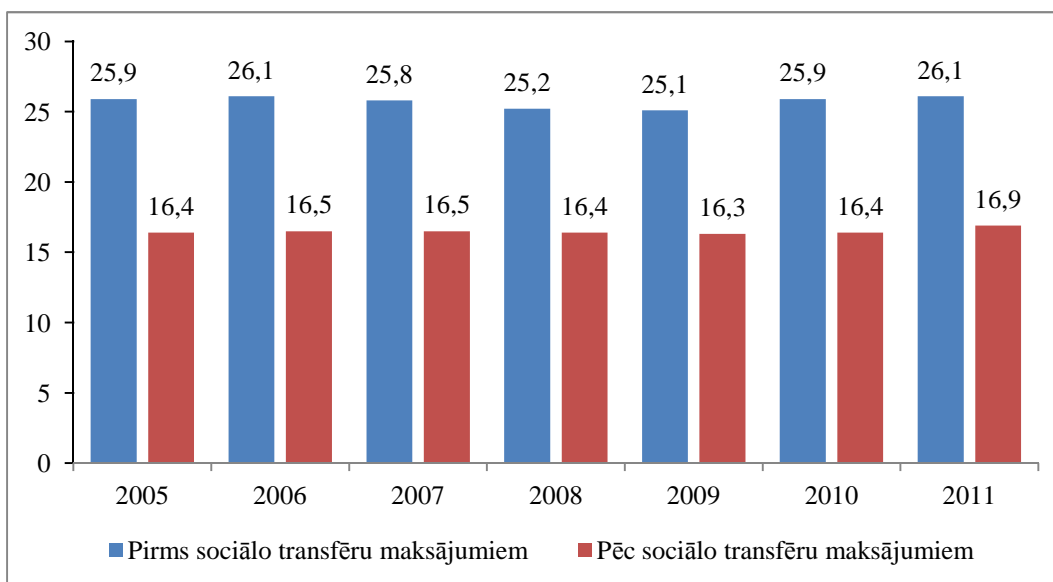
2.3.att. IKP un darba alga uz vienu iedzīvotāju Latvijā (LVL)²

¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot Centrālās Statistikas pārvaldes statistikas datus par nabadzības riska sliekšni. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/dati/statistikas-datubazes-28270.html>

² Darba autores veidots attēls, izmantojot Centrālās Statistikas pārvaldes statistikas datus par IKP un vidējo darba algu Latvijā. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/dati/statistikas-datubazes-28270.html>

Kā jau pirmajā darba nodaļā tika minēts, **tad nabadzības riska indekss** ir visbiežāk pieminētais un lietotais nabadzības indikators. Nabadzības riska indekss visbiežāk arī tiek analizēts un atspoguļots dažādos masu informācijas līdzekļos, tādējādi arī radot priekšstatu par nabadzības izplatību kādā konkrētā valstī un ES valstīs kopumā.

Neskatoties uz to, ka kopš 2000. gada, kad Eiropadome pieņēma Lisabonas stratēģiju un tika izstrādāta ES sociālās iekļaušanas stratēģija, kuras mērķis bija “ievērojami samazināt nabadzību un sociālo atstumtību ES līdz 2010.gadam”¹, statistikas dati liecina par to, ka kopš 2005.gada līdz 2011. gadam šo mērķi sasniegt nav izdevies (skatīt 2.4. attēlu). Ja nabadzības riska indekss pēc sociāliem transfēriem ES valstīs bija 16,4 %, tad 2011. gadā tas pat bija paaugstinājies līdz 16,9%. Nabadzības riska indekss, zemāks par 2005. gada datiem, bija tikai 2009. gadā un tikai par 0,1% punktu.

2.4.att.Nabadzības riska indekss ES valstīs pirms un pēc sociālo transfēru maksājumiem (%)²

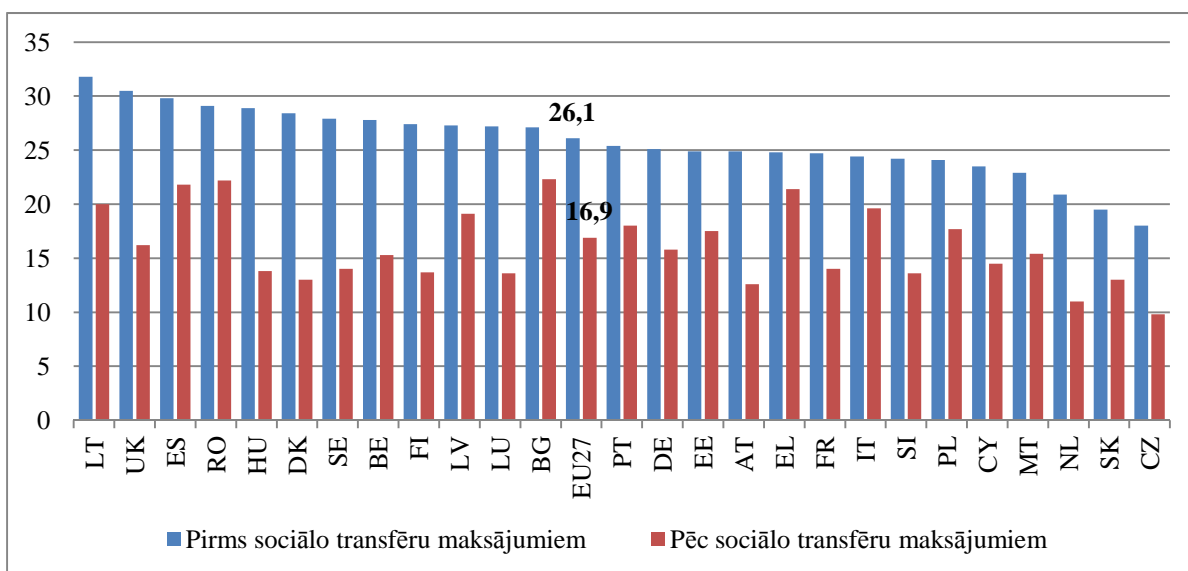
Būtiski augstāks nabadzības riska indekss šajā laika periodā bija novērojams pirms sociālajiem transfēriem par 9,3% augstāks nekā pēc sociālajiem transfēriem, un arī kopš 2005. gada (25,9%) šis rādītājs ir pieaudzis nevis samazinājies, 2011. gadā sasniedzot 26,1%.

Salīdzinot nabadzības riska indeksu dažādās ES valstīs pirms un pēc sociālo transfēru saņemšanas (skatīt 2.5. attēlu), ir uzskatāmi redzams, ka valsts un pašvaldību materiālais

¹Labklājības Ministrija. Plāns Eiropas gadam cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību (2010) Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_ieklausana/eg/plans_final_lv_2.doc.pdf

² Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par nabadzības riska indeksu. Pieejams: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

atbalsts dažādu pabalstu, pensiju veidā, atstāj nozīmīgu ietekme uz nabadzības samazināšanu. Visaugstākais nabadzības riska indekss 2011. gadā, pirms sociālo transfēru maksājumiem, ir Lietuvā (31,8%), aiz tās seko tadās ES valstis kā Lielbritānija (30,5%), Spānija (29,8%) un Rumānija (29,1%). Savukārt, ja aplūkojam nabadzības riska indeksu pēc sociālo transfēru saņemšanas, tad vislielākais tas ir Bulgārijā(22,3%), pēc tam seko Rumānija (22,2%), Spānija (21,8%) un Grieķija (21,4%).

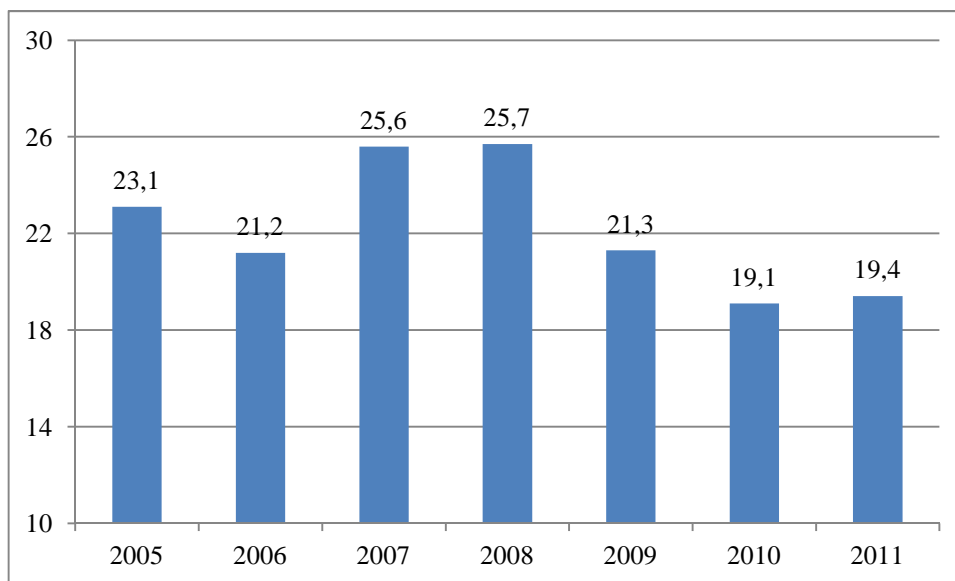
2.5.att.Nabadzības riska indekss ES valstīs pirms un pēc sociāliem transfēriem 2011. gadā(%)¹

Līdzīgas tendences ir novērojamas, aplūkojot valstis kurās ir viszemākais nabadzības riska indekss. Pirms sociālo transfēru maksājumiem, viszemākais nabadzības riska indekss starp ES valstīm 2011. gadā ir Čehijā (18%), tad seko Slovākija (19,5%), Nīderlande (20,9%) un Malta (22,9%). Savukārt pēc sociālo transfēru maksājumiem, Čehija saglabā viszemāko nabadzības riska indeksustarp ES valstīm 2011. gadā. Bet aiz tās seko Nīderlande (11%), Austrija (12,6%) un Slovākija(13%)

Darba autore veica aprēķinus, par cik procenta punktiem samazinās nabadzības riska indekss pēc sociālo transfēru saņemšanas katrā atsevišķā ES valstī 2011. gadā. Vislielākā sociālo transfēru ietekme bija Dānijā, kur nabadzības riska indekss mainījās no 28,4% uz 13%, t.i. par 15,4% punktiem, samazinot nabadzības riska indeksu vairāk nekā par pusi. Aiz Dānijas seko tādas valstis kā Ungārija (par 15,1%), Lielbritānija (par 14,3%) un Zviedrija (13,9%). Vismazākā sociālo transfēru ietekme uz nabadzības riska samazināšanu bija Grieķijā (tikai par 3,4%), nākamā ir Itālija (par 4,8%), Bulgārija (4,8%) un Polija (par 6,4%). Kāpēc...

¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par nabadzības riska indeksu. Pieejams: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

Svarīgi ir arī aplūkot nabadzības riska indeksa izmaiņas dinamikā, tā piemēram, Latvijā kopš 2005. gada līdz 2011. gadam ir notikušas būtiskas izmaiņas (skatīt 2.6. attēlu).

2.6. att. Nabadzības riska indekss Latvijā (%)¹

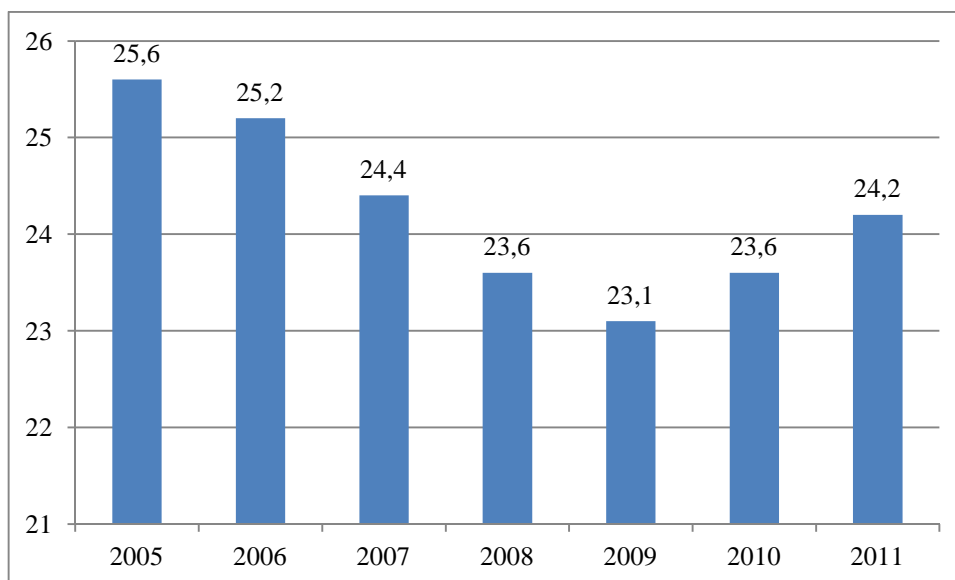
Jau 2011. gadā Latvijas CSP, analizējot nabadzības riska sliekšni un nabadzības riska indeksu izmaiņas laika perioda no 2005. gada līdz 2009. gadam, secināja, ka aprēķinātie nabadzības indikatori liecināja par paradoksālu situāciju – jo zemāki bija valsts iedzīvotāju ienākumi, jo mazāks bija iedzīvotāju skaits, kuru ienākumi bija zemāki par nabadzības riska sliekšni. (skatīt attēlu par nabadzības riska sliekšni un indeksu). Tā, piemēram, ja 2008. gadā nabadzības riska sliekšnis bija 192 LVL mēnesī vienam iedzīvotājam un nabadzības riska indekss bija 25,7%, tad 2009.gadā, kad Latvija iestājās ekonomiskā krīze, un nabadzības riska sliekšnis samazinājās līdz 160 LVL, samazinājās arī nabadzības riska indekss no 25,7 % līdz 21,3%. Tika secināts, ka sabiedrība bija kļuvusi vienādi mazāk turīga un pie šāda nosacījuma relatīvais rādītājs – nabadzības riska indekss arī bija sarucis līdz ar vispārējo vidējo ienākumu līmeņa pazemināšanos.² Šī pati tendence turpinājās arī 2010. gadā, kad nabadzības riska sliekšnis vēl pazeminājās līdz 147 LVL mēnesī uz vienu iedzīvotāju un nabadzības riska indekss samazinājās no 21,3% līdz 19,1%. Pēc darba autores domām, tas liecina par

¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot Centrālās Statistikas pārvaldes statistikas datus par nabadzības riska indeksu Latvijā. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/dati/statistikas-datubazes-28270.html>

² Vaskis E., Ekonomiskā krīze padara visu sabiedrību mazāk turīgu. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/ekonomiska-krize-padara-visu-sabiedribu-mazak-turigu-31816.html>

nevienmērīgo ienākumu sadali Latvijā, kad pie augošas ekonomikas bagātie kļūst bagātāki, bet nabagie nabagāki.

Arvien vairāk tiek uzsvērts, ka, lai patiesi izprastu nabadzību, to jāpēta ne tikai no ienākumu aspekta, bet arī iekļaujot arī citus faktorus. Nabadzība ES valstīs tiek noteikta kontekstā arī ar sociālās atstumtību. Bez jau pieminētā nabadzības riska indeksa, tiek noteikts arī nabadzības vai sociālās atstumtības riska indekss. Tas atspoguļo ne tikai materiālo nepietiekamību, bet iekļauj arī to cilvēku loku, kuri nespēj piekļūt pakalpojumiem un precēm, nespēj īstenot savas tiesības un izmantot iespējas, jo pastāv šķēršļi, kas to liedz (vides nepieejamība, sabiedrības aizspriedumi, atkarība no psihoaktīvajām vielām, vardarbība, zemi ienākumi u.c). Būtiski augstāks ir nabadzības vai sociālās atstumtības riska indekss ES valstīs nekā, ja aplūkojam tikai nabadzības riska indeksu pēc sociālajiem transfēriem laika periodā no 2005-2011. gadam (skatīt attēlus 2.4. un 2.7.).

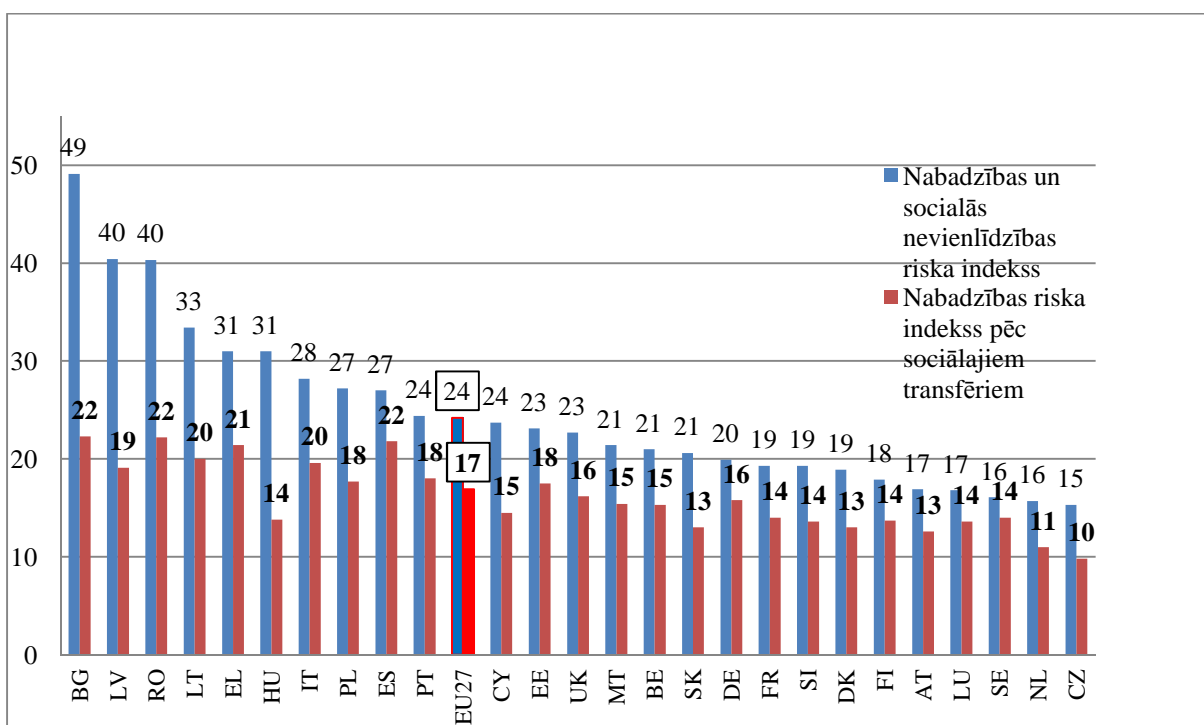
2.7.att. Nabadzības vai sociālās atstumtības riska indekss ES (%)¹

Vēl uzskatāmākas atšķirības nabadzības vai sociālās atstumtības riska indeksa un nabadzības riska indeksa pēc sociālajiem transfēriem ir novērojamas, salīdzinot šos abus indeksus vienas valsts ietvaros, piemēram, par 2011. gadu (skatīt 2.8. attēlā). Visbūtiskākās atšķirības šo indeksu rādījumos ir novērojamas Bulgārijā. Ja nabadzības riska indekss 2011. gadā Bulgārijā bija 22%, tad nabadzības vai sociālās atstumtības riska indekss bija vairāk kā

¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par nabadzības vai sociālās atstumtības riska indeksu. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

divas reizes lielāks - 49%. Jānorāda, ka bez Bulgārijas, arī nozīmīga šo indeksu atšķirība ir Latvijā (19% un 40%), Rumānijā (22% un 40%) un Lietuvā (20% un 33%). Zīmīgi ir arī tas, ka valstīs, kurās, kā jau iepriekš tika minēts, ir visaugstākais nabadzības riska indekss starp ES valstīm, ir arī visaugstākais nabadzības vai sociālās atstumtības indekss, kā arī ir vislielākās atšķirības starp šiem indeksu rādītājiem. Šie statistikas dati pierāda šī darba pirmajā nodaļā teorētisko apgalvojumu, ka sociālā atstumtība ir plašāks jēdziens un aptver plašāku iedzīvotāju skaitu, ne tikai tos, kas cieš no ienākumu nabadzības. Kā arī tas norāda uz zināmu sakarību: jo augstāks ir nabadzības riska indekss, jo būtiski augstāks ir arī nabadzības vai sociālās nevienlīdzības indekss.

2.8. att. Nabadzības vai sociālās atstumtības riska indeksa salīdzinājums ar nabadzības riska indeksu pēc sociālajiem transfēriem ES valstīs 2011. gadā (%)¹

Nabadzības riska indekss tiek pētīts pēc dažādiem mājsaimniecības veidiem (skatīt 2.1. tabulu). 2011. gada statistikas dati par nabadzības riska indeksu pēc mājsaimniecības tipa apstiprina šī darba pirmajā nodaļā izteikto, ka nabadzības riska grupā atrodas vientuļie cilvēki, kas dzīvo vieni, nepilnās ģimenes ar vismaz vienu apgādājamo bērnu, kā arī daudz bērnu ģimenes ar trīs un vairāk apgādājamiem bērniem. ES valstīs kopumā 2011. gadā nabadzības

¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par nabadzības riska indeksu un sociālās atstumtības riska indeksu. Pieejams: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

riskam visvairāk bija pakļautas nepilnās ģimenes ar bērniem (34,5%), tad katra ceturťā vientuľā persona (25,7%) un daudzbērnu ģimenes ar trīs un vairāk bērniem (24,9%).

Ja analizē katru ES valsti atsevišķi, tad vairākumā gadījumu ir novērojama šī pati tendence, ka visvairāk nabadzības riskam ir pakļautas nepilnās ģimenes ar bērniem. Tomēr, tādās valstīs kā Bulgārijā, Spanijā, Itālijā, Ungārija, Polijā, Portugālē un Slovākijā visvairāk nabadzības riskam ir pakļautas daudzbērnu ģimenes. Savukārt, Dānijā, Kiprā, Slovēnijā un Somijā pirmajā vieta pēc nabadzības riska ieņem māsaimniecības ar vienu personu jeb vientuļie cilvēki.

2.1. tabula

Nabadzības riska indekss pēc māsaimniecības veida ES valstīs 2011. gadā¹

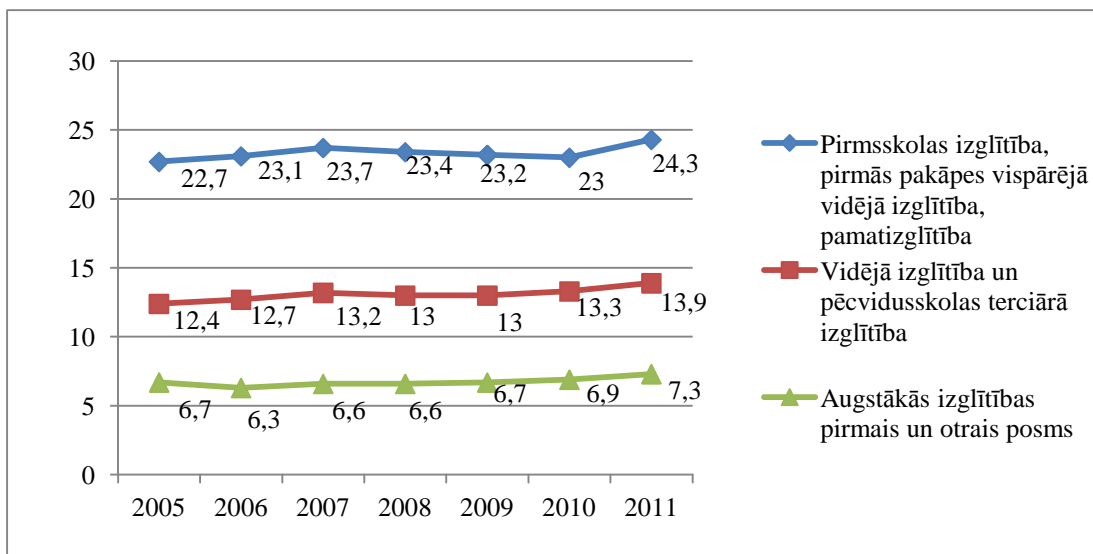
Māsaimniecības tips/ Valsts	1 personas māsaimniecība	1 pieaugušais, 1 apģadājamais	2 pieaugušie, 1 bērns	2 pieaugušie, 2 bērni	2 pieaugušie, 3 un vairāk bērni	3 vaivairākie eaugušie	Māsaimniecības ar bērniem	Māsaimniecības bez bērniem
EU27	25,7	34,5	12,7	15,9	24,9	10	15	18,6
BE	21,4	38,5	9,2	8,5	16,7	6,1	15,6	15,2
BG	50,7	35,4	13,2	16,8	78,2	10,2	20,1	23,9
CZ	18,2	35,6	6,8	9,3	23,9	3,1	7,1	12,4
DK	27,3	20,8	5,4	4,6	11,7	5,9	16,7	8,8
DE	32,3	37,1	9,8	8,7	16,2	4,9	17,5	13,7
EE	26,5	34,2	14,8	13,2	25,4	11,3	16,8	18
IE	Navdati	Navdati	Navdati	Navdati	Navdati	Navdati	Navdati	Navdati
EL	25,2	43,2	17,7	24,2	20,8	17,2	19,5	23,2
ES	24,6	38,9	16,9	26	41,6	16	18,5	24,8
FR	19,1	33,9	10,3	11,9	22,1	6,9	11	16,6
IT	23,9	35,7	17,3	23,4	36,7	10,6	15	24,3
CY	29,7	12,3	9,3	9,4	15,7	9,9	20,9	9,9
LV	20,4	39,1	17,4	18,9	35,2	13,6	16,6	21,3
LT	26,9	42,4	16,7	19,7	33,1	11,1	17,1	22,1
LU	15,4	45,5	9,7	15,1	25,7	7,8	8,6	17,3
HU	15,7	29,9	11,8	14,5	33	5,1	8,2	18,8
MT	22,7	47,2	12,4	19,4	32,2	4,8	12,2	18
NL	16,4	33,9	4,5	9,7	19,1	2,8	8,9	13
AT	23,9	26,2	6,4	8,9	23	5	13,1	12,2
PL	25,5	29,8	11,3	19,7	34,6	10,7	14,8	19,6
PT	27,5	27,9	15,6	19,8	34,5	9,1	15,8	20,1
RO	23,6	40	18,2	26,7	54,7	12,4	14,1	27,4
SI	40	30,8	9,3	10,7	18,2	4,4	15,5	12,1
SK	18,7	26,4	13,2	13,1	32,6	5,1	7,9	16,8
FI	32,5	21,9	6,6	6,2	15,2	5,9	16,6	10,3
SE	30,2	35,9	8,6	6,6	15,4	5,5	15,5	12,5
UK	25,4	33,5	13,3	12,1	21,5	8,9	15,9	16,5

¹ Darba autores veidota tabula, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par nabadzības riska indeksu pēc māsaimniecības tipa. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

Latvijā, līdzīgi kā ES valstīs kopumā, visaugstākais nabadzības riska indekss ir nepilnajās ģimenēs ar bērniem (39,1%), tad daudzbērnu ģimenēm (35,2%) un vientuļām personām (20,4%).

Savukārt, ja analizē nabadzības riska līmeni ES valstī pēc izglītības līmeņa, tad liekas ļoti pašsaprotami, jo augstāks ir izglītības līmenis, jo mazāks ir nabadzības risks, to arī apliecina statistikas dati (skatīt 2.9.att.)

2.9.att. Nabadzības riska indekss pēc izglītības līmeņa ES valstīs¹

Visaugstākais nabadzības riska indekss ir novērojams iedzīvotājiem ES valstīs, kuriem ir pirmsskolas, pirmās pakāpes vispārēja vidēja izglītība vai pamatizglītība. Kopš 2005. gada līdz 2011. gadam šis rādītājs ir robežās no 22.7% līdz 24.3%. Iedzīvotāji, kuriem ir vidusskolas izglītības līmenis, ar nabadzības risks novērojams no 12.4% līdz 13.9% laika periodā no 2005. gada līdz 2011. gadam. Savukārt viszemākais nabadzības riska indekss ir novērojams iedzīvotājiem ar augstāko izglītību robežās no 6.7% līdz 7.3%. Pēc autores domām tas skaidrojams ar to, ka iedzīvotājiem ar augstāku izglītības līmeni ir vieglāk atrast darbu nekā nekvalificētiem cilvēkiem ar zemu izglītības līmeni. Kā arī darba atalgojums biežāk ir zemāks mazkvalificētiem darbiniekiem, nekā darbiniekiem ar augstāko izglītību, kuri ir speciālisti.

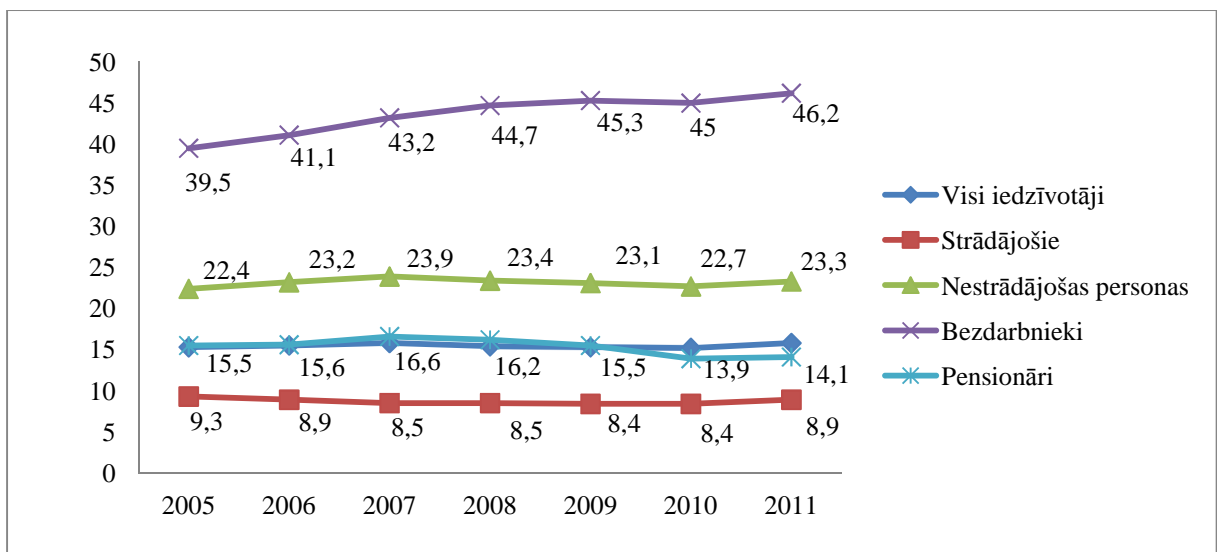
¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par nabadzības riska indeksu pēc izglītības līmeņa. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

2.2. Strādājošo nabadzības izplatība ES valstīs

Sabiedrībā valda uzskats, ka visefektīvākais nabadzības apkarošanas veids ir bezdarba mazināšana un jaunu darba vietu radīšana. Eurobarometra pētījums apstiprina šo apgalvojumu, jo 61% Eiropas Savienības iedzīvotāji uzskata ka, lai palīdzētu cilvēkiem izkļūt no nabadzības, viņiem ir jāpiedāvā darbs. Tas ir bijis biežāk atbalstītais risinājums visās ES valstīs, izņemot Luksemburgu un Rumāniju. Visās trīs Baltijas valstīs uzskatu, ka par prioritāti jāatzīst nodarbinātības veicināšana, atbalstīja biežāk nekā caurmērā (Lietuvā 75%, Latvijā 74%, Igaunijā 72%)¹.

Visaugstākais nabadzības riska indekss gadu no gada ir bijis bezdarbniekiem (skatīt attēlu 2.10.), kas no 2005. gada, kad ES vidēji tas bija 39,3%, katru gadu pieauga, 2006. gadā - 41,%, 2007. gadā – 43,2%, 2008. gadā - 44,7, bet 2009. gadā – 45,3%. 2010. gadā nedaudz samazinājās – 45%, bet jau 2011. gadā sasniedza 46,2%. Otra augstākā sociālā riska grupa ir nestrādājošas personas, kuru nabadzības riska indekss svārstās no 22,4% 2005. gadā līdz 23,3% 2011. gadā.

2.10.att. Nabadzības riska indekss dažādās iedzīvotāju sociāli –ekonomiskās grupās ES valstīs(%)²

Savukārt pensionāri nabadzības riskam ES valstīs kopumā ir pakļauti 15,5% 2005. gadā, kas gadu no gada palielinājās, maksimumu sasniedzot 2007. gadā – 16,6%, krīzes gados šis

¹Poverty and Social Exclusion. Report. Eurobarometer 72.1 2009/ Pieejams:

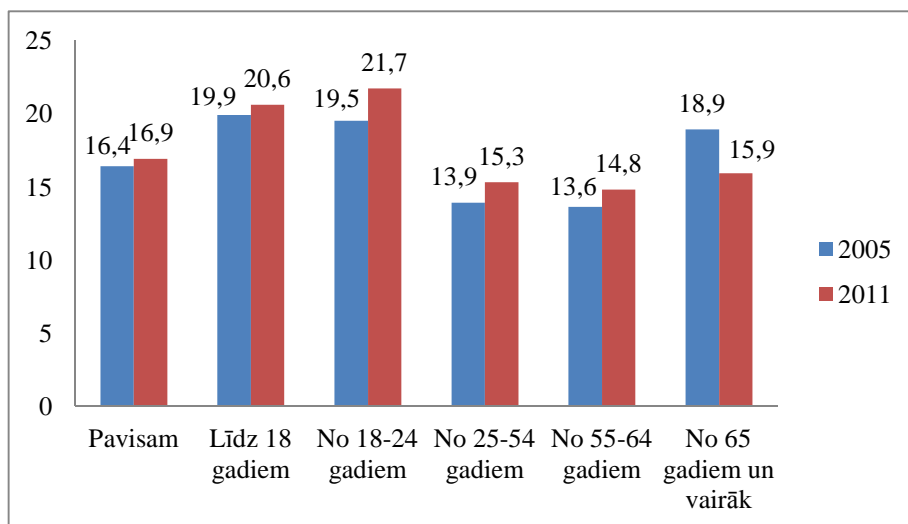
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_321_en.pdf

² Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par nabadzības riska indeksu. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

skaitis samazinājās līdz 13.9%, bet jau 2011. gadā atkal bija novērojams kāpums līdz 14.2%. Pēc darba autores domām pensināru nabadzības riska indeksa samazinājums ekonomiskās krīzes periodā skaidrojams ar to, ka kopumā vidējais ienākums sabiedrībā samazinājās, kad pensionāriem tas, tomēr, palika salīdzinoši nemainīgs, recesijas laikā visa sabiedrība kļuva mazāk turīga. Vismazāk nabadzība skar strādājošo iedzīvotāju grupu, nabadzības riska indekss ir bijis salīdzinoši nemainīgs, robežās no 9,3% (2005. g.) līdz 8,9% -2011. gadā. Būtiski norādīt, ka strādājošo daļa ekonomiskās recesijas laikā (no 2008 gada līdz 2011. gadam) ir pieaugusi no 8.5% līdz 8.9% vai arī ir pasliktinājies nabadzīgo strādājošo stāvoklis. Nabadzīgo strādājošo skaita kāpumu recesijas laikā varēja veicināt tādi faktori kā algu samazinājumi, darba laika saīsināšana, bezdarba palielināšanās (kas ietekmē arī mājāsaimniecības) un valsts tēriņu ierobežošana. Šie dati ir satraucoši, jo cilvēki, kas strādā, nevar nodrošināt sev pienācīgu dzīves līmeni. Lai gan strādājošie cilvēki ir mazāk pakļauti nabadzības riskam nekā bezdarbnieki vai pensionāri, viņi, tomēr, veido lielu daļu nabadzības riskam pakļautu iedzīvotāju, jo liela daļa iedzīvotāju darbaspējīgā vecumā (15–64 gadi) strādā – no visiem iedzīvotājiem tie ir 65 % ES27 valstīs.

Salīdzinot nabadzības riska indeksa datus starp dažādām iedzīvotāju vecuma grupām 2005. gadā un 2011. gadā (skatīt 2.11. attēlu) redzams, ka kopš 2005. gada visās vecuma grupās, izņemot vecuma grupu no 65 gadiem un vairāk, nabadzības riska indekss ir pieaudzis.

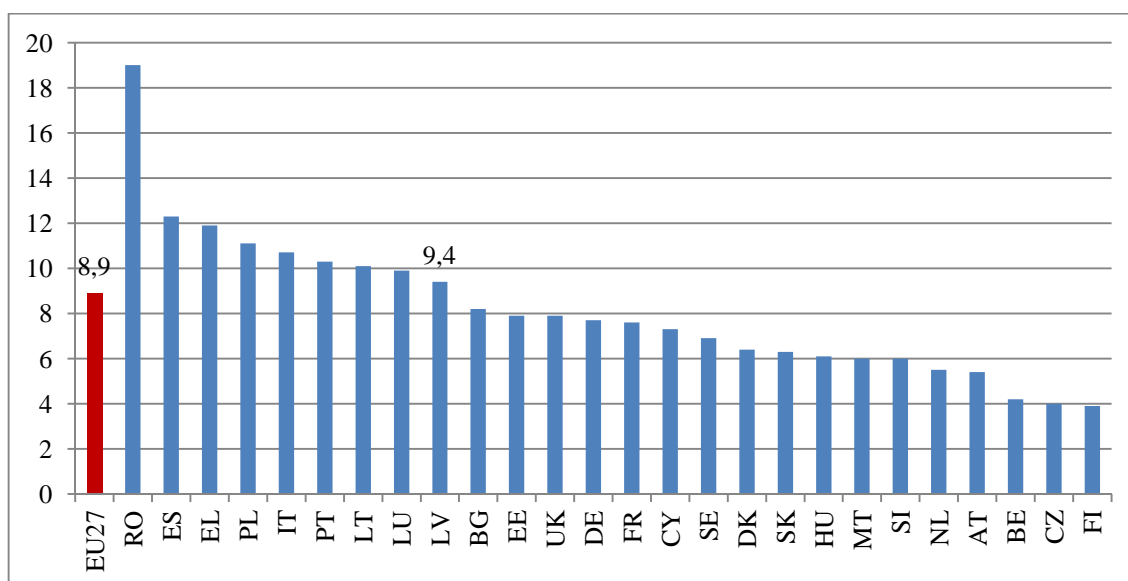
2.11.att. Nabadzības riska indekss dažādās iedzīvotāju vecuma grupās ES (%)¹

Vislielākais procentpunktu pieaugums (par 2.2%) ir vecumposmā no 18 līdz 24 gadiem, otrs lielākais nabadzības riska pieaugums (par 1.4%) ir tieši vecumā no 25-54

¹Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par nabadzības riska indeksu. Pieejams: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

gadiem, trešais lielākais pieaugums ir pirms pensijas vecuma iedzīvotājiem no 55-64 gadi. Visas šīs norādītās iedzīvotāju grupas ir darbaspējīgā vecumā.

Strādājošo nabadzīgo skaits ES valstīs ir atšķirīgs. Aplūkojot Eurostat datus par 2011. gadu, ir redzams (skatīt attēlu 2.12.), ka visvairāk strādājošo nabadzīgo ir Rumānijā (19%) - gandrīz katrs piektais strādājošais Rumānijā ir pakļauts nabadzības riskam. Augsts strādājošo nabadzības risks ir novērojams arī tādās ES valstīs kā Spānijā (12.3%), Grieķijā (11.9%), Polijā (11.1%), Itālijā (10.7%), Portugālē (10.3%), Lietuvā (10.1%), Luksemburgā (9.9%) un arī Latvijā (9.4%). Vidējais ES valstu strādājošo nabadzības riska indekss 2011. gadā bija 8.9%.

2.12.att .Strādājošo nabadzības riska indekss 2011. gadā ES valstīs (%)¹

Savukārt viszemākais strādājošo nabadzības riska indekss 2011. gadā ir novērojams Beļģijā (4.2%), Čehijā (4%) un Somijā (3.9%).

Lai gan arī Latvijā strādājošo cilvēku nabadzības indekss ir viszemākais no visām sociālajām grupām, tomēr, tas liekas paradoksāli, ka cilvēki, kas strādā, nespēj sev nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni. Ja salīdzina strādājošo nabadzības līmeni ar citām ES dalībvalstīm, tad Latvijā tas ir viens no visaugstākajiem (9.4%). Neskatoties uz to Latvija līdz šim strādājošo nabadzības problēmas nav identificētas kā politikas prioritātes, kā arī nebija plānoti kādi īpaši pasākumi, lai samazinātu strādājošo nabadzību.

I.Brante¹ savā pētījumā ar korelācijas analīzes metodi noskaidroja, ka Latvijā laika periodā 1996.-2008. gadam pastāv cieša pozitīvā lineārā korelācija starp nabadzības riska

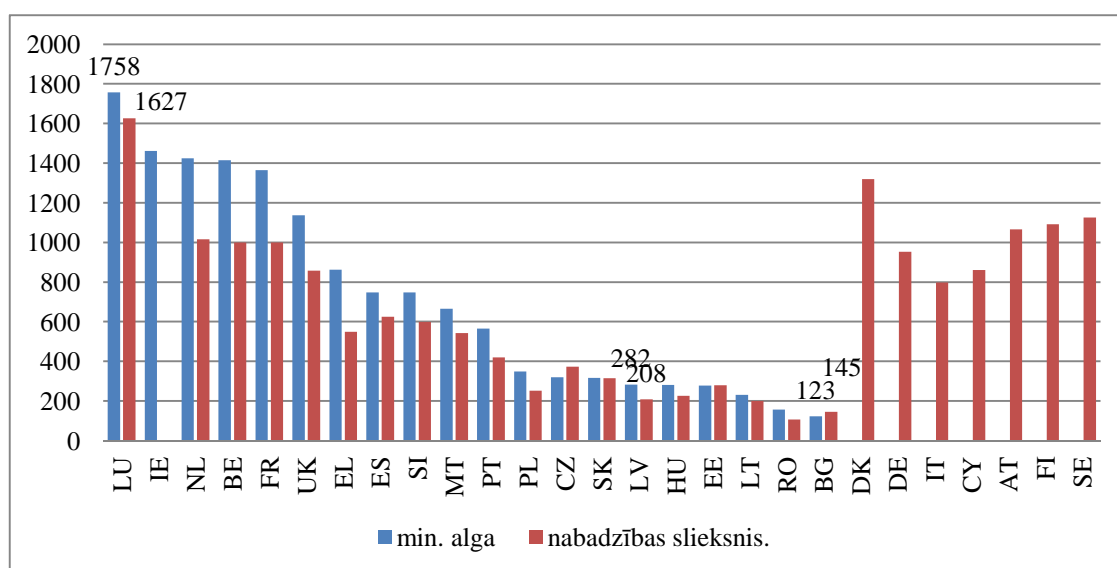
¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par strādājošo nabadzības riska indeksu. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

indeksu un nodarbinātību. Tātad palielinoties nodarbināto iedzīvotāju skaitam, pieaug arī nabadzības līmenis. Kā iemeslu tam I.Brante min kādas nodarbināto iedzīvotāju daļas ļoti zemās algas, kas nenodrošina šos 60% no ienākumiem, kuri tiek izmantoti, aprēķinot nabadzības riska indeksu. Šis pētījums apliecina, ka nodarbināto iedzīvotāju īpatsvara pieaugumu nevar uzskatīt par nešaubīgu nabadzības samazināšanas faktoru. Nepieciešama kompleksa pieeja tās samazināšanai.

2.3. Strādājošo darba samaksa un ienākumu nevienlīdzība ES valstīs

Lai padziļinātāk izprastu strādājošo nabadzīgo problēmas, svarīgi to aplūkot kontekstā ar valstī noteikto minimālo algu un nabadzības sliekšņa apmēru. Pastāv uzskats, ka minimālā mensešalga ir viens no būtiskākajiem fiskālajiem instrumentiem nabadzības samazināšanā, tostarp arī samazinot strādājošos nabadzīgos. No 27 dalībvalstīm 20 valstīs minimālā alga tiek regulēta ar likumu, kas arī tiek apkopota Eurostat datos (skatīt att.2.13) 7 ES dalībvalstīs – Zviedrijā, Dānijā, Somijā, Vācijā, Austrijā, Itālijā, Kiprā – nav ar likumu regulētas minimālās algas, tās apjomu regulē vienošanās starp valsti, darba devējiem un ņēmējiem.²

2.13.att. Strādājošo minimālā alga un nabadzības riska sliekšnis ES valstīs 2011. gadā EUR/mēnesī³

¹Brante I., Nabadzības līmenis ekonomisko faktoru ietekmē. Latvijas Universitātes raksti. 2009, 743. Sēj.: Ekonomika. Vadības zinātne

²Rajevska F., Ročāns K. Minimālā alga kā cilvēkdrošības faktors/ Rakstu krājums : Cilvēkdrošība Latvijā:riski un ietekmējošie faktori. LU Akadēmiskais apgāds. 2011. 63.lpp

³Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par minimālo algu un nabadzības riska indeksu. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

Ņemot vērā minimālās algas apmēru 2011. gada ES valstīs, minētās 20 dalībvalstis var iedalīt trīs grupās¹:

- Pirmajā grupā ietilpst deviņas valstis, kurās ir zemākās minimālās algas (no EUR 100 līdz EUR 400 mēnesī): Bulgārija, Rumānija, Lietuva, Igaunija, Latvija, Ungārija, Slovākija, Čehijas Republika, Polija.
- Otrajā grupā ir piecas dalībvalstis (Portugāle, Malta, Slovēnija, Spānija un Grieķija, kurās vidējais minimālās algas apjoms ir no nedaudz vairāk par EUR 550 līdz nedaudz mazāk par EUR 900 mēnesī.
- Trešajā grupā ietilpst sešas dalībvalstis (Apvienotā Karaliste, Francija, Nīderlande, Beļģija, Īrija un Luksemburga), kurās minimālā alga bija lielāka par EUR 1 000 mēnesī.

Saskaņā ar Eurostat datiem par 2011. gadu, vairākumā ES valstu minimālā alga ir lielāka par valstī noteikto nabadzības sliekšni, izņemot Bulgāriju, kurā minimālā alga ir 123 EUR mēnesī, kas ir par 22 EUR zemāka par valstī noteikto nabadzības riska sliekšni – 145 EUR mēnesī. Arī Čehijā minimālās algas līmenis (319 EUR) ir zemāks par valstī noteikto nabadzības riska sliekšni (373 EUR). Neliela atšķirība starp minimālo algu un nabadzības riska sliekšni ir arī tadās ES valstīs kā Rumānija, Lietuva, Igaunija, Ungārija, Latvija, Slovākija. Pēc šiem datiem gan nevar apgalvot, ka valstīs, kur minimālā alga ir zemāka par valstī noteikto iztikas minimumu vai gandrīz līdzvērtīga tai, ir augstāks strādājošo nabadzīgo skaits. Jo jau pieminētajās valstīs – Bulgārijā, Čehijā, Lietuvā, Ungārijā, Slovākijā strādājošo nabadzīgo skaits ir zemāks nekā vidēji ES valstīs. Tomēr, jānorāda, ka minimālā mēnešalga tiek norādīta kā bruto summa, proti, summa pirms ienākuma nodokļa un sociālā nodrošinājuma iemaksu atvilkšanas, reālie iedzīvotāju ienākumi no minimālās algas ir zemāki. Neskatoties uz to F.Rajevska un K.Ročāns norāda, ka minimālā algai var būt izšķirīga nozīme, lai nodrošinātu dzīvošanas standartu, tā ir cieši saistīta ar ienākumu pārdali, tā garantē dzīvošanas algu, kā arī samazina plaisu starp sieviešu un vīriešu algu. Kā arī minimālā alga uzlabo to indivīdu materiālo stavokli, kas ir nosacīti darba tirgus autsaideri, palīgstrādnieki mazos uzņēmumos, jauni darbinieki, apakšuzņēmēji, mazkvalificēts darba spēks.²

Svarīgs ir ne tikai minimālās algas apmērs konkrēta valstī, bet arī iedzīvotāju īpatsvars, kas nesaņem vairāk kā valstī noteikto minimālo algu. Latvijas situācija raksturojas arī ar to, ka

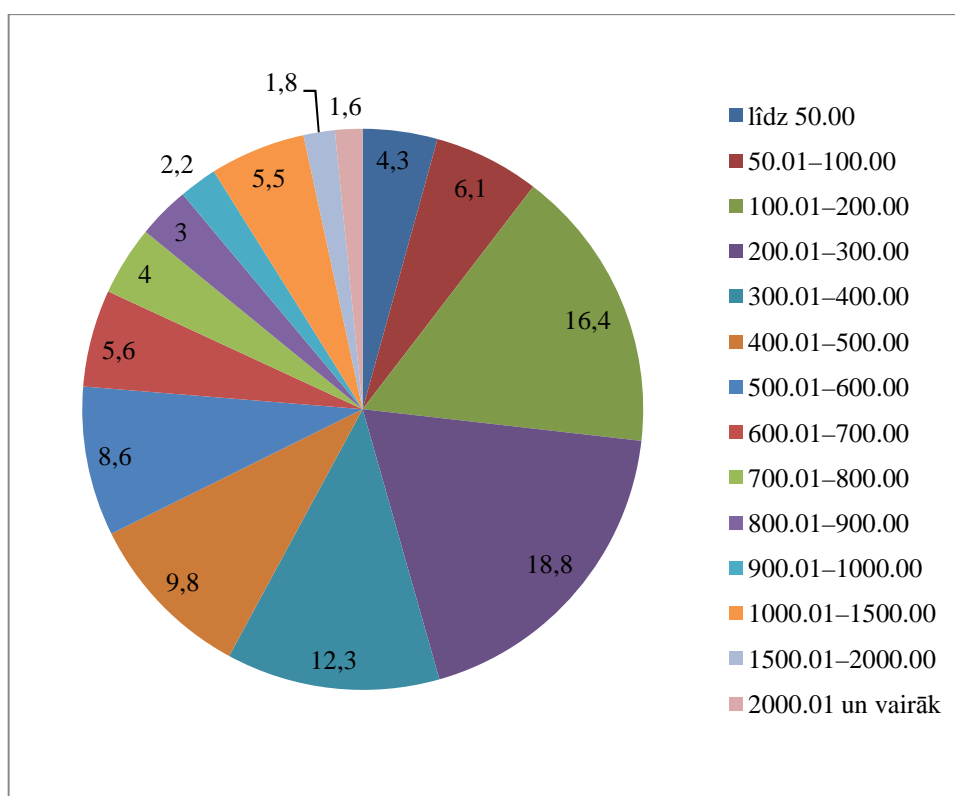
¹Statistikas dati par minimālo algu. Eurostat. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Minimum_wage_statistics/lv

²Rajevska F., Ročāns K. Minimālā alga kā cilvēkdrošības faktors/ Rakstu krājums : Cilvēkdrošība Latvijā:riski un ietekmējošie faktori. LU Akadēmiskais apgāds. 2011. 60.lpp

iedzīvotāju reālais ienākums no minimālās algas, kas 2011. gadā bija 200 lati, saņēma 144,75 latus pēc nodokļu nomaksas bez apgādājamiem, 162,25 latus ar 1 apgādājamo. Realitātē veidojas paradoksāla situācija, ka minimālās algas apmērs, pēc nodokļu nomaksas, ir zemāks par valstī noteikto nabadzības riska sliekšni - 2011. gadā tas bija 156 lati mēnesī uz vienu iedzīvotāju.

Attēlā 2.14. atspoguļots Latvijas darba ņēmēju sadalījums pēc to ienākumu apjoma mēnesī 2011. gadā un redzams, ka vairāk kā katrs ceturtais (26.8%) no darba ņēmējiem saņem bruto ienākumus, kas nepārsniedz valstī noteikto minimālo algu. No šiem cilvēkiem 10.4% saņem mazāk nekā 100 latus mēnesī.

2.14.att. Darba ņēmēju skaita sadalījums pēc darba ienākumiem (bruto) 2011. gadā Latvijā LVL/mēnesī¹

Savukārt, ja salīdzina šos datus ar Latvijas vidējo mēnešalgu, kas 2011. gadā bija 464 lati², tad redzams, ka zemākus ienākumus nekā vidējā alga (līdz 400 latiem) saņēma 57.9% darba ņēmēju. Ienākumus, kas pārsniedza 400 līdz 1000 latus saņem 33.2% darba ņēmēju, bet ienākumus, kas pārsniedz 1000 un vairāk latus, saņem 8.9% darba ņēmēju. Šie dati liecina par

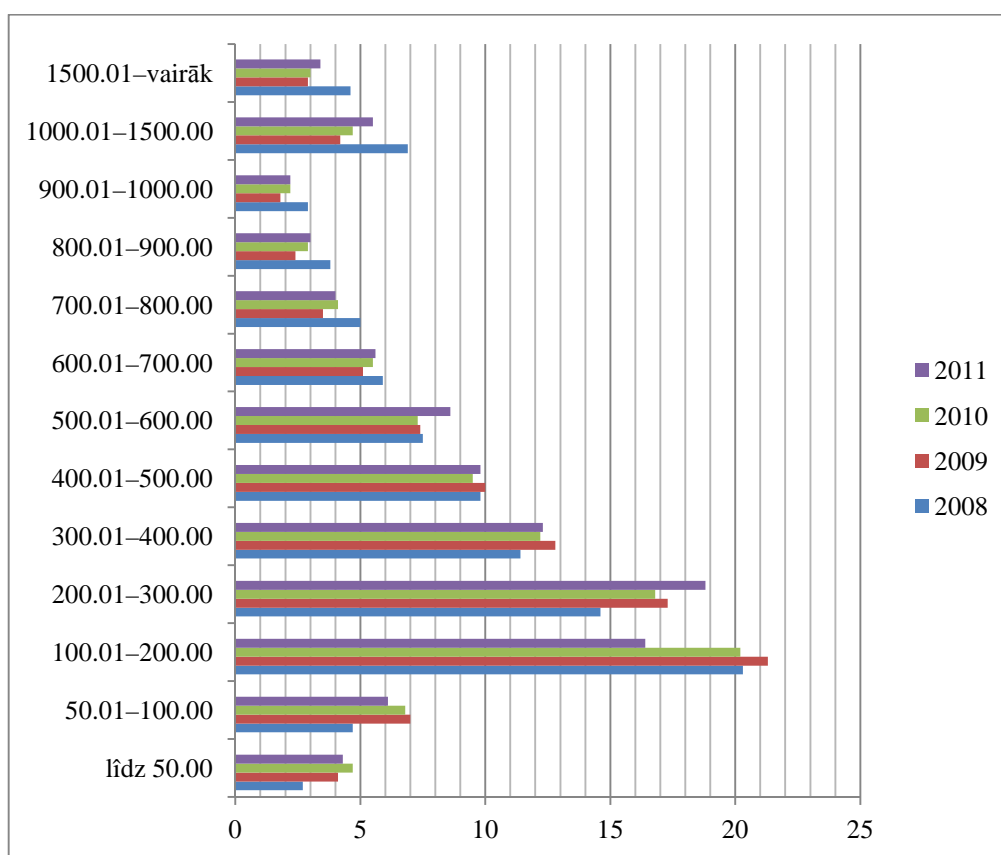
¹Darba autores veidots attēls pēc CSP datiem. Datubāzes: Darba ņēmēju skaita sadalījums pēc darba ienākumiem pa sektoriem.

²Centralās statistikas pārvaldes statistikas dati. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/darba-samaksa-galvenie-raditaji-30270.html>

augstu ienākumu nevienlīdzību Latvijā, jo lielākais vairākums darba ņēmēju saņem mazāk par vidējo bruto algu. Tomēr jāpiebilst, ka Latvija ir raksturīga arī ar to, ka ir liels „aploksņu” algu īpatsvars un iedzīvotji neuzrāda oficiāli savus patiesos ienākumus.

Kā norāda Rajevska F. un Ročāns K., tad liela nozīme nabadzības apmēram Latvijā ir ne tikai augstai ienākumu nevienlīdzībai vai bezdarbam, bet lielajam to darba ņēmēju īpatsvaram, kas saņem ienākumus krietni zem vidējās vai pat minimālās algas, kā arī zemajam minimālās algas līmenim. Uzsverot, ka minimalās algas atšķirība no vidējās algas vēl arvien ir augsta.¹

Būtiski ir arī analizēt statistikas datus kā ir mainījies darba ņēmēju skaita sadalījums pēc darba ienākumiem dinamikā no 2008. gada līdz 2011. gadam (skatīt 2.15. attēlu).

2.15.att. Darba ņēmēju skaita sadalījums pēc darba ienākumiem (bruto) 2008-2011. g. Latvijā LVL/mēnesī²

Šie dati liecina par vairākām būtiskām tendencēm:

¹Rajevska F., Ročāns K. Minimālā alga kā cilvēkdrošības faktors/ Rakstu krājums : Cilvēkdrošība Latvijā:riski un ietekmējošie faktori. LU Akadēmiskais apgāds. 2011. 81.lpp

²Darba autores veidots attēls pēc CSP datiem. Datubāzes: Darba ņēmēju skaita sadalījums pēc darba ienākumiem pa sektoriem.

- ir pieaudzis darba ņēmēju skaits ar ļoti zemiem ienākumiem līdz 50 latiem mēnesī, un to īpatsvars no 2.7% 2008. gadā pieauga līdz 4.7% 2010.gadā, nedaudz samazinoties 2011. gadā – 4.3%
- krīzes gados pieauga arī darba ņēmēju skaits, kuri saņēma no 50 līdz 100 latiem mēnesī.
- Vislielākais darba ņēmēju īpatsvars joprojām saņem ienākumus no 100-200 latiem, visaugstāko līmeni sasniedzot 2009. gadā, kad 21.3% no darba ņēmējiem saņēma ienākumus, kas pēc nodokļu nomaksas, bija zemāki par nabadzības riska sliekšni.
- Būtiski ir pieaudzis to iedzīvotāju skaits, kuri saņem no 200-300 latiem mēnesī. Ja 2008. gadā tie bija 14.6%, tad 2011. gadā sasniedza 18.8%, kas ir vairāk kā par 4%.
- Kopumā kopš 2008. gada ir samazinājies darba ņēmēju īpatsvars, kuri saņem vislielākos ienākumus no 1000 latiem un vairāk, tomēr, 2011. gadā ir novērojama tendence atkal šim īpatsvaram pieaugt.

Latvijā no dažādiem ekspertiem (Rajevska F.; Ročāns K.; Lāce T.; Cunska-Āboma L.) izskan viedoklis, ka nepieciešams palielināt valsts noteikto minimālo algu, lai tās vērtība neto ļautu indivīdam ne vien censties izdzīvot, bet arī dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi, nekļūstot par strādājošo nabadzīgo. Publiski šādu aicinājumu valdībai izteicis ir arī tiesībsargs Juris Jansons¹, norādīdams uz vairākiem cilvēktiesību dokumentiem, no kuriem izriet, ka jēdziens „taisnīga darba samaksa” pamatā ietver divus galvenos elementus, proti: noteiktu samaksas līmeni, kas nodrošina strādājošiem un to ģimenēm apmierinošu eksistenci (cilvēka cienīgu dzīvi) un vienlīdzīgu samaksu par līdzvērtīgu darbu. J.Jansons uzsvēra, ka kaut arī Latvijas Republika nav ratificējusi Eiropas Sociālās Hartas 4.pantu, tajā nostiprinātie principi ir piemērojami Satversmes 107.panta interpretācijai. Eiropas Sociālo tiesību komiteja ir izdevusi skaidrojumu, kas piemērojams tiesību uz darba samaksu satura noteikšanai. Saskaņā ar skaidrojumu minimālās darba samaksas robeža nedrīkst būt mazāka par 60% no vidējās darba samaksas valstī pēc valsts obligāto maksājumu nomaksas. Turklāt šai samaksai jāpārsniedz attiecīgās valsts nabadzības riska sliekšnis.²

Kā norāda Rajevska F., tad, lai minimālā alga sasniegtu vismaz 2011. gada iztikas minimuma apmēru (173.33 latus), tad minimālajai bruto darba algai vajadzētu būt 250 latiem

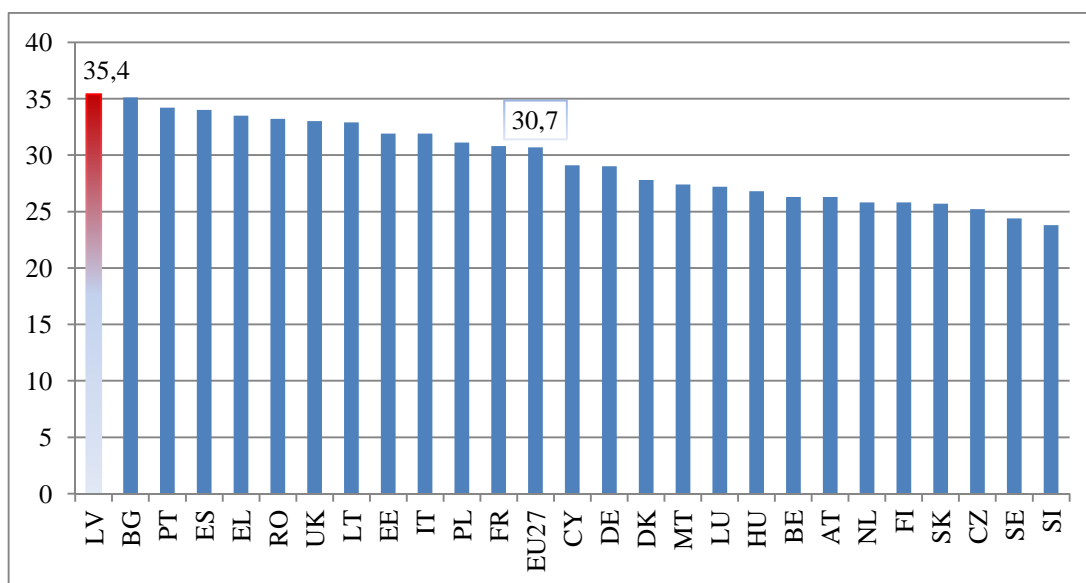
¹Jansons J. Tiesībsarga vēstule Valdim Dombrovskim 30.01.2013. Par tiesībām uz taisnīgu darba samaksu. Pieejams: http://www.tiesibsargs.lv/img/content/zinojums_mk_taisnigs_atalgojums_30012013.pdf

²Turpat

menesī (pārējiem mainīgajiem paliekot nemainīgiem), kas pēc nodokļu nomaksas sastādītu 178.12 latus. Tātad valdībai būtu nepieciešams celt minimālo algu par 25%.¹

Šobrīd valdība ir vienojusies, izskatot Labklājības ministrijas sagatavoto informatīvo ziņojumu „Priekšlikumi par minimālās mēneša darba algas apmēru 2014.gadā”, ka minimālā mēneša darba alga 2014.gadā būs 225 lati jeb 320 euro, kas tiek paaugstināta no 200 līdz 225 latiem jeb par 12,5%. Plānojot 2014. gada budžetu, valdība ir izvirzījusi uzdevumus, bez jau pieminētās mēnešalgas palielināšanas, mazināt strādājošo ienākumu nevienlīdzību arī palielinot neapliekamo minimumu no 45 latiem uz 84 latiem algām līdz 225 latiem, savukārt algām no 225 līdz 400 latiem ieviešot progresīvo neapliekamā minimuma apmēru, kas pakapeniski samazināsies. Algām virs 400 latiem paliks pašreizējais neapliekamais minimums – 45 lati. Plānots arī palielināt atvieglojumus par apgādājamo (pašreiz 70 latu mēnesī, no 1. Jūlija – 80 latu), bet no 2014. gada ierosināts piemērot atvieglojumu par katru apgādājamo personu noteikt 98 latu apmērā.²

Ja valdība ievieš dzīvī izvirzītos uzdevumus, tad var uzskatīt, ka pirmo reizi Latvijas atjaunotās neatkarības laikā tiks uzsākta mērķtiecīga un kompleksa fizikālā politika strādājošo nabadzīgo situācijas uzlabošanai un ienākumu nevienlīdzības samazināšanā.

2.16.att. Ienākumu nevienlīdzība pēc Džini koeficienta 2011. gadā ES valstīs³

¹Rajevska F., Ročāns K. Minimālā alga kā cilvēkdrošības faktors/ Rakstu krājums : Cilvēkdrošība Latvijā:riski un ietekmējošie faktori. LU Akadēmiskais apgāds. 2011. 72.lpp

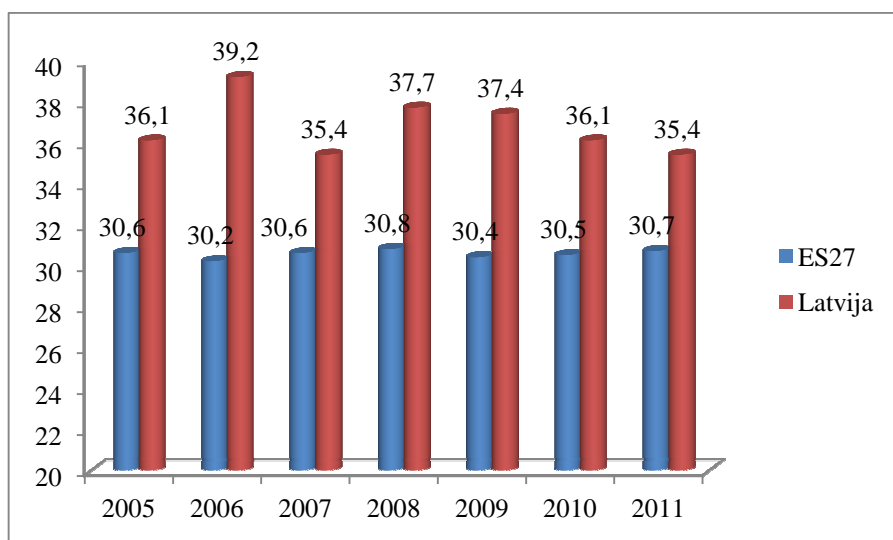
²Finanšu Ministrija. Informatīvais ziņojums „Priekšlikumi ienākumu nevienlīdzības mazināšanai”. Pieejams: FMZino_220513_IIN; Informatīvais ziņojums „Priekšlikumi ienākumu nevienlīdzības mazināšanai”

³Darba autores veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par džini koeficientu. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

Latvija starp ES dalībvalstīm izceļas ne tikai ar augstu strādājošo nabadzības līmeni, bet ieņem arī pirmo vietu pēc ienākumu nevienlīdzības 2011. gadā (skatīt 2.16. attēlu), kas ir 35.4%. Augsta ienākumu nevienlīdzība ir novērojama arī tādās valstīs kā Bulgārijā (35.1%), Portugālē (34.2%), Spānijā (34%), Grieķijā (33.5%), Rumānijā (33.2%). Savukārt vismazākā ienākumu nevienlīdzība 2011. gadā bija Slovēnijā (23.8%), Zviedrijā (24.4%), Čehijā (25.2%). Vidējais rādītājs pēc ienākumu nevienlīdzības ES kopumā 2011. gadā bija 30.7%.

Savukārt, ja salīdzina ienākumu nevienlīdzības datus ES27 valstu vidējo rādītāju ar Latvijas rādītājiem laika periodā no 2005-2011. gadam, tad, atšķirībā no vidēja ES27 ienākumu nevienlīdzības indeksa, kas šajā laika perioda bija salīdzinoši nemainīgs no 30.6% 2008. gadā līdz 30.7% 2011. gadā, Latvijā 2006. gadā tas sasniedza augstāko rādītāju 39.2% šajā laika periodā. 2007. gadā Latvijā ienākumu nevienlīdzības koeficients būtiski samazinājās par 3.8 procentpunktiem un sasniedza 35.4% (skatīt 2.17. attēlu). Kā to skaidro A. Bačevska¹, tad tas bija Saeimas vēlēšanu gads, un tika palielināti sociālie transferti (bērnu piedzimšanas un kopšanas pabalsti, pašvaldību atbalsts) un atbalsts lauksaimniekiem, kas mazināja ienākumu nevienlīdzību. Bet jau nākamajā – 2008. - bija novērojama atkal ienākumu nevienlīdzības palielināšanās līdz 37.7%, ko, savukārt, A. Bačevska skaidro ar nekustamā īpašuma burbuli, kas provocēja strauju algu un īpašuma ienākumu kāpumu, citiem ienākumiem, t.sk., pensijām un pabalstiem augot lēnāk.²

2.17.att. Ienākumu nevienlīdzība pēc Džini koeficienta no 2005-2011. gadam (%)³

¹Bačevska A. Kā krīze ietekmēja dažādu iedzīvotāju grupu pirktspēju. Latvijas Bankas mājas lapa Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/ka-krize-ietekmeja-dazadu-iedzivotaju-grupu-pirktspeju>

²Turpat.

³Darba autore veidots attēls, izmantojot EUROSTAT statistikas datus par džini koeficientu. Pieejams: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

Iestājoties ekonomiskajai krīzei, kopš 2009. gada ienākumu nevienlīdzības koeficients katru gadu ir samazinājies, 2011. gadā sasniedzot 35.4%. Tas ir noticis, jo būtiski samazinājās algu apmērs, pensiju apmēram paliekot samēra nemainīgam, kā arī šis laika periods iezīmējās ar ES lauksaimniecības tiešmaksājumiem, kas veicināja ienākumu plaisas mazināšanos starp lauku teritorijām un pilsētām.¹

Neraugoties uz iedzīvotāju ienākumu izlīdzināšanos pēdējos gados, materiālās labklājības polarizācija Latvijā joprojām ir viena no augstākajām Eiropas Savienībā, kas ir negatīvi vērtējams no strādājošo nabadzības mazināšanās aspekta.

2.4. Strādājošo nabadzība no mājsaimniecības tipa aspekta

Kopš 2003. gada, kad jaunais statistikas rādītājs „strādājošo nabadzības indekss” tika pievienots pie citiem ES sociālajiem indikātoriem EU-SILC², strādājošo nabadzība tiek pētīta arī pēc tādiem parametriem kā:

- Pēc indivīda raksturlielumiem: dzimuma, vecuma, izglītības līmeņa;
- Pēc mājsaimniecības tipa;
- Darba intensitātes: pilnu laiku strādājoša vai nepilnu laiku strādājoša persona;
- Nodarbinātības veida: patstāvīgs darba līgums vai pagaidu darba līgums.

Gan vidēji ES valstīs, gan Latvijā strādājošo nabadzīgo visaugstākais īpatsvars ir ģimenēs ar vienu pieaugošu un bērniem jeb nepilnā ģimenē (skatīt 2.2. tabulu). Šāda tendence ir raksturīga arī katrā ES valstī atsevišķi, kad visaugstākais strādājošo nabadzības risks ir nepilnajās ģimenēs ar bērniem.³ Ja salīdzina 2005. gada statistikas datus ar 2011. gadu, tad strādājošo nabadzības īpatsvars šādās ģimenēs ir palielinājies, kas ES vidēji, gan Latvijā. 2005. gadā vidēji ES valstīs strādājošo nabadzība nepilnajās ģimenēs ar bērniem palielinājās no 17% līdz 19.4%. Latvijā strādājošo nabadzīgo īpatsvars nepilnajās ģimenēs ar bērniem ir augstāks nekā vidēji ES valstīs – 2005. gadā 20.3% un 2011. gadā jau sasniedzot 22.8%. Visbiežāk tas tiek skaidrots ar to, ka nepilnās ģimenes veido sievietes ar bērniem. Pirmkārt, kā liecina statistikas dati, sievietes darbs ir zemāk apmaksāts nekā vīriešu darbs⁴. Otrkārt, šādā situācijā, kad sieviete ir vienīgā apgādātāja, viņai rodas grūtības apvienot darbu ar ģimenes

¹Bačevska A. Kā krīze ietekmēja dažādu iedzīvotāju grupu pirktspēju. Latvijas Bankas mājas lapa Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/ka-krize-ietekmeja-dazadu-iedzivotaju-grupu-pirktspēju>

²In-work poverty in the EU. European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. Pieejams: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-10-015/EN/KS-RA-10-015-EN.PDF

³Turpat

⁴Lace T., Latvia. In-work poverty and labour market segmentation: A study of national policies/ 2010. pieejams: www.peer-review-social-inclusion.eu

dzīvi, bieži nevar strādāt pilnu darba laiku, kas vēl vairāk samazina vidējos ienākumus uz katru ģimenes locekli.

2.2. tabula

Strādājošo nabadzības riska indekss pēc mājsaimniecības veida 2005. un 2011. gadā¹

	1 personas mājsaimn.		1 pieaugušais + bērni		Divi vai vairāk pieaugušie bez bērniem		Divi vai vairāk pieaugušie ar bērniem		Mājsaimn. bez bērniem		Mājsaimn. ar bērniem	
	2005	2011	2005	2011	2005	2011	2005	2011	2005	2011	2005	2011
EU27	12.2	11.8	17.0	19.4	6.2	5.6	10.7	10.3	7.5	7.1	11.1	10.8
Latvija	13.9	11.1	20.3	22.8	6.3	7.0	9.2	9.6	7.7	7.8	10.1	10.8

Kopumā, kā redzams pēc statistikas datiem, tad strādājošo nabadzīgo īpatsvars vislielākais ir mājsaimniecībās ar bērniem gan ES valstīs vidēji, gan Latvija. Tomēr, jānorāda, ka Latvijā kopš 2005. gada šāds mājsaimniecību skaits ar strādājošajiem nabadzīgajiem ir pieaudzis no 10.1% līdz 10.8% 2011. gadā, bet ES valstīs vidēji šis rādītājs ir ar tendenci samazināties no 11.1% (2005) līdz 10.8% 2011. gadā. Šie dati vēl vairāk apliecina to, ka strādājošo nabadzības problēmai gan ES valstīs, gan Latvijā ir jābūt katras valsts politikas redzeslokā, jo strādājošo nabadzība iet roku rokā ar bērnu nabadzību, un bērni ir viena no visvairāk nabadzībai pakļautajām vecuma grupām ES, ar tendenci pieaugt (skatīt 2.10. attēlu).

2.5. Strādājošo nabadzība no darba intensitātes un nodarbinātības veida aspekta

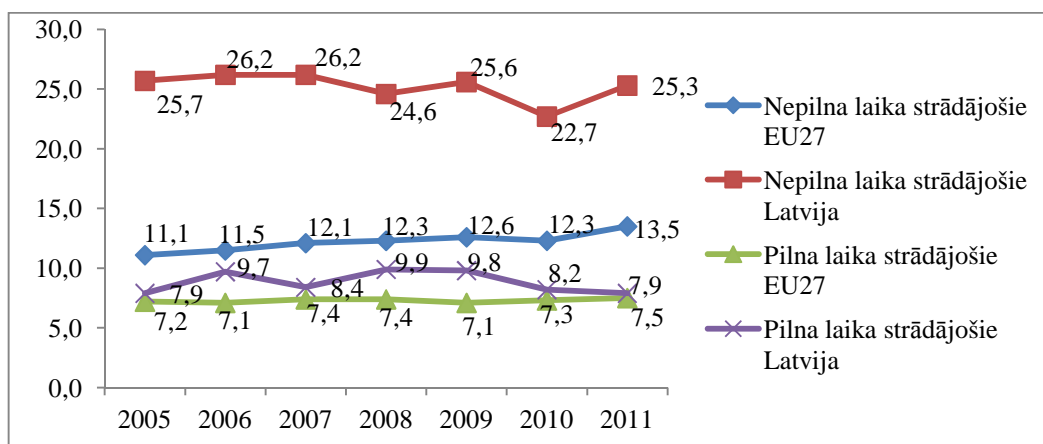
Daudzi autori norāda, ka bezdarba problēma nav vienīgais cēlonis, kas var novest pie zemiem ienākumiem un sociālās atstumtības. Pie līdzīga rezultāta var novest arī darba tirgus segmentācija, mazaizsargāto darba formu popularitātes pieaugums (pašnodarbinātība, līgumi uz laiku vai par noteiktu darbu).²

Kā liecina Eiropas Komisijas Eurostat dati, tad gadu no gada vairāk nabadzības riskam ir pakļauti nepilna laika strādājošie, gandrīz divas reizes biežāk nekā pilna laika strādājošie (skatīt 2.18.attēlu). Ja pilna laika strādājošo nabadzības riska pieaugums vidēji ES no 2005-2011. bija par 0.3% (no 7.2% līdz 7.5%), tad nepilna laika strādājošo nabadzība palielinājās no 11.1% (2005. gadā) līdz 13.5% (2011.gadā), kas ir par 2.4%.

¹ Darba autores veidota tabula pēc Eurostat statistikas datiem. Pieejams:

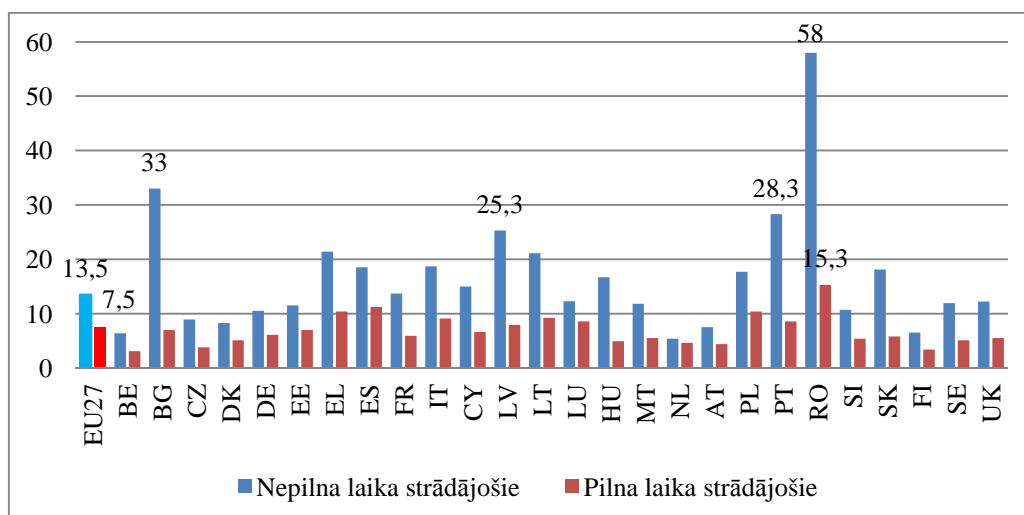
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

² Cunskā-Āboma L., Nodarbinātība un cilvēkdrošība: vai darbs ir uzticams ceļš... /Rakstu krājums : Cilvēkdrošība Latvijā:riski un ietekmējošie faktori. LU Akadēmiskais apgāds. 2011.99.lpp

2.18.att.Strādājošo nabadzības riska indekss pēc darba laika no 2005-2011. g. (%)¹

Latvijā atšķirības starp pilna un nepilna laika strādājošajiem nabadzīgajiem ir vēl lielākas nekā vidēji ES valstīs. Latvijā nepilna laika strādājošo nabadzība ir novērojama vairāk kā trīs reizes biežāk nekā pilna laika strādājošo nabadzība. Nepilna laika strādājošo nabadzība laika periodā no 2005-2011. gadam ir svārstījusies robežās no 22.7% līdz 26.2%, maksimālo skaitu 26.2% sasniedzot tieši „treknajos gados”. Pilna laika strādājošo nabadzības indekss šajā laika posmā ir svārstījies no 7.9% līdz 9.9%, pieaugums īpaši saasinājās krīzes periodā no 2008-2009. gadam, sasniedzot 9.9%, ko darba autore skaidro ar būtisku algu samazinājumu šajā laika periodā sabiedriskajā sektorā konsolidējot valsts budžetu, kā arī tika veikts algu samazinājums privātajā sektorā. Kartējo reizi jāsecina, ka Latvija būtiski pārsniedz ES vidējos rādītājus gan pēc nepilna laika strādājošo skaita, gan pēc pilna laika strādājošo skaita.

2.19.att.Strādājošo nabadzības riska indekss pēc darba laika ES valstīs 2011. g. (%)¹

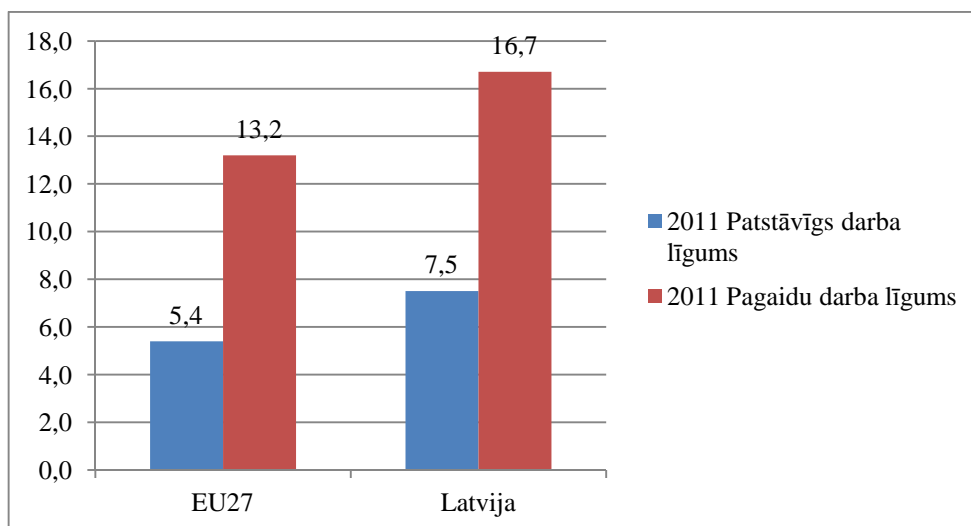
¹ Darba autore veidota tabula pēc Eurostat statistikas datiem par strādājošo nabadzības riska indeksu pēc darba laika. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

Ja salīdzina Latvijas rādītājus starp ES valstīm 2011. gadā (skatīt 2.19. attēlu), tad Latvija ir ceturtā ar visaugstāko rādītāju pēc nepilna laika strādājošo nabadzības – 25.3%. Augstāks par šo rādītājs ir tikai Portugālē (28.3%), Bulgārijā (33%) un dramatisks nepilna laika strādājošo skaits ir Rumānijā – 58%.

Labāka Latvijas situācija starp ES valstīm 2011. gadā ir pēc pilna laika strādājošo nabadzības indeksa, lai gan joprojām tas pārsniedz vidējo ES līmeni. Līdere pēc pilna laika strādājošo nabadzības ir Rumānija – 15.3%, aiz tās seko Spānija (11.2%), Grieķija (10.4%), Polija (10.4%), Lietuva (9.2%), Itālija (9.1%), Luksemburga (8.6%), Portugāle (8.6%) un Latvija (7.9%).

Salīdzinot strādājošo nabadzības datus pēc nodarbinātības veida, jāsecina, ka gan vidēji ES valstīs, gan Latvijā strādājošie, kuriem ir patstāvīgs darba līgums, nabadzībai ir mazāk pakļauti nekā strādājošie ar pagaidu darba līgumu jeb terminētu (skatīt 2.20. attēlu).

2.20.att. Strādājošo nabadzības riska indekss pēc nodarbinātības veida 2011. g.²

Strādājošos vidēji ES valstīs ar patstāvīgu darba līgumu nabadzība skar 5.4%, savukārt Latvijā šis rādītājs ir augstāks nekā vidēji ES valstīs - 7.5% strādājošie ir pakļauti nabadzības riskam ar patstāvīgu darba līgumu. Būtiski augstāki ir strādājošo nabadzības riska rādītāji, ja darbiniekam ir pagaidu jeb terminēts darba līgums: vidēji ES valstīs šis rādītājs ir 13.2%,

¹ Darba autores veidota tabula pēc Eurostat statistikas datiem par strādājošo nabadzības riska indeksu pēc darba laika. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

² Darba autores veidota tabula pēc Eurostat statistikas datiem par strādājošo nabadzības riska indeksu pēc nodarbinātības veida. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

bet Latvijā 2011. gadā tas bija 16.7%. Jāsecina, ka strādājošo nabadzība Latvijā arī pēc nodarbinātības veida ir augstāka nekā vidēji ES valstīs.

Kopumā jāsecina, ka Latvijas situācija uz pārējo ES valstu fona ir neapskaužama, jo gan kopējos nabadzības rādītājos, gan analizējot strādājošo nabadzības rādītājus no dažādiem aspektiem, Latvijā nabadzība ir virs vidējā rādītāja Eiropā.

3. LATVIJAS SOCIĀLO DIENESTU APTAUJAS DATU ANALĪZE

3.1. Pētījuma metodoloģija

Nabadzības mazināšanas problēma Latvijā īpaši aktualizējās 2008. gada nogalē, kad piedzīvojām strauju ekonomisko kritumu, pieaugošu bezdarba līmeni un algu līmeņa samazināšanos. Ņemot vērā ļoti augstos nabadzības rādītājus Latvijā, Eiropas Savienības Padome izteica rekomendāciju Latvijai risināt augsto nabadzības un sociālās atstumtības līmeni, reformējot sociālās palīdzības sistēmu, lai tā kļūtu efektīvāka un vienlaikus labāk aizsargātu nabadzīgos iedzīvotājus, un Eiropas Komisija ir iesaistījusies sociālās palīdzības sistēmas izvērtēšanā.¹

Kā jau darba darba autore minēja šī darba pirmajā nodaļā, tad Latvijā normatīvajos aktos ir noteikts, kas ir „trūcīga persona” un „maznodrošināta persona”, bet termins „nabadzība” Latvijas likumdošanā nav definēts, tāpēc, runājot par nabadzību Latvijā valsts un pašvaldību normatīvajos aktos tiek lietoti šie termini. Turpmāk šajā darbā darba autore terminus „maznodrošināta persona” un „trūcīga parsona” lieto kā sinonīmus terminam „nabadzīgs”.

Šī darba otrajā nodaļā darba autore analizēja nabadzības rādītājus, kas arī noteikti pēc Eiropas Komisijas vienotās metodoloģijas un pazīstama kā Eiropas Savienības statistika par iedzīvotājiem un dzīves apstākļiem jeb EU-SILC metodoloģija.

Savukārt, Latvijā sociālais atbalsts nabadzīgām personām tiek sniegts, ja ir piešķirts trūcīgā vai maznodrošinātās personas statuss, un šis statuss tiek piesūķirts atšķirīgi no EU-SILC metodoloģijas.

Trūcīgās personas atbilstību statusam Latvijā nosaka saskaņā ar Ministru Kabineta noteiktajiem 299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu”², kas nosaka, ka ģimene (persona) atzīstama par trūcīgu, ja tās vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim mēnesī pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz 90 latu. Kā arī šāds statuss tiek piešķirts uz laiku no trīs līdz sešiem mēnešiem.

Savukārt maznodrošinātās personas statusu nosaka katra Latvijas pašvaldība atsevišķi, saskaņā ar attiecīgās pašvaldības domes noteikto ienākumu un materiālā stāvokļa līmeni, kas

¹ Labklājības Ministrija. Informatīvais ziņojums par atsevišķiem sociālās drošības jautājumiem. 2013. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv>

² Ministru kabineta noteikumi Nr.299. Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=207462>

savukārt nedrīkst būt zemāks par trūcīgas personas ienākumu un materiālā stāvokļa līmeni (t.i. 90 lati uz vienu personu mēnesī).

Labklājības ministrija apkopo datus par trūcīgo personu skaitu Latvijā, bet netiek veikta statistikas datu apkopošana par pašvalībām, kuras piešķir maznodrošinātā statusu, kāds ir ienākumu līmenis vienai personai maznodrošinātā statusu piešķiršanai, cik daudz ir maznodrošināto personu katrā pašvaldībā, cik no šīm maznodrošinātām personām ir strādājošie, cik daudz ir maznodrošināto personu un strādājošo maznodrošināto personu valstī kopumā, kādu sociālo atbalstu saņem maznodrošinātās personas? Ne Centrālā Statistikas pārvalde, ne arī Labklājības Ministrija neapkopo statistikas datus par maznodrošinātām personām Latvijā, kā arī publiski nav pieejami šie dati pašvaldībās par maznodrošināto skaitu.

Šie ir jautājumi, uz kuriem darba autore mēģināja rast atbildes sava pētījuma ietvaros.

Darba autore veica visu 110 Latvijas novadu un deviņu lielāko pilsētu pašvaldību sociālo dienestu aptauju, nosūtot e-pastus sociālo dienestu parstāvjiem, lai noskaidrotu strādājošo nabadzīgo jeb maznodrošināto skaitu katrā pašvaldībā un to izmaiņas laika periodā no 2005. līdz 2012. gadam. Kopā vienlaicīgi 11.06.2013. tika izsūtīti 119 e-pasti ar aptaujas jautājumiem.

Aptaujā tika iekļauti jautājumi par maznodrošināto personu un ģimeņu skaitu, strādājošo maznodrošināto skaitu, maznodrošināto sadalījumu pēc citām sociālajām grupām. Jautājumi ietvēra arī interesējošo informāciju: pēc kādiem kritērijiem katra pašvaldība piešķir maznodrošinātā statusu, kādu atbalstu sniedz maznodrošinātajām personām, kā arī vai tiek sniegts kāds īpašs atbalsts strādājošām maznodrošinātām personām. Aptaujas jautājumi pilnībā ir atspoguļoti pielikumā.

No deviņām lielākajām Latvijas pilsētām, atbildes uz aptaujas datiem sniedza trīs pilsētu sociālie dienesti: Liepāja, Rēzekne, Ventspils. Savukārt, no 110 Latvijas novadiem atbildes uz aptaujas datiem sniedza 31 novadu sociālo dienestu pārstāvji. No šiem 31 novada, 14 novadu sociālo dienestu parstāvji norādīja, ka viņu pašvaldībā maznodrošinātās personas statuss atsevišķi netiek noteikts, sociālais atbalsts tiek sniegts tikai trūcīgām personām, kuriem šāds statuss tiek noteikts saskaņā ar Ministru Kabineta noteikumiem. Šie 14 novadi ir : Apes, Baltinavas, Dundagas, Ērgļu, Kandavas, Krāslavas, Ķeguma, Olaines, Rucavas, Rūjienas, Strenču, Valkas, Varakļānu un Zilupes novads, kuros netiek maznodrošinātās personas statuss piešķirts pēc citiem kritērijiem nekā trūcīgās personas statuss, tādējādi šajos novados maznodrošināto personu skaits ir pielīdzināts trūcīgo personu skaitam. Būtiski arī atzīmēt, ka vairāki no šo pašvaldību sociālo dienestu pārstāvjiem skaidroja, ka pašvaldībai nav līdzekļu, lai noteiktu papildus materiālās garantijas vēl vienai iedzīvotāju grupai bez

valsts noteiktajām. Maznodrošināta statusa neesamību pašvaldībā skaidroja arī ar to, ka ir ļoti liels trūcīgo personu skaits, trūkst līdzekļu, lai pašvaldība atbalstītu vēl kādu nabadzīgo grupu.

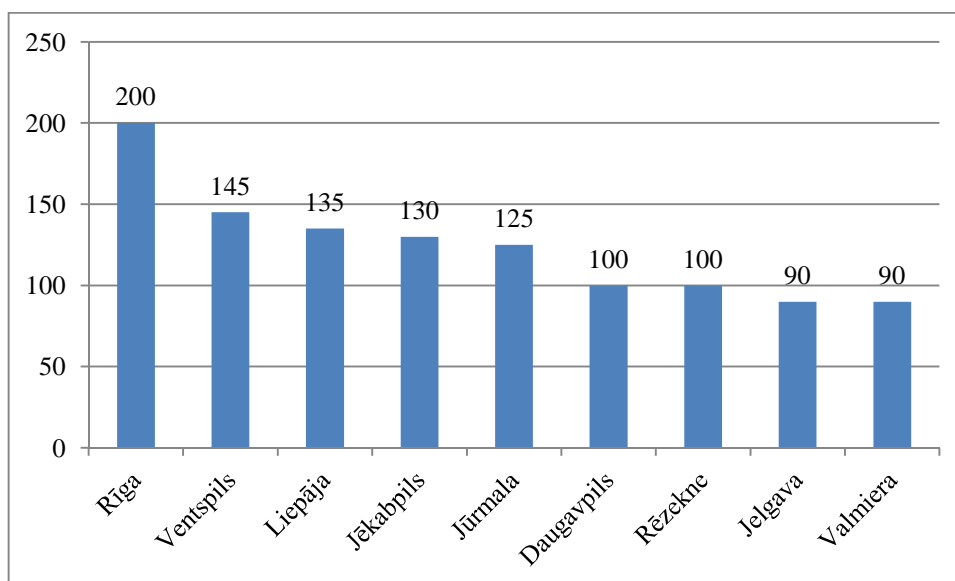
Savukārt, Aizputes, Amatas, Brocēnu, Carnikavas, Dobeles, Engures, Ikšķiles, Inčukalna, Kuldīgas, Mārupes, Mērsraga, Ogres, Pārgaujas, Pavidostas, Salas, Talsu un Vecumnieku novados tiek piešķirts maznodrošinātas personas statuss ar atšķirīgiem kritērijiem nekā trūcīgai personai. Galvenā atšķirība ir augstāks ienākuma līmenis nekā tas ir noteikts trūcīgai personai, tādējādi maznodrošinātā statusu un sociālo atbalstu saņem personas, kuru ienākumi uz vienu personu ģimenē ir lielāki nekā 90 lati mēnesī.

Augstāk minētajos novados pašvaldības noteiktais maznodrošinātas ģimenes (personas) ienākumu līmenis ir atšķirīgs, tas ir robežās no 100 latiem mēnesī (piemēram, Sējas novadā) līdz 150 latiem mēnesī (piemēram, Brocēnu, Ikšķiles, Pārgaujas novados). Jo augstāks ir noteiktais ienākumu līmenis, jo lielāks iedzīvotāju skaits var kvalificēties kā maznodrošinātas personas. Tāpēc bieži vien noteiktais ienākumu līmenis novados tiek noteikts pēc pašvaldību finansiālajām iespējām sniegt sociālo atbalstu iedzīvotājiem. Jo pašvaldība pati ir „turīgāka”, jo lielāka rocība tai ir noteikt augstāku ienākuma līmeni maznodrošinātām personām, un sniegt sociālo atbalstu lielākam savā novadā esošajam iedzīvotāju skaitam.

3.2. Strādājošo nabadzīgo ienākuma līmeņa atšķirības, nosakot maznodrošinātā statusu Latvijas lielākajās pilsētās

Darba autore analīzi par maznodrošināto personu ienākumu līmeni uz vienu personu veica saskaņā ar Latvijas administratīvo iedalījumu: 9 Republikas pilsētās (Daugavpils, Jēkabpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Rīga, Valmiera) un 110 novados, detalizētāk analizējot strādājošo maznodrošināto personu ienākuma līmeņa noteikšanu tieši Latvijas lielajās pilsētās.

No deviņām Latvijas Republikas pilsētām, ne visās ir noteikts maznodrošinātas personas ienākumu līmenis augstāks par trūcīgās personas līmeni – 90 lati uz vienu personu (skatīt 3.1. attēlu). Jelgavā un Valmierā maznodrošinātās personas ienākuma līmenis ir vienāds ar valstī noteikto trūcīgās personas līmeni - 90 lati mēnesī, kas nozīmē, ka šajās pilsētās patiesībā netiek izdalīta atsevišķa nabadzīgo personu grupa, kuriem pašvaldība sniedz sociālo atbalstu. Tātad, šajās pilsētās uz atbalstu var pretendēt tikai paši nabadzīgākie pilsētas iedzīvotāji jeb absolūti nabadzīgie, kuriem ienākumi dienā ir mazāki kā 3 lati.

3.1.att. Pašvaldību noteiktais maznodrošinātas ģimenes (personas) ienākumu līmenis mēnesī LR pilsētās 2011. gadā (Ls)¹

Nedaudz augstāks maznodrošinātā ienākumu līmenis, nekā valstī noteiktām trūcīgām personām, ir Daugavpilī un Rēzeknē – 100 lati vienai personai mēnesī, jeb kā norādīts šo pilsētu domes noteikumos: 50% no minimālās darba algas valstī.^{2, 3}

Savukārt vislielākais maznodrošināta ienākuma līmenis ir noteikts Rīgā: ienākumi, kuri nepārsniedz 200 latus mēnesī jeb 100% no spēkā esošās minimālās mēneša darba algas apmēra. Jāatzīme gan, ka Rīgas pašvaldība izdala atsevišķi divas sociālās grupas – pensionārus un invalīdus, kuri var pretendēt uz maznodrošinātā statusu, ja to ienākumu līmenis mēnesī nepārsniedz 250 latus.⁴ No kā var secināt, ka strādājošiem maznodrošinātajiem noteiktais ienākumu līmenis ir zemāks, nekā pensionāriem un invalīdiem. Strādājošais, kura ienākumi, piemēram, būs 201 lats mēnesī uz vienu ģimenes locekli, nevarēs saņemt sociālo atbalstu kā maznodrošināta persona, salīdzinājumā ar pensioāriem un invalīdiem, kuri šādu Rīgas pašvaldības atbalstu nevarēs saņemt, tad, ja ienākumi jau būs virs 250 latiem uz vienu ģimenes locekli.

¹ Darba autores veidots attēls, apkopojot informāciju no LR pilsētu domēs pieņemtajiem saistošajiem noteikumiem par maznodrošinātā statusa piešķiršanu.

² Daugavpils novada dome. Saistošie noteikumi Nr.7. Par maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa noteikšanu Daugavpils novadā. Pieejams:

³ Rēzeknes pilsētas domes saistošie noteikumi Nr.10. Par trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa noteikšanu Rēzeknes pilsētas pašvaldībā. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=194518>

⁴ Rīgas Domes labklājības departaments. Sociālā palīdzība, Pieejams: http://www.ld.riga.lv/Sociala_palidziba.html

Ventspils pašvaldībā maznodrošinātas personas ienākumu noteiktais līmenis ir 145 lati mēnesī, savukārt Liepājā – 135 lati, bet Jēkabpilī 130 lati. Svarīgi atzīmēt, ka Ventspils ir vienīgā pilsētu pašvaldība, kura savos noteikumos ir atsevišķi izdalījusi un noteikusi mazāku maznodrošinātās personas ienākumu līmeni mēnesī personām **darbspējīgā vecumā** (pilngadīgām) – 107 lati.¹ Tas nozīmē, ka šie nosacījumi skar gan personas, kuras strādā un saņem ienākumus zemākus par 107 latiem uz vienu ģimenes locekli, gan personas, kuras ir bezdarbnieki darbspējīgā vecumā.

Arī Liepājas pašvaldība ir noteikusi diferencētu maznodrošināto personu ienākuma līmeni dažādām sociālajām grupām:

- Ģimenēs, kurās vismaz viena persona ir darbspējīgā vecumā (tātad var būt arī strādājoša persona) – ienākumi līdz 135 latiem mēnesī vienai personai.
- Ģimenes, kurā vecāks vai likumiskais pārstāvis viens audzina vienu vai vairākus bērnus (nepilnas ģimenes) - ienākumu līmenis līdz 180 latiem mēnesī vienai personai.
- Ģimenei, kurā ir personas ar invaliditāti vai neviens no pilngadīgajiem ģimenes locekļiem nav darbspējīgā vecumā (pensionāri), izņemot personas vecumā līdz 21 gadam, ja tās turpina mācības - 180 latiem mēnesī.
- Vientuļajiem pensionāriem un invalīdiem – ienākumu līmenis līdz 225 latiem mēnesī.²

Liepājas pašvaldība starp citām lielo pilsētu pašvaldībām izceļas ar to, ka maznodrošinātā statuss un sociālais atbalsts ir pieejamāks nepilnajām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem, nosakot augstāku ienākumu līmeni – 180 latiem mēnesī vienai personai. Pēc autores domām, visbiežāk nepilnās ģimenes ir šķirtās ģimenes, kur nepilngadīgos bērnus viena audzina strādājoša sieviete. Šādas ģimenes ir vienas no visbiežāk nabadzības skartajām ģimenēm Latvijā, kā to apliecina arī šī darba otrajā nodaļā analizētie statistikas dati par strādājošo nabadzību pēc mājsaimniecības tipa. Tāpēc var ļoti pozitīvi novērtēt Liepājas pašvaldības iniciatīvu plašākam šīs sociālās grupas pārstāvju skaitam sniegt materiālo atbalstu.

¹ Ventspils pilsētas domes saistošie noteikumi Nr.1. Par maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa noteikšanu un pašvaldības sociālo pabalstu saņemšanas kārtību Ventspils pilsētā. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=245445>

² Liepājas pilsētas domes sociālais dienests. Liepājas pilsētas domes saistošie noteikumi Nr.5. Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par maznodrošinātu Liepājas pašvaldībā. Pieejams: <http://socialaisdienests.liepaja.lv/sociala-palidziba/socialas-palidzibas-dala/maznodrosinatas-presonas-ģimenes-statuss/par-ģimenes-vai-atseviski-dzivojosas-personas-atzisanu-par-maznodrosinatu-liepajas-pasvaldiba/>

Jēkabpils pašvaldība izdala divas sociālās grupas, kurām ir noteikts atšķirīgs ienākumu līmenis mēnesī, lai saņemtu maznodrošinātās personas statusu:

- visas ģimenes un personas, kuru ienākumi mēnesī vienai personai nepārsniedz 130 latus jeb 65% no minimālās algas, tātad, tas attiecas uz visām strādājošām personām.
- Vientuļie pensionāri, invalīdi un sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmējs, kuriem nav palīdzētspējīgu taisnās līnijas radnieku un ienākumu līmenis mēnesī nepārsniedz 180 latus mēnesī jeb 90% no aktuālās minimālās algas.¹

Visu lielo pilsētu pašvaldību saistošajos noteikumos ir norādīts, ka maznodrošinātās personas statuss strādājošajiem tiek piešķirts uz īsāku periodu – uz trim mēnešiem, ja kaut viens no pilngadīgajiem ģimenes locekļiem ir darbspējīgs vai persona ir darbspējīga. Savukārt citām sociālajā grupām (piemēram, pensionāriem, invalīdiem) maznodrošinātā statuss tiek piešķirts uz sešiem līdz divpadsmit mēnešiem, atkarībā no pašvaldības.

Pašvaldību saistošajos noteikumos par maznodrošinātajām personām ir arī norādīts, kādu sociālo atbalstu maznodrošinātās personas var saņemt. Sociāla atbalsta sniegšana arī ir atšķirīga katrā pašvaldībā. Visbiežāk pieminētais sociālais atbalsts, ko pašvaldības sniedz maznodrošinātajām personām, tai skaitā arī stādājošām maznodrošinātajām personām, ir dažādu pabalstu veidā:

- Dzīvokļa pabalstu, kas ietver dzīvojamās telpas īres un/vai apsaimniekošanas maksas un/vai maksas par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu, segšanai.
- Pabalstu skolēnu brīvpusdienām vai bērnu ēdināšanai pirmsskolas izglītības iestādēs
- Pabalstu mācību līdzekļu iegādei, uzsākot mācību gadu, ko piešķir vienu reizi gadā
- Pabalstu zobu ārstēšanas un zobu protezēšanas izdevumu kompensēšanai – nav strād.
- Pabalstu pacienta iemaksu daļējai kompensēšanai.

Bez pieminētajiem pašvaldību pabalstiem, maznodrošinātajām personām ir iespēja arī saņemt Eiropas Kopienas finansētās pārtikas pakas, ko izsniedz Latvijas Sarkanajā Krustā, kā arī šobrīd vēl ir iespēja saņemt Latvenergo dāvinājuma karti 53.70 latu vērtībā par elektroenerģiju. Kā arī maznodrošinātajām ģimenēm ir iespēja saņemt atlaidi nekustamā īpašuma nodoklim par ēkām.

¹ Jēkabpils pilsētas dome. Saistošie noteikumi Nr.15. Kārtība, kādā ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona atzīstama par maznodrošinātu Jēkabpils pilsētā. Pieejams: <http://soc-dienests.jekabpils.lv/lv/saistoshie-noteikumi/kaartiiba-kaadaa-gjimene-vai-atsevishkji-dziivojosh-persona-atziistama-par-maznodroshinaatu-22622>

Izpētot lielo pilsētu saistošos noteikumus par maznodrošinātām ģimenēm un personām, darba autore secināja, ka netiek izdalīta atsevišķa sociālā atbalsta sniegšana strādājošajām personām. Bet ir pabalstu veidi, kuri tiek piešķirti maznodrošinātām personām, izņemot strādājošos maznodrošinātos jeb maznodrošinātos darba spējīgā vecumā. Tā, piemēram, Ventspils pašvaldība nepiešķir pabalstu zobu ārstēšanas un zobu protezēšanas izdevumu kompensēšanai strādājošiem maznodrošinātiem, bet šo pabalstu var saņemt pensionāri un invalīdi, Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībnieki, politiski represētas personas, kurām piešķirts trūcīgā vai maznodrošinātā statuss.¹

Kopumā jāsecina, ka lielo pilsētu pašvaldībās strādājošajiem saņemt maznodrošinātas personas statusu ir sarežģītāk nekā citu sociālo grupu pārstāvjiem (piemēram, pensionāriem, invalīdiem), jo strādājošiem ir noteikts zemāks ienākumu līmenis uz vienu ģimenes locekli, lai piesāktu maznodrošinātas ģimenes vai personas statusu. Darba autore uzskata, ka šī nevienlīdzība maznodrošinātā statusa iegūšanai strādājošām personām palielina nabadzībā dzīvojošo bērnu skaitu, kuri nesaņem pašvaldības sociālo atbalstu, jo bērni visvairāk dzīvo ģimenēs ar vecākiem darbspējīgā vecumā.

3.3. Strādājošo nabadzīgo aptaujas datu salīdzinājums Liepājas pilsētas pašvaldībā un Carnikavas novada pašvaldībā

Analizējot iegūtos aptaujas datus no pašvaldību sociālajiem dienestiem, kuri sniedza arī statistikas datus par dažādām maznodrošināto sociālajām grupām, jāsecina ka:

- Ir pašvaldības, kuras neveic atsevišķu uzskaiti par maznodrošināto skaitu, tie tiek iekļauti kopīgā trūcīgo personu skaitā, jo to skaits ir ļoti neliels, piemēram, divas ģimenes gadā.
- Ir pašvaldības, kuras no maznodrošināto skaita neizdala atsevišķi strādājošos maznodrošinātos, tāpēc arī nevarēja norādīt cik viņu pašvaldībā ir šādas personas. Visbiežāk strādājošie maznodrošinātie tiek iekļauti sociālajā grupā – personas darbspējīgā vecumā.
- Ir atšķirīgi laika periodi, kad pašvaldība ir sākusi noteikt maznodrošinātas personas statusu. Ir pašvaldības, kurām ir šādi statistikas dati kopš 2009. gada,

¹ Ventspils pilsētas domes saistošie noteikumi Nr.1. Par maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa noteikšanu un pašvaldības sociālo pabalstu saņemšanas kārtību Ventspils pilsētā. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=245445>

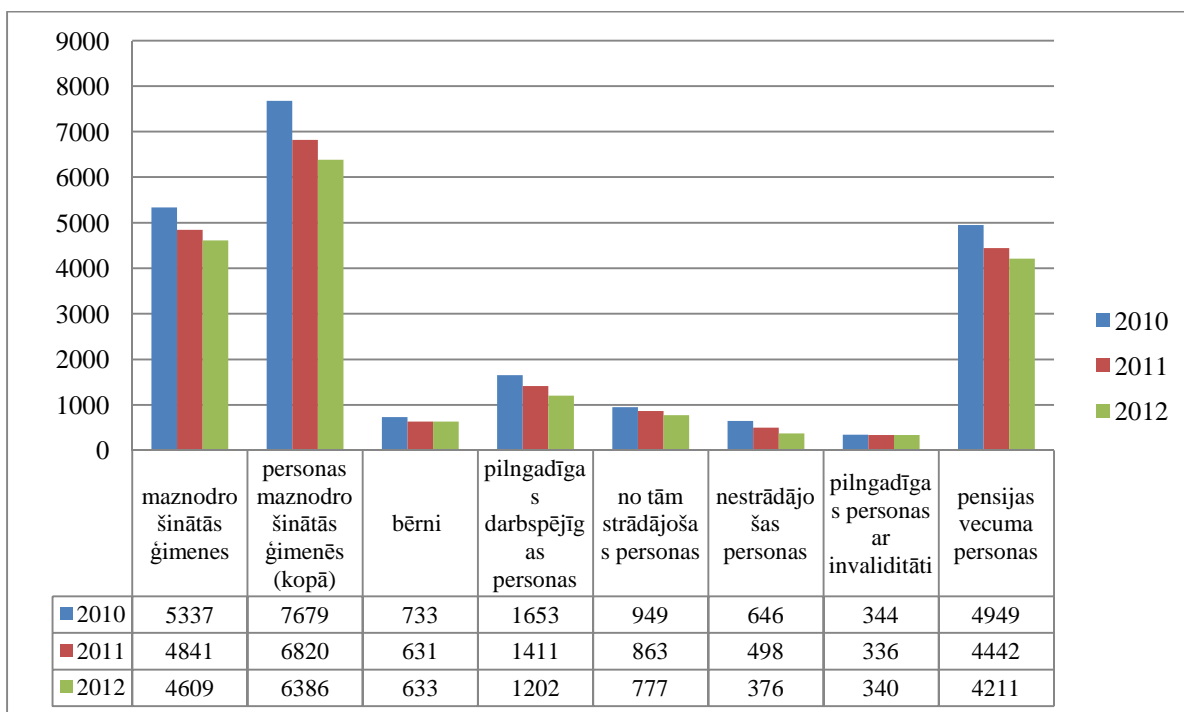
un ir pašvaldības, kuras šādu uzskaiti ved tikai kopš 2011. gada, kad sāka piešķirt maznodrošinātā statusu.

- Kopumā jāsecina, ka pašvaldībās nepastāv kopīga metodoloģija kā tiek noteikts maznodrošinātā statuss, kā arī nav vienotas pieejas maznodrošināto personu statistikas datu apkopošanai, tāpēc ir ļoti sarežģīti veikt strādājošo maznodrošināto datu salīdzināšanu starp pašvaldībām.

Ņemot vērā visu augstāk minēto, darba autore ir izvēlējusies izvērtēt un salīdzināt strādājošo maznodrošināto situāciju Liepājas pilsētas pašvaldībā un Carnikavas novada pašvaldībā, jo šajās pašvaldībās maznodrošinātās personas tiek apkopotas pēc vienādām socialām grupām, tajā skaitā arī izdalot strādājošos maznodrošinātos, kā arī ir kopīgs laika periods no 2010. gada līdz 2012. gadam, kad tiek apkopoti dati.

Liepājas pilsētā 2010. gadā iedzīvotāju skaits bija 78913, kas 2011. gadā samazinājās līdz 76910 un 2012. gadā vēl samazinājās, sasniedzot 75372 iedzīvotājus.¹

Kā redzams 3.2. attēlā, 2010. gadā Liepājā bija 5337 maznodrošinātas ģimenes, kurās kopā bija 7679 maznodrošinātas personas, kuru īpatsvars pret kopējo iedzīvotāju skaitu bija 8.1%. No kopējā maznodrošināto personu skaita, visvairāk maznodrošinātie ir pensijas vecuma cilvēki – 4949 jeb 64%.

3.2.att. Liepājas pilsētas maznodrošināto personu izmaiņas laika periodā no 2010-2012. gadam¹

¹ Centrālās Statistikas pārvalde. Statistikas datubāzes. Patstāvīgo iedzīvotāju skaits statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados gada sākumā. Pieejams:

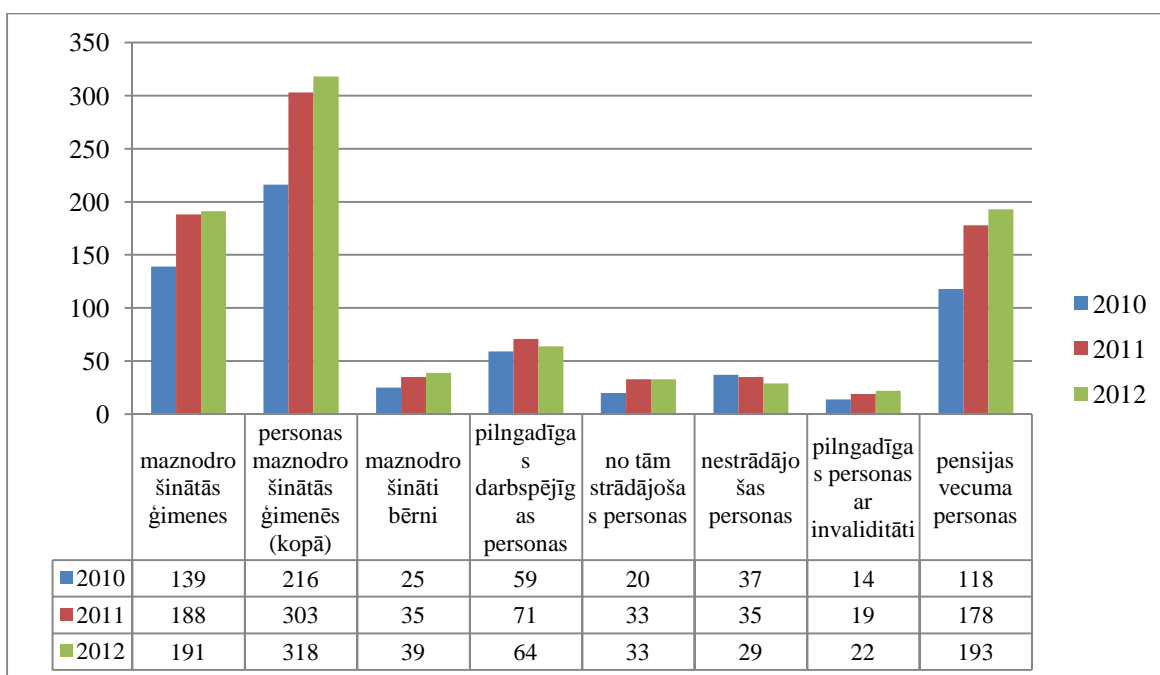
<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/Iedz/databasetree.asp?lang=16>

Otra lielākā maznodrošināto personu grupa ir pilngadīgas darbspējīgas personas, kuru skaits 2010. gadā Liepājā bija 1653 jeb 21%. Svarīgi norādīt, ka no šīm darbspējīgām personām 2010. gadā strādājošās maznodrošinātās personas bija vairāk nekā nestrādājošās personas. 2010. gadā strādājošo maznodrošināto skaits bija 949, bet nestrādājošās personas 646. Strādājošo maznodrošināto personu īpatsvars no visiem maznodrošinātajiem Liepājā sastādīja 12,3%, bet nestrādājošo personu – 8,4%. Šie statistikas dati kārtējo reiz apliecina, ka veicinot tikai nodarbinātību, nevar izskaust nabadzību, jo veidojas situācija, kad noteiktam iedzīvotāju lokam ir tik zems vai nepietiekams atalgojums, kas palielina strādājošo nabadzīgo skaitu. Maznodrošināto bērnu skaits 2010. gadā Liepājā sasniedza 733 jeb 9,5% no visiem maznodrošinātajiem, bet, savukārt, pilngadīgas personas ar invaliditāti bija 344 jeb 4,4%.

Pozitīva tendence, ka laika posmā no 2010-2012. gadam Liepājā visās sociālajās grupās ir novērojama maznodrošināto personu skaita samazināšanās, izņemot maznodrošināto bērnu skaitam, kas salīdzinot ar 2011. gadu palielinājās no 631 līdz 633. Kā arī maznodrošināto skaits nedaudz palielinājās pilngadīgo personu ar invaliditāti grupā – 2011. gadā no 336 personas uz 340 personas 2012. gadā. Jāatzīmē, ka visos gados ir novērojama tendence, kad strādājošo maznodrošināto personu skaits ir lielāks nekā nestrādājošo personu.

Savukārt Carnikavas novadā 2010. gadā iedzīvotāju skaits bija 6570, kas atšķirībā no Liepājas pilsētas palielinājās gan 2011. gadā – 6723, gan arī 2012. gadā – 6745 iedzīvotāji. Ņemot vērā šo iedzīvotāju skaitu, Carnikavas novadā 2010. gadā maznodrošināto ģimeņu skaits bija 139 un kopējais personu skaits maznodrošinātajās ģimenēs bija 216, kas ir 3,2% no visiem Carnikavas novadā dzīvojošiem (skatīt 3.3 attēlu).

¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot aptaujā iegūtos Liepājas pilsētas domes sociālā dienesta datus par maznodrošinātām personām.

3.3.att. Carnikavas novada maznodrošināto personu izmaiņas no 2010-2012. gadam¹

Līdzīgi kā Liepājā arī Carnikavas novadā, lielāko maznodrošināto personu skaitu sastāda pensijas vecuma personas, 2010. gadā – 118 jeb 54% no visiem maznodrošinātajiem.

Otra lielākā maznodrošināto personu grupa Carnikavas novadā arī ir pilngadīgas darbspējīgas personas, 2010. gadā tie bija 59 iedzīvotāji jeb 27% no visiem maznodrošinātajiem, kas ir par 6% vairāk nekā Liepājā. Atšķirībā no Liepājas pilsētas, Carnikavas novadā no visām pilngadīgām darbspējīgām personām strādājošo maznodrošināto skaits ir mazāks nekā nestrādājošo personu. 2010. gadā strādājošo maznodrošināto skaits bija 20, bet nestrādājošo personu skaits bija 37. Strādājošo maznodrošināto personu īpatsvars no visiem maznodrošinātajiem Carnikavas novadā ir mazāks nekā Liepājā, sastādīja 9,2%, bet nestrādājošo personu skaits ir lielāks nekā Liepājā un bija – 17,1%.

Būtiski, ka Carnikavas novadā, atšķirībā no Liepājas, kopējais maznodrošināto personu skaits 2011. gadā ir pieaudzis, nevis samazinājies. Un pieaugums ir bijis būtisks – no 216 personām 2010. gadā līdz 318 personām 2012. gadā jeb par 102 personām. Visām maznodrošināto personu grupām ir bijis pieaugums, izņemot darbspējīgas nestrādājošas personas, kuru skaits samazinājās no 37 līdz 29 personām. Arī strādājošo maznodrošināto personu skaits ir būtiski pieaudzis no 20 līdz 33.

Abu pašvaldības sociālo dienestu pārstāvji norādīja, ka strādājošie maznodrošinātie ir personas, kuras:

¹ Darba autores veidots attēls, izmantojot aptaujā iegūtos Carnikavas novada domes sociālā dienesta datus par maznodrošinātām personām.

- Dzīvo ģimenēs ar bērniem un uz katru personu ienākumi ir zemi;
- Bieži ģimenē ir vienīgi apgādātāji (nepilnās ģimenes);
- Nav regulārs un stabils darbs;
- Nevar strādāt pilnu darba laiku, jo apgādājama, piemēram, ir invalīds.

Sociālo dienestu parstāvji nevarēja sniegt informāciju cik daudz katrā no šīm grupām ir strādājošie nabadzīgie, jo strādājošie nabadzīgie tiek uzskaitīti visi vienā grupā.

Darba autore, aptaujājot pašvaldību sociālos pārstāvjus un analizējot novada domju saistošos noteikumus par pabalstiem, ir noskaidrojusi kādu sociālo atbalstu var saņemt strādājošie maznodrošinātie Liepājā un Carnikavas novadā (skatīt 3.1. tabulu)

3.1.. tabula

Liepājas un Carnikavas novada sociālais atbalsts strādājošām maznodrošinātām personām 2012. gadā¹

<u>Liepāja</u>	<u>Carnikavas novads</u>
Nekustamā īpašuma nodokļu atvieglojumus	
Nekustamā īpašuma nodokļu atvieglojumus 70% apmērā.	Nekustamā īpašuma nodokļu atvieglojumus 70% apmērā, ja ģimenē ir trīs un vairāk bērni.
Pabalsts medicīnas pakalpojumu apmaksai	
Liepājā strādājošām maznodrošinātām personām un to ģimenes locekļiem nav tiesības pieteikties šim pabalstu veidam. Pabalsts medicīnas pakalpojumu apmaksai ir pieejams maznodrošinātām ģimenēm ar bērniem, kurās nav nevienas darbaspējīgas personas, nestrādājošiem pensionāriem un invalīdiem.	pabalstu medicīnas pakalpojumu apmaksai, recepšu medikamentu, briļļu un higiēnas preču iegādei – 50% apmērā no izdevumus apliecinošā dokumentā uzrādītā summas, bet ne vairāk par Ls 150,00 gadā vienai ģimenei (personai) gadā
	pabalstu veselības apdrošināšanas polises iegādei - līdz Ls 65,00 gadā
	pabalstu endoprotezēšanas izdevumu segšanai personai, kurai tiek veikta endoprotezēšanas operācija - līdz Ls 200
	pabalstu zobārstniecības pakalpojumiem - Ls 50,00 vienai ģimenei (personai) gadā
	pabalstu tuberkulozes slimniekam pārtikas iegādei Ls 1,00 apmērā dienā, ja izziņu izsniedzis Tuberkulozes un plaušu slimību valsts aģentūra, ne ilgāk kā vienu kalendāro gadu.
	pabalsts slimniekam hroniskas nieru mazspējas gadījumā, kuram nepieciešama hemodialīze - Ls 50,00 divas reizes gadā, pamatojoties uz ārsta izziņu
Pabalsts bērna izglītībai.	
Pabalsts pirmsskolas izglītības iestādē atvieglojumu 50% apmērā, vispārizglītojošā skolā	pabalstu bērna ēdināšanas izdevumu segšanai pamatskolā, vidusskolā un

¹ Darba autores veidota tabula, izmantojot Liepājas un Carnikavas novada sociālo darbinieku aptauju un novada domju saistošos noteikumus par pabalstiem.

atvieglotumu 100% apmērā (brīvpusdienas)	pirmskolas izglītības iestādē visu mācību gadu. pabalsts mācību grāmatu, kancelejas preču iegādei un citu ar bērna mācībām un audzināšanu saistītu izdevumu apmaksai – Ls 30,00 apmērā vienu reizi gadā vienam bērnam
Dzīvokļa pabalsts	
Dzīvokļa pabalsta apmērs ir līdz 300 latiem kalendārajā gadā, un to aprēķina pēc faktiskajiem īres/apsaimniekošanas un komunālo pakalpojumu maksājumiem, nepārsniedzot trīs mēnešu vidējos normatīvos izdevumus par īri un komunālajiem pakalpojumiem.	6 m ³ zāģēta, skaldīta, salikta malka vienu reizi gadā
	vai līdz Ls 50,00 mēnesī, bet nepārsniedzot 50% no kvīti aprēķinātās summas par komunālajiem maksājumiem, ja dzīvesvietā ir centralizētā apkure vai mājā ar gāzes apkuri

Kā redzams pēc tabulas datiem, tad abās pašvaldībās strādājošiem maznodrošinātiem ir pieejami nekustamā īpašuma atvieglotumi 70% apmērā, ja Liepājā to var saņemt visi strādājošie maznodrošinātie, tad savukārt Carnikavas novadā tikai tādi strādājošie maznodrošinātie, kuriem ģimenē ir trīs vai vairāk bērni.

Pabalstu medicīnas pakalpojumu apmaksai strādājošiem maznodrošinātiem ir iespējams saņemt tikai Carnikavas iedzīvotājiem, bet Liepāja šo pabalstu strādājošiem maznodrošinātajiem nenodrošina nekādā apmērā. Jānorāda pat, ka Liepājas normatīvajos aktos ir noteikts, ka šo pabalsta nevar saņemt arī strādājoši maznodrošināti pensionāri vai strādājoši invalīdi.¹

Abas pašvaldības strādājošiem maznodrošinātiem piedāvā pabalstu bērna izglītībai, kas ir kā ēdināšanas izdevumu segšana: Carnikavas novadā to sedz 100% apmēra, bet Liepājā pirmskolas izglītības iestādēs 50%, bet vispārīzglītojošās skolās 100%.

Gan Liepājā, gan Carnikavas novadā strādājošie maznodrošinātie var pretendēt uz dzīvokļa pabalsta saņemšanu, bet katrā no pašvaldībām ir atšķirīga šo pabalstu aprēķināšanas kārtība.

Kopumā jāsecina, ka gan Liepājā, gan Carnikavas novadā strādājošiem maznodrošinātajiem ir ierobežojumi kāda pabalsta vai tā apmēra saņemšanā, salīdzinājumā ar citām maznodrošināto grupām.

¹ Liepājas pilsētas domes saistošie noteikumi Nr.7. Par vienreizēju veselības aprūpes pabalstu. Pieejams: <http://socialaisdienests.liepaja.lv/sociala-palidziba/socialas-palidzibas-dala/vienreizejs-veselibas-aprupes-pabalsts/normativie-akti-liepajas-pilsetas-domes-saistosie-noteikumi-nr-7-par-vienreizeju-veselibas-aprupes-pabalstu/>

Strādājošām personām ar zemiem ienākumiem kopumā ir grūtāk saņemt sociālo atbalstu Liepājā un Carnikavas novadā, jo maznodrošinātas personas statusa ienākuma līmenis ir zemāks, salīdzinājumā ar citām sociālajām riska grupām, kā arī, ja strādājoša persona ir šādu statusu saņēmusi, pabalstu apmērs ir ierobežotāks nekā, piemēram, pensionāriem un bezdarbniekiem. Pēc autores domām, tas neveicina iedzīvotāju (bezdarbnieku) vēlmi aktīvi iesaistīties darba tirgū, ja atalgojums ir zems.

Secinājumi un priekšlikumi

Bakalaura darba rezultātā darba autore izdarīja šādus secinājumus:

1. Mūsdienās nabadzības jēdzienam nav vienota skaidrojuma jeb definīcijas. Nabadzības jēdziens mūsdienās ir daudzdimensiāls un tas vairs netiek skaidrots tikai no ienākumu vai resursu trūkuma aspekta. Nabadzības jēdziens sevī iekļauj arī nevienlīdzību, sociālo atstumtību, deprivāciju, tiesību un spēju trūkumu.
2. Eiropas Savienībā nabadzības jēdziens kopumā tiek skaidrots no materiālās deprivācijas un sociālās atstumtības aspekta, kad personas ienākumi un resursi (ekonomiskie, sociālie un kultūras) ir tik ierobežoti, ka dzīves līmenis ir zemāks par sabiedrībā pieņemto un tiem tiek liegtas vai ierobežotas pamattiesības.
3. Latvijā normatīvajos aktos netiek lietots jēdziens „nabadzīgais”, bet tiek lietoti termini „trūcīga persona” un „maznodrošināta persona”.
4. Trūcīgas personas statusam Latvijā atbilst persona, kuras ienākumi uz vienu ģimenes locekli trīs mēnešu laikā nepārsniedz 90 LVLmēnesī.
5. Maznodrošinātas personas statusa ienākuma līmeni nosaka atšķirīgi katrā Latvijas pašvaldībā.
6. Nabadzības noteikšanā arī netiek izmantots tikai kāds viens kritērijs vai rādītājs. Nabadzības noteikšana arī ir daudzdimensiāla. Eiropas savienības valstīs nabadzība tiek noteikta pēc 18 indikātoriem, kas pazīstami kā „Lākenas indikātori”.
7. Šobrīd Eiropas Savienībā saskaņā ar Eiropas Komisijas programmu „Eiropa 2020” atsevišķi kā nabadzības riska grupa netiek izdalīti strādājošie, bet tie iekļaujas vairākās aktuālajās nabadzības riska grupās. Aktuālās nabadzības riska grupas ir: bērni, jaunieši, vientuļie vecāki, mājsaimniecības, kurās ir apgādājamie, cilvēki ar migrantu izcelsmi, dažas etniskās minoritātes (piemēram, romi), cilvēki ar īpašām vajadzībām, bezdarbnieki, sievietes.
8. Strādājošo nabadzības iemesli ir saistīti ar zemu darba samaksu, zemu kvalifikāciju, nedrošu darba vietu un nepietiekamu nodarbinātību. Strādājošo nabadzība ir saistīta arī ar zemu darba intensitāti – mājsaimniecībā ir pārāk maz strādājošo vai šo personu darbs nav pietiekams, lai nopelnītu iztiku (darba laiks ir pārāk īss vai personai ir sezonas darbs). Kā arī mājsaimniecībās, kurās algotu darbu strādā tikai viens ģimenes loceklis, saskaras ar lielāku nabadzības risku.

9. ES valstīs strādājošie ir vismazāk pakļauti nabadzības riskam (8,9% 2011.g.), salīdzinājumā ar bezdarbniekiem (46,2%), pensionāriem (14,1%) un nestrādājošām personām (23,5%), tomēr, tie veido lielu daļu nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju, jo liela daļa iedzīvotāju darbspējīga vecumā strādā (15-64 gadi) – un no visiem iedzīvotājiem tie ir 65% ES valstīs.
10. Latvijā strādājošo nabadzīgo īpatsvars ir augstāks nekā vidēji ES valstīs. Vidēji ES valstīs strādājošo nabadzīgo īpatsvars 2011. gadā bija 8,9%, bet Latvijā 9,4%. Latvijā strādājošo nabadzīgo īpatsvars ir augstāks arī pēc mājāsaimniecības tipiem, darba intensitātes un nodarbinātības veida, salīdzinājumā ar vidējiem ES rādītājiem.
11. Latvija starp ES dalībvalstīm izceļas ne tikai ar augstu strādājošo nabadzības līmeni, bet ieņem arī pirmo vietu pēc ienākumu nevienlīdzības 2011. gadā, kas ir 35.4%.
12. Latvijā strādājošo minimāla alga ir viena no zemākajām ES valstīs. Latvijā strādājošo minimālā alga pēc nodokļu nomaksas sastāda 146,75 LVL, kas ir zemāka nekā valstī noteiktais nabadzības riska sliekšnis – 156 LVL, un 26,8% darba ņēmēju Latvijā 2011. gadā nesaņēma vairāk kā minimālo algu.
13. Latvijā strādājošie nabadzīgie sociālo atbalstu var saņemt, ja atbilst trūcīgās personas vai maznodrošinātās personas statusam. Maznodrošinātās personas statusa ienākuma līmenis tiek noteikts un ir atšķirīgs katrā pašvaldībā. Ne visās Latvijas pašvaldībās tiek noteikts maznodrošinātā statuss, tas nozīmē, ir pašvaldības, kurās nabadzīgie nesaņem sociālo atbalstu, ja neatbilst trūcīgas personas statusa, lai gan dzīvo zem iztikas minimuma.
14. Pašvaldībās nepastāv kopīga metodoloģija kā tiek noteikts maznodrošinātā statuss, kā arī nav vienotas pieejas maznodrošināto personu statistikas datu apkopošanai, tāpēc ir ļoti sarežģīti veikt strādājošo maznodrošināto datu salīdzināšanu starp pašvaldībām.
15. Latvijā lielo pilsētu pašvaldībās strādājošajiem saņemt maznodrošinātās personas statusu ir sarežģītāk nekā citu sociālo grupu pārstāvjiem (piemēram, pensionāriem, invalīdiem), jo strādājošiem ir noteikts zemāks ienākumu līmenis uz vienu ģimenes locekli.
16. Liepājas pilsētā strādājošo maznodrošināto skaits ir 12,3% no visām maznodrošinātām personām, kā arī laika posmā no 2010.-2012. gadam strādājošo maznodrošināto skaits ir lielāks nekā nestrādājošo maznodrošināto skaits (bezdarbnieku). Strādājošo maznodrošināto personu skaitam no 2010.-2012. gadam ir tendence samazināties.
17. Carnikavas novadā strādājošo maznodrošināto skaits ir 9.2% no visām maznodrošinātām personām, kā arī laika posmā no 2010.-2012. Gadam strādājošo

maznodrošināto skaits ir mazāks nekā nestrādājošo maznodrošināto skaits (bezdarbnieku), bet tam ir tendence palielināties.

18. Strādājošie nabadzīgie Liepājā un Carnikavas novadā var saņemt: nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumus 70% apmērā, pabalstu medicīnas pakalpojumu apmaksai, pabalstus bērna izglītībai, dzīvokļa pabalstus, tomēr, strādājošiem maznodrošinātajiem ir ierobežojumi kāda pabalsta vai tā apmēra saņemšanā, salīdzinājumā ar citām maznodrošināto grupām.
19. Pēc autores domām, nevienlīdzīga strādājošo nabadzīgo ienākuma līmeņa noteikšana maznodrošinātas personas statusa saņemšanai un pabalstu vai tā apmēra saņemšanai, salīdzinājumā ar citām sociālajām grupām, neveicina iedzīvotāju (bezdarbnieku) vēlmi aktīvi iesaistīties darba tirgū, ja atalgojums ir zems.

Balstoties uz secinājumiem darba autores priekšlikumi ir:

1. Latvijas Valdībai. Lai mazinātu strādājošo nabadzīgo skaitu Latvijā, nepieciešams veikt fiskālo politiku, palielinot minimālo algu, palielinot neapliekamo iztikas minimumu, kā arī palielinot ar nodokļiem neapliekamo summu par apgādājamiem, kas rezultātā pārsniegtu vismaz Latvijā noteikto nabadzības riska sliekšni.
2. Latvijas Valdībai. Līdzīgi kā valsts piedalās trucīgo personu atbalsta sniegšanā, palīdzot pašvaldībam segt 50% no GMI pabalstiem, valstij vajadzētu piedalīties arī maznodrošināto personu atbalsta sniegšanā, lai neveidojas nevienlīdzīga situācija starp novadiem, kad nabadzīgākie novadi maznodrošinātām personām nesniedz nekādu sociālo atbalstu, jo nevar to atļauties.
3. Pašvaldību novada domēm. Strādājošiem nabadzīgajiem Latvijas pašvaldībās būtu jānosaka vienlīdzīgi nosacījumi ar citām nabadzīgo sociālajām grupām maznodrošinātā statusa saņemšanai un pabalstu vai tā apmēra saņemšanai, jo nabadzība skar ne tikai strādājošos, bet arī bērnus, kas dzīvo šajās strādājošo nabadzīgo ģimenēs un nesaņem sociālo atbalstu.

Izmantotā literatūra un avoti

Likumi un normatīvie akti

1. Ministru kabineta noteikumi Nr.299. *Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu*. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=207462&from=off>
2. Daugavpils novada dome. Saistošie noteikumi Nr.7. *Par maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa noteikšanu Daugavpils novadā*. Pieejams:
[www.dnd.lv/.../maznodrosin_gimene_sn7\(222\)...](http://www.dnd.lv/.../maznodrosin_gimene_sn7(222)...)
3. Jēkabpils pilsētas dome. Saistošie noteikumi Nr.15. *Kārtība, kādā ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona atzīstama par maznodrošinātu Jēkabpils pilsētā*. Pieejams: <http://socialdienests.jekabpils.lv/lv/saistoshie-noteikumi/kaartiiba-kaadaa-gjimene-vai-atsevishkji-dziivojosh-persona-atziistama-par-maznodroshinaatu-22622>
4. Liepājas pilsētas domes saistošie noteikumi Nr.5. *Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par maznodrošinātu Liepājas pašvaldībā*. Pieejams:
<http://socialaisdienests.liepaja.lv/sociala-palidziba/socialas-palidzibas-dala/maznodrosinatas-presonas-gimenes-statuss/par-gimenes-vai-atseviski-dzivojosas-personas-atzisanu-par-maznodrosinatu-liepajas-pasvaldiba/>
5. Liepājas pilsētas domes saistošie noteikumi Nr.7. *Par vienreizēju veselības aprūpes pabalstu*. Pieejams: <http://socialaisdienests.liepaja.lv/sociala-palidziba/socialas-palidzibas-dala/vienreizejs-veselibas-aprupes-pabalsts/normativie-akti-liepajas-pilsetas-domes-saistosie-noteikumi-nr-7-par-vienreizeju-veselibas-aprupes-pabalstu/>
6. Ventspils pilsētas domes saistošie noteikumi Nr.1. *Par maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa noteikšanu un pašvaldības sociālo pabalstu saņemšanas kārtību Ventspils pilsētā*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=245445>
7. Rēzeknes pilsētas domes saistošie noteikumi Nr.10. *Par trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa noteikšanu Rēzeknes pilsētas pašvaldībā*. Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=194518>

Grāmatas un zinātnisko žurnālu raksti

8. **Alcoc P.**, Understanding Poverty. Basingstoke (Hampshire); London: Macmillan, 1997. 285. lpp.
9. **Cunskā-Āboma L.**, Nodarbinātība un cilvēkdrošība: vai darbs ir uzticams ceļš... /Rakstu krājums : Cilvēkdrošība Latvijā: riski un ietekmējošie faktori. LU Akadēmiskais apgāds. 2011. 125. lpp.
10. **Brante I.**, Nabadzības līmenis ekonomisko faktoru ietekmē. Latvijas Universitātes raksti. 2009, 743. Sēj.: Ekonomika. Vadības zinātne. 25-34.lpp.
11. **Brante I.**, Nabadzības novērtēšanas problēmas: nabadzības sliekšņa noteikšana. Latvijas Universitātes raksti, 2010, 754. Sēj.105-115. lpp.
12. **Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca:** 4478 termini ar tulkojumu angļu, vācu, franču un krievu valodā/ Sast. R.Grēviņa (aut. kol. vad.) – Rīga: Zinātne, 2000. 702. lpp.
13. **Encyclopedia of world poverty/** general editor Mehmet Odekon,; Thousand Oaks: Sage Publications, c2006. 985.lpp.
14. **Gassmann F.**, Kas un kur Latvijā ir nabadzīgs? / Franciska Gasmane. - Rīga : LR Labklājības ministrija : Apvienoto Nāciju Attīstības programma, 2000. 72. lpp.
15. **Lāce T.**, Sociālā atstumtība Latvijā. Apgāds „Zinātne”, 2012. 255. lpp.
16. **Nafziger E., Wayne** Economic development. Cambridge; New York : Cambridge University Press, c2006. 846.lpp.
17. **Макконнели К.Р., Брю С.Л.** Экономикс: принципы, проблемы и политика. М:ИНФРА-М; 2007, 940 lpp.
18. **Oslands O.**, Latvijas iedzīvotāju attieksme pret labklājības sistēmu. / Sociālā atstumtība un sociālā iekļaušana: situācijas izvērtējums Latvijā/ Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006., 73-86. lpp.
19. **Rajevska F., Ročāns K.**, Minimālā alga kā cilvēkdrošības faktors/ Cilvēkdrošība Latvijā: riski un ietekmējošie faktori; Rīga: LU Akadēmiskais apgāds; 2011. 125.lpp.
20. **Townsend P.**, The meaning of poverty. The British Journal of Sociology. January 2010., 85–102. lpp.

Internetā iegūtie materiāli

1. Bačevska A. Kā krīze ietekmēja dažādu iedzīvotāju grupu pirktspēju. Latvijas Bankas mājas lapa Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/ka-krize-ietekmeja-dazadu-iedzivotaju-grupu-pirktspeju>
2. Centrālās statistikas pārvaldes statistikas dati. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/darba-samaksa-galvenie-raditaji-30270.html>
3. Centrālās Statistikas pārvalde. Statistikas datubāzes. Patstāvīgo iedzīvotāju skaits statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados gada sākumā. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/Iedz/databasetree.asp?lang=16>
4. Centrālās statistikas pārvalde. Monetārās nabadzības, ienākumu nevienlīdzības indikatori. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/metodologija/nabadzibas-ienakumu-nevienlidziba-36833.html#Definicijas>
5. Eirobarametra pētījums par nabadzību un sociālo atstumtību. Eiropas Komisija. 2009. Pieejams: http://ec.europa.eu/employment_social/2010againstopoverty/export/sites/default/extranet/Eurobarometre_091216_LV.pdf
6. Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds. Strādājošo nabadzība Eiropā. Kopsavilkums. Pieejams: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2010/251/lv/1/EF10251LV.pdf>
7. Eiropas Komisija. Eiropas platforma cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību: Eiropas pamatprogramma sociālai un teritoriālai kohēzijai./ Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs; 2011. Pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=lv&pubId=6028&furtherPubs=yes>
8. Finanšu Ministrija. Informatīvais ziņojums „Priekšlikumi ienākumu nevienlīdzības mazināšanai”. Pieejams: FMZino_220513_IIN; Informatīvais ziņojums „Priekšlikumi ienākumu nevienlīdzības mazināšanai”
9. Gordon D., Indicators of Poverty & Hunger. 2005. Pieejams: http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf
10. In-work poverty in the EU. European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010 Pieejams: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-10-015/EN/KS-RA-10-015-EN.PDF

11. Jansons J. Tiesībsarga vēstule Valdim Dombrovskim 30.01.2013. Par tiesībām uz taisnīgu darba samaksu. Pieejams:
http://www.tiesibsargs.lv/img/content/zinojums_mk_taisnigs_atalgojums_30012013.pdf
12. Kā dzīvosim Latvijā 2015. gadā? Ziņojums par Tukstošgades attīstības mērķiem Latvijā. Ziņojums tapis LR Ārlietu ministrijas sadarbībā ar ANO Latvija.2005. Pieejams:
http://www.un.lv/uploaded_files/ANO_lat_web.pdf
13. Labklājības ministrija. Sociālā iekļaušana. Situācijas raksturojums. Pieejams:
<http://www.lm.gov.lv/text/548>
14. Labklājības Ministrija. Informatīvais ziņojums par atseviskiem sociālās drošības jautājumiem. 2013. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv>
15. Lace T., Latvia. In-work poverty and labour market segmentation: A study of national policies/ 2010. pieejams: www.peer-review-social-inclusion.eu
16. Meiere E., Labklājības ministrija. Ko nozīmē „nabadzība” un „sociālā atstumtība”? Pieejams:
http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_ieklausana/eg/tematiskais1_1.pdf
17. Oxford Poverty & Human Development Initiative. Global Multidimensional Poverty Index. Pieejams: <http://www.ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/>
18. Poverty and Social Exclusion. Report. Eurobarometer 72.1 2009/ Pieejams:
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_321_en.pdf
19. Rīgas Domes labklājības departaments. Sociālā palīdzība, Pieejams:
http://www.ld.riga.lv/Sociala_palidziba.html
20. Sarshar M. Amartya Sen's Theory of Poverty. National Law University, Delhi, 2010. Pieejams:
<http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1015&context=mubashshir>
21. Spicker P., Definitions of poverty: twelve clusters of meaning. 229-243. Pieejams:
<http://rszarf.ips.uw.edu.pl/welfare-state/spicker.pdf>
22. Statistikas dati par minimnālo algu. Eurostat. Pieejams:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Minimum_wage_statistics/lv
23. Vaskis E., Ekonomiskā krīze padara visu sabiedrību mazāk turīgu. Pieejams:
<http://www.csb.gov.lv/notikumi/ekonomiska-krize-padara-visu-sabiedribu-mazak-turigu-31816.html>
24. World Bank. Poverty. Pieejams: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty>

Aptaujas anketa

Labdien!

Jūsu kontaktus man iedeva Labklājības ministrijas pārstāve Maija Sarkanes kundze. Pie viņas vērsos, lai noskaidrotu statistikas datus par trūcīgo un maznodrošināto personu skaitu Latvijā. LM apkopo datus par trūcīgo personu skaitu Latvijas pilsētās un novados, bet statistikas datus par maznodrošināto personu skaitu neapkopo. Šie statistikas dati nepieciešami mana bakalaura darba izstrādei. Bakalaura darba tēma saistīta ar strādājošo nababadzību Latvijā.

Būšu ļoti pateicīga, ja atradīsiet laiku un sniegsiet informāciju:

1. Cik Jūsu pilsētā vai novadā ir maznodrošinātās ģimenes un personas? Ja iespējams, sniedziet informāciju par laika periodu no 2005-2012(2013).
2. Kas ir šīs maznodrošinātās personas (cik no tiem ir pensionāri, bērni, daudz bērnu ģimenes, strādājošās personas, bezdarbnieki)? Varbūt Jums ir kāds cits sociālo grupu iedalījums.
3. Ļoti svarīgi būtu, ja Jūs varētu norādīt cik no maznodrošināto personu skaita ir tieši **strādājošie maznodrošinātie**? (ja iespējams arī laika perioda no 2005-2012,2013).
4. Pēc kādiem kritērijiem Jūs nosakiet un piešķiriet maznodrošināto statusu?
5. Kādu atbalstu saņem maznodrošinātās personas Jūsu pašvaldībā?
6. Vai sniegtais atbalsts strādājošiem maznodrošinātiem atšķiras no citām maznodrošināto grupām? Ja atšķiras, lūdzu, raksturojiet kā?

Protams, labprāt uzdotu Jums vēl ļoti daudz jautājumu par šo tēmu, bet, cienot Jūsu laiku, būšu ĻOTI pateicīga, ja varēsiet sniegt informāciju par šiem jautājumiem.

Cerot uz Jūsu atsaucību un atbalstu,

LU studente – Gunta Čebotarjova

Bakalaura darbs „Strādājošo nabadzība Eiropas Savienībā un Latvijā ” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Gunta Čebotarjova 03.07.2013
(paraksts) (vārds, uzvārds) (datums)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr.oec., prof. Margarita Dunska _____
(amats, vārds, uzvārds) (paraksts) (datums)

Recenzents: _____
(amats, vārds, uzvārds)

Darbs iesniegts Starptautisko ekonomisko attiecību katedrā.

Lietvede: _____
(vārds, uzvārds) (paraksts) (datums)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____. _____. 201____. prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: _____
(amats, vārds, uzvārds) (paraksts)